

ՄԵԴԻԱ ՀԱՆԴՈՒԹՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ինդեքսը իրավապաշտպանների
և ակտիվիստների հանդեպ Հայաստանում

INDEX FOR MEDIA TOLERANCE

towards Human Rights Defenders
and Change Activists in Armenia

Մեդիա հանդուրժողականության ինդեքսը իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ Հայաստանում

2015 թ. ապրիլից դեկտեմբեր

Երևան 2016

ՀՏԴ 323:659.3:070

ՊՄԴ 66.3+76.0

Մ 432

վերլուծաբան՝ Ժաննա Անդրեասյան
հետազոտողներ՝ Անահիտ Հարությունյան, Սոնա Մանուսյան
իրավագետ՝ Գայանե Խաչատրյան
իրավապաշտպան փորձագետ՝ Էդուարդ Դանիելյան
աջակիցներ՝ Արփի Մանուսյան, Աննա Ժամակոչյան, Էվելինա Գյուլխանդանյան

թարգմանիչ՝ Սոնա Մանուսյան
գրաֆիկական ձևավորող՝ Գարիկ Ենգիբարյան
շապիկի լուսանկարը՝ Գարիկ Ենգիբարյանի «Բողոք կարված բերանով» ինստալյացիայից

Մ 432

**Մեդիահանդուրժողականության ինդեքսը իրավապաշտպանների
և ակտիվիստների հանդեպ Հայաստանում: Ապրիլ-դեկտեմբեր
2015.- Եր.: Սոցիոսկոպ ՀԿ, 2016.- 122 էջ:**

Zhanna Andreasyan, analyst

Anahit Harutyunyan and Sona Manasyan, researchers

Gayane Khachatryan, legal expert

Eduard Danielyan, human rights expert

Arpie Manasyan, Anna Zhamakochyan and Evelina Gyulkhandanyan, assisting team

Translated into English by Sona Manasyan

Graphic design by Garik Yengibaryan

Cover photo from "Protest with sewn mouth" installation by Garik Yengibaryan

Index for Media Tolerance towards Human Rights Defenders
and Change Activists in Armenia

April-December 2015

ՀՏԴ 323:659.3:070

ՊՄԴ 66.3+76.0

«Սոցիոսկոպ» հասարակական
ուսումնասիրությունների և
խորհրդատվության կենտրոն ՀԿ
"Socioscope" Societal Research
and Consultancy Center NGO

Նորվեգիայի
Հելսինկյան կոմիտե
Norwegian Helsinki
Committee

ISBN 978-9939-1-0357-0

Սոցիոսկոպ ՀԿ, 2016
Socioscope NGO, 2016

Բովանդակությունը օգտագործելի և տարածելի է՝ միմիայն հեղինակի անունը նշելու և
հղում կատարելու պարտադիր պայմանով և ոչ առևտրային նպատակներով:

All content is free for non-commercial use and dissemination provided the authors are men-
tioned and reference is made.

«Մեդիա հանդուրժողականության ինդեքսը իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ Հայաստանում» հետազոտությունը իրականացվել է «Սոցիոսկոպ» հասարակական ուսումնասիրությունների և խորհրդատվության կենտրոնի կողմից՝ Նորվեգիայի Հելսինկյան կոմիտեի աջակցությամբ: Այն միտված է թիրախային այս երկու խմբերի հանդեպ լրատվամիջոցների (ան)հանդուրժող խոսքի վերհանմանը և դրա ինդեքսավորմանը: ՉԼՄ-ի մշտադիտարկումն ու ՉԼՄ տեքստերի կոդավորումն ըստ հանդուրժողականության-անհանդուրժողականության սանդղակի պարունակում է ինչպես օբյեկտիվ կամ փաստական, այնպես էլ ընթերցողի սուբյեկտիվ ընկալման՝ տվյալ դեպքում մշտադիտարկումն իրականացնող կոդավորողի չափումները: Հաշվետվությունն ամփոփում է 2015 թվականի ապրիլից դեկտեմբերն ընկած ժամանակահատվածի ուսումնասիրության արդյունքները:

Հետազոտությունը հնարավոր է եղել իրականացնել իրավապաշտպանության և մեդիադուրոտի բազմաթիվ գործընկեր կազմակերպությունների և անհատ փորձագետների հետ համագործակցության շնորհիվ, ինչի համար նրանց հայտնում ենք մեր շնորհակալությունը:

Բովանդակություն

Գլուխ 1	Հայաստանյան մեդիադաշտի համառոտ նկարագիրը	7
Գլուխ 2	Ձրապարտությունն ու վիրավորանքը լրատվամիջոցներում. իրավական սահմանումներ և նախադեպեր	13
Գլուխ 3	Ինչպես չափել (ան)հանդուրժողականությունը. ինդեքսի համառոտ նկարագրություն	19
Գլուխ 4	Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիահանդուրժողականության ինդեքսի հիմնական արդյունքները	28
Գլուխ 5	Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիադաշտի դիրքորոշման շուրջ որակական դիտարկումներ	32
Գլուխ 6	Փորձագիտական դիտարկումներ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիադաշտի դիրքորոշման առնչությամբ	58
Գլուխ 7	Եզրակացություններ և առաջարկություններ	62
Հավելված	Սահմանադրական փոփոխությունների ներկայացումը առցանց մեդիայում	65

Գլուխ 1

Հայաստանյան մեդիադաշտի համառոտ նկարագիրը

Մեդիայի դերն արդի աշխարհում գերազնահատելը դժվար թե հնարավոր լինի, քանզի այն իրավամբ ներթափանցել է հանրային և անձնական կյանքի կամայական ոլորտ՝ միաժամանակ կարողանալով պահպանել արտաքուստ աննկատելիությունը: Ֆրանսիացի մտածող Ժան Բոդրիարը մեդիայի այդ վերափոխումը դիտարկում էր իբրև համարժեք գենետիկ փոփոխությունների, որոնց պարագայում այլևս անիմաստ են պատճառի և հետևանքի վերաբերյալ քննարկումները:

«Հեռուստատեսությունը պետք է ներկայացնել Դևիդ-ի համանմանությամբ, որպես մի հետևանք, որում անհետանում են պատճառականության հակադիր բևեռները, որտեղ այլևս չի կարող դիտարկվել հեռավորություն պատճառի և հետևանքի կամ սուբյեկտի և օբյեկտի միջև: Այլ կերպ ասած՝ անհետանում է այն հեռավորությունը, որն ապահովում է իմաստը, տարբերական հնարավորությունը, միջակայքը: Այս միջակայքն անհետանում է գենետիկ կոդավորման գործընթացում»¹:

Ֆրանսիացի մեկ այլ հասարակագետ՝ Պիեռ Բուրդյոն գտնում էր, որ մեդիան (հեռուստատեսությունը) վերածվել է նշանային (սիմվոլիկ) ագրեսիա իրականացնող միջոցի²:

Այս տեսակետից զարմանալի չէ, որ մեդիատիրույթում դիրք ունենալը դառնում է հանրային և իշխանական որոշակի ռեսուրս՝ ընձեռնելով նոր ռեսուրսների և իշխանության նոր աստիճանի հասնելու լայն հնարավորություններ:

Միաժամանակ մեդիայի՝ չորրորդական դիրքից իշխանական պատվանդանի առավել բարձրադիր վայրերում հայտնվելը ուղեկցվում է նաև թափ առնող քննադատությամբ՝

¹ Տե՛ս http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml:

² Տե՛ս <http://bourdieu.name/en/node/108>:

մեդիաքննադատությամբ, որը նպատակ ունի բացահայտել հանրային կյանքի վրա մեդիայի ունեցած մանիպուլյատիվ ազդեցությունը և ձերբազատվել դրանից:

Այս առումով ինչպե՞ս է բնութագրվում հայաստանյան մեդիատիրույթը: Կառուցվածքային տեսանկյունից մեդիատիրույթը կարելի է բաժանել ավանդական մեդիադաշտի (սրա տակ նկատի ունենալով հեռուստատեսությունը, ռադիոն և տպագիր մամուլը) և այլընտրանքային մեդիատիրույթի, որը ներկայացված է առցանց մեդիայի և սոցիալական ցանցերի միջոցով: Համաձայն Երևանի մամուլի ակումբի, ավանդական մեդիադաշտը Հայաստանում ներկայացված է շուրջ 60 հանրապետական և մարզային հեռուստաընկերությունների, 19 ռադիոընկերությունների և 72 տպագիր լրատվամիջոցների միջոցով³: Սրան գումարվում են նաև տեղում հեռարձակվող արտասահմանյան հեռուստաալիքները: Այլընտրանքային մեդիատիրույթը շատ ավելի դինամիկ է՝ համացանցի տարածմանը և օգտագործման ինտենսիվությանը զուգընթաց գրանցելով հորդառատ անձրևից հետո սնկերի աճին համաման մի ակտիվություն: Իրավիճակը միանշանակ չէ նաև այնքանով, որ ավանդական և այլընտրանքային մեդիադաշտերի սահմաններն այլևս հստակ գծագրված չեն. տպագիր մամուլի բազմաթիվ ներկայացուցիչներ թողարկում են նաև առցանց տարբերակներ, ավելին, տպագիր լրատվամիջոցի առցանց տարբերակը հաճախ հանդես է գալիս ավելի ընդլայնված ֆունկցիոնալությամբ՝ ներառելով նաև լրահոսի բաժինը, տեսաձայնագրություններ և այլն: Նույն կերպ նաև հեռուստաընկերությունները փորձում են ապահովել սեփական հեռարձակումը համացանցի տիրույթում՝ նպատակ ունենալով լինել ավելի ճկուն և հասնել այն լսարանին, որին հնարավոր չէ հասնել ավանդական հեռահաղորդակցության ենթակառուցվածքներով: Այդուհանդերձ, կարող ենք պնդել, որ ավանդական լրատվամիջոցները, որոնք ընդլայնում են իրենց գործունեությունը առցանց տարբերակով, միևնույն ժամանակ լսարանի տեսանկյունից շարունակում են գործառնել ավանդական մեդիատիրույթում՝ ընկալվելով առաջին հերթին որպես վերջինիս ներկայացուցիչ: Այսպես որ, չնայած գործառնական տեսանկյունից այս երկու դաշտերի տարբերությունները ավելի աննկատ են դառնում, դրանք դեռևս այդպիսին են հանրային ընկալման մակարդակում, ուստի դրանց առանձին դիտարկումն արդարացված է: Հանրային ընկալման մակարդակում այս երկու մեդիատիրույթների պատկերացման տարբերությունները հստակ երևում են նաև ոլորտում արված տարբեր հետազոտություններից: Դրանց

³ Տե՛ս <http://ypc.am/armenian-media/?lang=hy>:

շարքում են Բաց հասարակության հիմնադրամ-Հայաստանի կողմից 2013-ին իրականացված «Հայաստանի թվային մեդիայի քարտեզագրում» զեկույցը⁴, Հետազոտական ռեսուրսների Կովկասյան կենտրոն-Հայաստանի կողմից իրականացված 2011 և 2013 թվականների հետազոտությունները՝ «Այլընտրանքային միջոցները հայաստանյան մեդիայում» վերնագրով⁵: Ըստ այդմ, հայաստանյան մեդիադաշտի հանրային ընկալման հիմնական առանձնահատկությունները հետևյալն են.

- *Հեռուստատեսությունը շարունակում է մնալ տեղեկատվության ստացման հիմնական միջոցը հասարակության զգալի մեծամասնության համար:*
- *Միաժամանակ հեռուստատեսության վերաբերյալ հանրային ընկալումը շատ ավելի հստակ է. մարդիկ դիտում են և կա՛մ վստահում են, կա՛մ ոչ:*
- *Առցանց մեդիայի ընկալումն այս տեսանկյունից շատ ավելի հեղիեղուկ է, ինչը վկայում է այն, որ այս ոլորտի վերաբերյալ որևէ դիրքորոշում հայտնելիս նկատելիորեն մեծ է եղել պատասխանել դժվարացողների թիվը:*
- *Առցանց մեդիայից օգտվողների շարքում շատ ավելի նկատելի են մինչև 40 տարեկան տարիքային խմբերը, իսկ ավելի բարձր տարիքի դեպքում առցանց մեդիայի լսարանը զգալի կրճատվում է:*

Հանրային հստակ կարծիք դեռևս չի ձևավորվել այն մասին, թե ինչպիսին է այս մեդիատիրույթը՝ օբյեկտիվ ու վստահելի, թե՞ կարգավորվող ու ուղղորդված: Սա մի կողմից որոշակի քարտ բլանշ է մեդիատիրույթի այս լրատվամիջոցներին՝ հանրային վստահության ռեսուրս ձևավորելու տեսանկյունից: Մյուս կողմից այս հանգամանքը կարող է ծառայել իբրև շղարշ՝ հանրային խմբավոր կարծիքի պարագայում ուղղորդված խոսքն իբրև օբյեկտիվ ներկայացնելու և մանիպուլյացիաներ իրականացնելու համար:

Հետևաբար առավել ուշագրավ է դիտարկել փորձագիտական կարծիքները՝ հասկանալու համար սոցիալ-քաղաքական այն լայն համատեքստը, որի շրջանակներում էլ գործառնում է այս մեդիատիրույթը:

Փորձագիտական կարծիքների դիտարկումն իրականացվել է երկու հիմնական աղբյուրների օգնությամբ՝ ոլորտում առկա հետազոտությունների և զեկույցների, ինչպես նաև մեր կողմից այս հարցերի շուրջ արված փորձագիտական հարցազրույցների համադրության միջոցով: Անդրադարձը փորձագիտական հարցազրույցներին իրականացվում է զեկույցի վերջում՝

⁴ *Stu* <http://www.osf.am/wp-content/uploads/2013/11/OSF-Media-Report-Armenia.pdf>:

⁵ *Stu* <http://www.crrc.am/research-and-surveys/completed-projects/326-Alternative-Resources-in-Media?lang=en>:

համատեքստի սրանց ներկայացումը համադրելով նաև իրականացված չափումների փորձագիտական մեկնաբանման հետ:

Ոլորտում առկա հետազոտությունների և զեկույցների շարքում քննարկվել են Ֆրիդոմ Ջաուս կազմակերպության՝ Մամուլի ազատության և Համացանցի ազատության ամենամյա զեկույցները Հայաստանի մասին: Մամուլի ազատության ընդհանուր ցուցանիշն այս դեպքում գոյանում է 3 բաղադրիչների գնահատականներից, որոնք են իրավական, բաղաբական և տնտեսական բաղադրիչները⁶: Հարկ է նշել, որ հայաստանյան մամուլը դասակարգվում է իբրև ոչ ազատ՝ սկսած 2003 թվականից⁷: Տնտեսական բաղադրիչով մամուլի ազատության գնահատականի վատթարացումն արձանագրվել է 2002-2004թթ., այնուհետև այն քիչ թե շատ կայուն կերպով նույն գնահատականն է ստանում վերջին տարիների համար: Ցուցանիշների հետընթացը հստակ արձանագրվում է բաղաբական բաղադրիչի համար, մի փոքր ավելի անկատ, սակայն բացասական փոփոխություններ է արձանագրվել նաև իրավական բաղադրիչի համար վերջին 5 տարիների կտրվածքով:

Միաժամանակ ուշագրավ է, որ համացանցի ազատության ցուցանիշներով Հայաստանը դասակարգվում է իբրև ազատ երկիր՝ չգրանցելով նկատելի խնդիրներ համացանցում բովանդակության սահմանափակման, օգտագործողների իրավունքների սահմանափակման տեսանկյունից⁸: 2015թ. այս զեկույցի տվյալներով Հայաստանում չեն արձանագրվել սոցիալական ցանցերի արգելափակման, կամ թե սոցիալ-բաղաբական բովանդակությամբ նյութերի արգելափակման, բլոգերների և օգտատերերի ձերբակալման դեպքեր⁹:

Այս զուգահեռ իրավիճակները, երբ մամուլն անազատ է, համացանցը՝ ազատ, ի հայտ են բերում առցանց մեդիատիրոյթի գործառնության մեկ այլ օրինաչափությունը:

Համաձայն Ֆրիդոմ Ջաուս կազմակերպության 2015թ. Մամուլի ազատության զեկույցի, ի հետևանք լրագրողների դեմ շարունակական ոտնձգությունների և հետապնդումների, անպատժելիության մթնոլորտի, լրագրողական շրջանում տարածված է ինքնագրաքննությունը, հատկապես կառավարական և իշխանական շրջանակների քննադատության հարցերում: Ինքնագրաքննությունն առավել տեսանելի է հեռուստատեսային դաշտում, մինչդեռ, համաձայն այս զեկույցի,

⁶ Տե՛ս https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015#_Vu_y2dJ97cs:

⁷ Տե՛ս <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2003/armenia>:

⁸ Տե՛ս <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2015/armenia>:

⁹ Տե՛ս <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/armenia>:

առջանց լրատվամիջոցներն այս պարագայում ծառայում են իբրև շատ ավելի ազատ հարթակ: Վերջինիս կախվածությունը քաղաքական կոնկրետ շահեր և տեսակետներ ունեցող սեփականատերերից ավելի քիչ է, ուստի այս հարցերի լուսաբանման խմբագրական քաղաքականությունը քիչ է ընդգծված կամ առկա չէ:

Տնտեսական առումով ընդգծվում է, որ հեռուստաալիքների մեծ մասը կամ կառավարական, կամ դրանց մերձավոր շրջանակների ներկայացուցիչ անհատների սեփականությունն է հանդիսանում: Առջանց լրատվության և տեղեկատվության տարածման ինտենսիվությանը զուգընթաց՝ տպագիր մամուլը հետընթաց է ապրում: Ընդ որում, տպագիր մամուլն ավելի հաճախ է ցուցաբերում սեփականատիրոջ ուղեգծին հետևելու պատրաստակամություն, մինչդեռ առջանց մեդիայի դեպքում, իրավիճակն ավելի անպարզ է ու չկանոնակարգված. պարզ չեն սեփականատերերը և հստակ չեն ֆինանսավորման աղբյուրները:

Օրենսդրական և իրավական նորմերի տեսանկյունից այս հարցի հանգամանակից քննությունը տրված է հաջորդ բաժնում: Մինևույն ժամանակ հայաստանյան մեդիադաշտի նկարագիրը թերի կլինի առանց անդրադարձի այն վերահսկողության մեխանիզմներին, որոնք դաշտի չգրված նորմերն են կամ գործում են մասնագիտական դաշտի ներսում՝ որպես պրոֆեսիոնալ էթիկայի ուղենիշներ: Ինքնակարգավորման մեխանիզմները ինստիտուցիոնալ հիմքի վրա դնելու փորձեր են իրականացվել 2000-ականների սկզբից: 2007թ. Երևանի մամուլի ակումբը նախաձեռնեց մասնագիտական էթիկայի հիմնական նորմերի մշակումը: Այնուհետև կազմավորվեց ՀՀ-ների էթիկայի դիտորդ մարմին, որի կազմում սկզբում ընդգրկված էին 7 հոգի՝ 2011թ. ընդլայնվելով մինչև 14 հոգի¹⁰: 2015թ. այս կառույցի նախաձեռնությամբ իրականացվեցին փոփոխություններ մասնագիտական էթիկայի հիմնական նորմերի ցանկում: Այդ նորմերը սահմանող փաստաթուղթը Հայաստանի լրատվամիջոցների և լրագրողների էթիկական սկզբունքների կանոնագիրն է, որը, համաձայն Երևանի մամուլի ակումբի պաշտոնական կայքէջում հրապարակված տվյալների, ստորագրել է 41 լրատվամիջոց, լրագրողական 8 միություն: Այս փաստաթղթի հինգերորդ բաժնով սահմանվում է հարգանքը զանազան խմբերի ներկայացուցիչների և համամարդկային արժեքների նկատմամբ՝ որպես մասնագիտական էթիկական նորմ: Այս սկզբունքի պահպանումը, համաձայն փաստաթղթի, նշանակում է, որ խմբագրությունը և լրագրողը պարտավոր են.

¹⁰ Տե՛ս <http://ypc.am/self-regulation/?lang=hy>:

«5.1. խոսափել մարդկանց հանդեպ նախապաշարված վերաբերմունքից՝ նրանց ցեղային, սեռային, տարիքային, կրոնական, ազգային, աշխարհագրական պատկանելության, սեռական կողմնորոշման, ֆիզիկական արատների, արտաքինի կամ սոցիալական կարգավիճակի պատճառով,

5.2. որևէ ձևով չքարոզել ազգային, կրոնական թշնամանք և անհանդուրժողականություն, բաղաբական, սոցիալական, սեռական և լեզվական հայտանիշներով խտրականություն, բացառել ատելության խոսքը»¹¹:

Ուշագրավ է, որ վերոնշյալ կանոնագրին միացած 41 լրատվամիջոցներից 19-ը մարզային ՉԼՄ-ներ են, այս ցանկում չկան հանրապետական նշանակության հեռուստաընկերությունները (ցանկում ներառված են միայն Երկիր Մեդիա և Հայկական երկրորդ հեռուստաալիքները), ինչպես նաև վարկանշային համակարգերի համաձայն առաջատար դիրքեր զբաղեցնող այնպիսի առցանց լրատվամիջոցներ, ինչպես News.am, 1in.am, Azatutyun.am և այլն: Միևնույն ժամանակ, կանոնագիրը չստորագրած լրատվամիջոցներին առնչվող հարցերը կարող են քննարկվել Դիտորդ մարմնի կողմից միայն վերջիններիս համաձայնության դեպքում: Այսպիսով, չնայած մասնագիտական էթիկական նորմերը սահմանող փաստաթղթի առկայությանը՝ ինքնակարգավորման այս մեխանիզմի գործունեությունը սահմանափակ է՝ հաշվի առնելով դրան միանալու և դրա ազդեցությունը կրելու կամավորական սկզբունքը:

¹¹ Տե՛ս http://ypc.am/wp-content/uploads/2014/06/Code-of-Ethics_arm.pdf:

Գլուխ 2

Զրպարտությունն ու վիրավորանքը լրատվամիջոցներում. իրավական սահմանումներ և նախադեպեր

Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեղիա անհանդուրժողականությունը հասկանալու համար անհրաժեշտ է հստակեցնել, թե ինչպես են սահմանվում և մեկնաբանվում զրպարտության, վիրավորանքի, անհանդուրժող խոսքի հասկացությունները ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում: Սա հնարավորություն կտա հարցադրել և դուրս բերել այն դեպքերը, երբ ՉԼՄ-ի կողմից գրված տեքստը կարող ենք համարել զրպարտություն: Վերլուծության այս մասի հիմնական խնդիրն է պարզաբանել, թե արդյոք օրենքում բավարար չափով հստակ են սահմանված այդ դեպքերը, և ինչ հնարավոր մանիպուլյացիաների կարող է հանգեցնել սահմանման խնդիրը ինչպես ՉԼՄ-ի, այնպես էլ օրենքը մեկնաբանողների՝ իրավական մարմինների կողմից:

Զրպարտության և վիրավորանքի հոդվածների ապաքրեականացումից հետո պատվին, արժանապատվությանը կամ գործարար համբավին պատճառված վնասի հատուցման իրավունքը և կարգը որպես քաղաքացիաիրավական հարաբերություն ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ընգրկվեց 2010թ. մայիսին: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում նշված են զրպարտության և վիրավորանքի հասկացությունները և պատճառված վնասի հատուցման պայմաններն ու փոխհատուցման չափերը: Հարցն այն է, թե ինչպես են այդ սահմանումները գործառնում իրական դաշտում, ինչպես են դրանք արտացոլվում, օրինակ, ՉԼՄ-ի ներգրավմամբ դատական գործերում:

Այսպիսով, սույն օրենքով զրպարտությունը անձի վերաբերյալ այնպիսի փաստացի տվյալների (statement of facts) հրապարակային ներկայացնելն է, որոնք չեն համապատասխանում իրականությանը և արատավորում

են անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Օրենքը նաև սահմանում է այն դեպքերը, երբ փաստացի տվյալների հրապարակային ներկայացումը չի համարվում զրպարտություն: Դեպքերից մեկի համաձայն զրպարտություն չէ այն հրապարակային խոսքը, որը տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ **պայմանավորված է գերակա հանրային շահով:**

Զրպարտության և ոչ զրպարտության դասակարգման և տարբերակման այսպիսի մեկնաբանումը խնդրահարույց է, քանի որ հիմնված է հանրային շահի հասկացության մեծապես սուբյեկտիվ, անհատական ընկալման վրա: Գերակա հանրային շահն ինքը չի մեկնաբանվում այս համատեքստում և, ըստ էության, դառնում է հայեցողական:

Եթե զրպարտությունը տեղ է գտել լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա անձը կարող է պահանջել լրատվության այդ միջոցով հրապարակայնորեն հերքել զրպարտություն համարվող փաստացի տվյալները և (կամ) հրապարակել դրանց վերաբերյալ իր պատասխանը:

Եթե վիրավորելիս կամ զրպարտելիս հղում չի կատարվել տեղեկատվության աղբյուրին (հեղինակին), կամ տեղեկատվության աղբյուրը (հեղինակը) հայտնի չէ, կամ լրատվական գործունեություն իրականացնողը, օգտվելով տեղեկատվության աղբյուրը չբացահայտելու իր իրավունքից, չի հայտնում հեղինակի անունը, ապա փոխհատուցման պարտավորությունը կրում է վիրավորանքը կամ զրպարտությունը հրապարակային ներկայացնողը, իսկ եթե այն ներկայացվել է լրատվական գործունեություն իրականացնողի տարածած տեղեկատվության մեջ, ապա՝ լրատվական գործունեություն իրականացնողը:

Անձն իրավունք ունի իրեն վիրավորանք հասցրած կամ զրպարտած անձից դատական կարգով պահանջելու վիրավորանքի կամ զրպարտության հետևանքով իրեն պատճառված գույքային վնասները:

Որպեսզի տեղեկությունը գնահատվի որպես զրպարտություն, այն պետք է համապատասխանի չորս վավերապայմանների, որը առանձնացրել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանը իր նախադեպային որոշումներով:

ա. Անձի վերաբերյալ պետք է ներկայացված լինեն փաստացի տվյալներ, այսինքն՝ ներկայացվածն իր մեջ պետք է պարունակի կոնկրետ, հստակ տեղեկություններ որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, այն չպետք է լինի վերացական:

- բ. Անձի վերաբերյալ փաստացի տվյալները պետք է ներկայացված լինեն հրապարակային:
- գ. Ներկայացված փաստացի տվյալները պետք է չհամապատասխանեն իրականությանը, այսինքն՝ պետք է լինեն սուտ, անհիմն, ոչ հավաստի:
- դ. Ներկայացված փաստացի տվյալներն իրականում պետք է արատավորեն անձի պատիվը, արժանապատվությունը կամ գործարար համբավը:

Սակայն, կարևոր է նշել, որ դատական արակտիկայում որոշակի խնդիրներ են առաջանում քննության և դատական ակտեր կայացնելիս, քանի որ օրենսդրությամբ նախատեսված չէ տեղեկություններն արատավորող ճանաչելու չափանիշները: Դատարանները գնահատում են տեղեկության զրպարտող բնույթը՝ ելնելով հասարակական ընկալումներից, պատկերացումներից և բարոյական նորմերից: Խնդիրը նաև այն է, որ գերակա հանրային շահով պայմանավորված լինելը անորոշ և լիարժեք չսահմանված սկզբունք է, որտեղ ևս կարող են առաջնային լինել դատարանների/ դատավորների բարոյականության մասին պատկերացումները կամ հասարակական կարծրատիպերը: Մի կողմից այս վավերապայմանները միտված են առավել հստակեցնելու զրպարտության և վիրավորանքի սահմանումները, բայց մյուս կողմից դրանք բավարար կոնկրետ չեն (ինչպես կոտեսենք ՀԼՄ-ի դեմ զրպարտության մեղադրանքով առավել ակնառու դատական գործերից մեկն ամփոփելիս)՝ մասնավոր դեպքերը չափելու և օբյեկտիվ գնահատելու համար: Փորձելով ձևակերպել զրպարտության սահմանումները կոնկրետ դրսևորումների միջոցով, վավերապայմաններից առաջինն, օրինակ, պահանջում է հստակ տեղեկությունների առկայություն որոշակի գործողության կամ անգործության վերաբերյալ, և չի դիտարկում վերացական դատողություններն իբրև զրպարտող: Ստացվում է, որ հայաստանյան հասարակության համար զգայուն երևույթներ, թեմաներ (ինչպես օրինակ Նույնասեռականությունը, Նույնասեռականների իրավունքներով զբաղվելը) կարող են քննարկվել և քննադատվել (հիմնականում պիտակավորված, կարծրատիպային հասկացությունների միջոցով), օրինակ, ՀԼՄ-ում՝ առանց կոնկրետ հասցեագրման և թիրախավորման: Սակայն ինչպես վարվել, օրինակ, Նույնասեռականների իրավունքներով զբաղվող փոքրաթիվ կազմակերպությունների դեպքում, որոնք հեշտ Նույնականացվող են: Արդյունքում կարծես թե անվանական պիտակավորում/զրպարտություն չի իրականացվում, բայց իրականացվում է հեշտ Նույնականացվող զրպարտություն/ պիտակավորում, իսկ օրենքը բավարար զգայուն չէ՝ ընդգրկելու

այս երևույթները: Այսպիսով, վերացականի ձևակերպումը կարող է դիտվել իբրև ոչ թե անառարկա և աննյութ քննարկում, այլ առերևույթ վերացական դատողություններով «փոքր երկրում» գործող կոնկրետ անձանց/կազմակերպություններին թիրախավորելու միջոց:

2010թ. ի վեր ՉԼՄ-ների դեմ բազմաթիվ քաղաքացիական հայցեր են ներկայացվել: «Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեն» ՉԼՄ-ների ներգրավմամբ զրպարտության և վիրավորանքի հիմքերով 2010-2013թթ. դատական գործերի մոնիթորինգ է իրականացրել, որի արդյունքում արձանագրել են, որ զրպարտությունն ապաքրեականացնելուց հետո՝ մինչև 2013թ. դեկտեմբերի 31-ը ՉԼՄ-ների ներգրավվածությամբ վիրավորանքի և զրպարտության հիմքերով 33 դատարանների վարույթ է ընդունվել 98 քաղաքացիական հայց. 2010թ. հարուցվել է 17, 2011-ին՝ 37, 2012-ին՝ 18, 2013-ին՝ 26 գործ:

2014-2015թթ. վիճակագրական տվյալներ չեն հրապարակվել, սակայն առավել նախադեպային և հետաքրքիր էին ընդդեմ «Իրավունք Մեդիա» ՍՊԸ-ի և վերջինիս խմբագիր Յովհաննես Գալաշյանի երեք հայցերը¹ պատվին և արժանապատվությանը պատճառված վնասի հատուցման պահանջի մասին, որոնց համար հիմք է հանդիսացել «Իրավունք» թերթի 2014թ. մայիսի 17-ին հրապարակած միևնույն հոդվածը «Նրանք սպասարկում են միջազգային համասեռամուլ լոբիսգի շահերը. ազգի և պետության թշնամիների սև ցուցակը» վերնագրով:

Հոդվածի վերջում հոդվածագիրը հղում է կատարել մի շարք անձանց ֆեյսբուքյան էջերին և կոչ արել վերջիններիս հետ չչփվել, աշխատանքի չընդունել կամ ցանկացած հարմար առիթով ազատել աշխատանքից: 2014թ. մայիսի 31-ին նշված անձինք գրություն են ուղարկել «Իրավունք» օրաթերթի խմբագրություն, որով տեղեկացրել են, որ հոդվածն իր մեջ պարունակում է վիրավորանք և խնդրել են տեղադրել հերքում, սակայն օրաթերթում 2014թ. հունիսի 3-ին տեղադրվել է նմանօրինակ մեկ այլ հոդված, որով շարունակվել է հնչեցվել վիրավորանք հերքման պահանջ ներկայացրած անձանց հասցեին, մասնավորապես, «սույն կերպարանք», «միտռված կենսագրություն» և նմանատիպ այլ արտահայտություններով: Վերոնշյալ երկու հոդվածները ունեցել են մեծ հրապարակայնություն, տարածվել են տարբեր սոցիալական կայքերում: Հոդվածը պարունակում է մի շարք արտահայտություններ, ինչպիսիք են, «սրանք», «գեյ-քարոզչության դրույթներին հավատացող զոմբիները»,

¹ Առաջինի դեպքում կոդմ են հանդիսացել մի խումբ քաղաքացիներ, երկրորդի դեպքում «Նոր Մերունդ» հասարակական կազմակերպության մի քանի աշխատակիցներ, երրորդի դեպքում՝ «Նոր Մերունդ» հասարակական կազմակերպությունը:

«ազգի և պետության ներքին թշնամիները», որոնք իրենց մեջ պարունակում են վիրավորանք, արատավորում են հայցվորների պատիվն ու արժանապատվությունը, հողվածն իր մեջ պարունակում է ատելության և խտրականության կոչ:

Կարևոր է, որ դատարանը² համարել է, որ «լրագրողական ազատությունը ենթադրում է որոշ աստիճանի չափազանցություն, «նույնիսկ սադրանքի դրսևորում լրագրողի կողմից»՝ միաժամանակ նշելով, որ վիճահարույց արտահայտություններում չեն օգտագործվել վիրավորական բառեր և մտքեր: Ձևակերպումները գնահատվել են թեև որոշ չափազանցություններով, սակայն ընդհանուր առմամբ՝ հավասարակշռված: Ավելին, դատարանն արձանագրել է, որ հողվածն ամբողջությամբ համապատասխանում է խոսքի մատուցման լրագրողական ազատության թույլատրելի շրջանակներին, հետևաբար, դատարանը գտնում է, որ *տվյալ հողվածը տվյալ իրավիճակում և իր բովանդակությամբ պայմանավորված է գերակա հանրային շահով*: Ըստ դատարանի, այս գործում լրագրողի հրապարակած քննադատական խոսքերը կարելի է համարել կարծիք:

Վերոգրյալի ուժով դատարանն արձանագրել է, որ տվյալ լրագրողի կողմից հիշատակված արտահայտությունների միջոցով դրսևորվել է սադրանք դրանցում նշված առանձին արտահայտությունների տեսքով, որոնք հայցվորների համար վրդովվեցուցիչ են, ցնցող կամ անհանգստացնող, սակայն տպագրված նյութում տեղ գտած արտահայտությունների միջոցով լրագրողը գործել է բազմակարծության սկզբունքով:

Հայցը մերժվել է և հայցվորներից համապարտության կարգով հօգուտ երկու պատասխանողների՝ «Իրավունք» մեդիա ՍՊԸ և Հովհաննես Գալաջյանի բռնագանձել են 150.000-ական դրամ: Վերաքննիչ դատարանն իր հերթին հարցի քննության արդյունքում պարտավորեցրել է 50.000-ական դրամ վճարել պատասխանողներին: Վճռաբեկ դատարանը մերժել է հայցը որպես վարույթ ընդունելը: Սա այն պարագայում, երբ նմանատիպ գործի շրջանակներում առկա է եղել իրարից տարբեր դատական որոշումներ Նույն խնդրի շուրջ: Այսպիսով, թեև ՀՀ Վճռաբեկ և Սահմանադրական դատարանները իրենց որոշումներով չորս վավերապայմաններ են սահմանել, որոնց առկայությունը պետք է հաշվի առնել դատական ակտ կայացնելիս, սակայն դա բավարար չէ և դատավորներին թույլ է տալիս հայեցողական մոտեցում ցուցաբերել, ինչի մասին վկայում են նաև վերը քննարկած գործի մասին դատական

² Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարան, դատավոր՝ Ռ.Ներսիսյան:

որոշումները, որոնցում մի դատավորի համոզմունքով վիրավորանք և գրպարտություն չկա, իսկ մյուսը հաստատել է «Իրավունք» թերթի կողմից գրպարտության և վիրավորանքի փաստը:

Թե՛ օրենքի, թե՛ առավել մեծ հնչեղություն ունեցած դեպքերից մեկի այս քննությունը ցույց է տալիս իրավական դաշտում առկա բացերը՝ մեղիա անհանդուրժողականության խնդիրները բացահայտելու և առավել ևս կանխարգելելու համար: Ուստի այս ընդհանուր միտումի հասկացմամբ անդրադարձ անենք այն կոնկրետ չափումներին, որոնց հիմքի վրա իրականացվել է մեղիադաշտում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ անհանդուրժողականության դրսևորումների գրանցումը:

Գլուխ 3

Ինչպես չափել (ան)հանդուրժողականությունը. ինդեքսի համառոտ նկարագրություն

Հետազոտության շրջանակներում մշտադիտարկումն իրականացվել է երկու թիրախային խմբի առանձնացմամբ, որոնք են՝ իրավապաշտպանները/մարդու իրավունքների պաշտպանները և ակտիվիստները:

Այս ուսումնասիրության շրջանակներում իրավապաշտպանների/մարդու իրավունքների պաշտպանների սահմանման համար հիմք է վերցվել ՄԱԿ-ի համապատասխան սահմանումը: Ըստ այդմ.

«Մարդու իրավունքների պաշտպան» եզրույթն օգտագործվում է՝ նկարագրելու համար այն մարդկանց, որոնք գործում են անհատապես կամ խմբով՝ մարդու իրավունքների պաշտպանությունը խթանելու համար: Մարդու իրավունքների պաշտպանները լավագույնս սահմանվում են իրենց գործունեությամբ և նրանց գործողությունների ու գործելու համատեքստերի/իրավիճակների նկարագրությամբ: Մարդու իրավունքների պաշտպանների գործողությունների օրինակները չեն սպառում դրանց հնարավոր ամբողջական ցանկը (ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցերով հանձնակատար¹):

Ակտիվիստներին բնութագրելու համար օգտագործվում են տարբեր եզրույթներ՝ փոփոխության միտված ակտիվիստներ, բնապահպան ակտիվիստներ, համայնքային աշխատողներ կամ այլք, որոնք կարող են դիտվել իբրև մարդու իրավունքների ակտիվիստներ: Ըստ որոշ տեսակետների, բնապահպան ակտիվիստները մարդու իրավունքների ակտիվիստներ չեն կարող համարվել, քանի դեռ չեն հռչակել շրջակա միջավայրի պահպանությանը զուգահեռ մարդկանց բնապահպանական իրավունքների պաշտպանության և մարդկանց կյանքը փոխելու ցանկության մասին:

¹ Տե՛ս <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Defender.aspx>.

Հաշվի առնելով վերոնշյալը՝ տվյալ հետազոտության շրջանակներում մշտադիտարկման թիրախ են դիտվել լայն առումով մարդու իրավունքների պաշտպանները, որոնց դերում կարող են հանդես գալ.

ա. **Մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվողներ/ փոփոխությանը միտված ակտիվիստներ (կամ վերջիններիս խմբեր)**, ովքեր աշխատում են մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող ՀԿ-ներում

բ. **ՀԿ-ներ**

գ. **Մարդու իրավունքների պաշտպանը (օմբուդսմեն), օմբուդսմենի գրասենյակի ներկայացուցիչները**

դ. **Իրավաբաններ**, եթե մեդիան վերջիններիս ներկայացնում է որպես մարդու իրավունքների պաշտպանների/փոփոխությանը միտված ակտիվիստների (կամ վերջիններիս խմբի)

ե. **Լրագրողներ**, եթե մեդիան վերջիններիս ներկայացնում է որպես մարդու իրավունքների պաշտպանների/փոփոխությանը միտված ակտիվիստների (կամ վերջիններիս խմբի)

զ. **Քաղաքական կուսակցությունների ներկայացուցիչներ**, եթե մեդիան վերջիններիս ներկայացնում է որպես մարդու իրավունքների պաշտպանների/փոփոխությանը միտված ակտիվիստների (կամ վերջիններիս խմբի)

է. **Այլք (որոշյալ)**, եթե մեդիան վերջիններիս ներկայացնում է որպես մարդու իրավունքների պաշտպանների/փոփոխությանը միտված ակտիվիստների (կամ վերջիններիս խմբի)

ը. **Այլք (անորոշ)**, հիմնականում ներառում է ընդհանրացված հոդումներ, ինչպես ֆեմինիստները, ակտիվիստները և այլն

թ. **Անհայտ/անորոշ** (այն դեպքերում, երբ մեդիան չի սահմանում, թե ով է իրավապաշտպանը)

ժ. **Ակտոր չկա** (սա կարող է լինել այն դեպքերում երբ թիրախը գաղափարն է, ոչ թե որոշակի անձնավորություն/ կազմակերպություն):

Այսպիսով, մարդու իրավունքների պաշտպանները տվյալ հետազոտության համատեքստում դիտվում են իբրև մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվող, այս ուղղությամբ գործունեություն ծավալող ցանկացած խմբեր՝ ֆորմալ կամ ոչ ֆորմալ, ինչպես նաև անհատներ, որոնք կարող են կամ լինել այդպիսին, կամ ներկայացվել իբրև այդպիսին լրատվամիջոցների կողմից: Ըստ այդմ, օրինակ եթե խոսքը քաղաքական գործչի մասին է, սակայն լրատվամիջոցը վերջինիս մասին խոսում է իբրև իրավապաշտպանի/մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ մնացյալ տեղեկատվությունը մատուցելով այդ լույսի ներքո, ապա տվյալ ակտորը դիտվում

Ե իբրև մշտադիտարկման առարկա, իսկ նրան լուսաբանող նյութը՝ կողմավորման ենթակա: Այսպիսով, առանցքայինը լրատվամիջոցի կողմից համապատասխան դիրքավորումն է, որը հնարավորություն է տալիս տվյալ նյութը համարել կարևոր՝ լրատվամիջոցի՝ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ ունեցած դիրքորոշման պարզաբանման համար:

Ինչ վերաբերում է ուսումնասիրության համար առանցքային հանդուրժողականության և անհանդուրժողականության սահմանմանը, ապա հիմք են վերցվել հետևյալ սահմանումները:

Հանդուրժողականությունը սեփական անձից/կազմակերպությունից/խմբից կարծիքների, պրակտիկաների, կրոնական պատկանելության, ազգային պատկանելության և այլ հատկանիշներով տարբերվողների հանդեպ հանդուրժման ունակությունը կամ ցանկությունն է, ինչպես նաև վերջիններիս նկատմամբ անկողմնակալ, ընկալունակ և հավասարակշռված դիրքորոշման կառուցումը:

Տոլերացիան կամ հանդուրժումը ինչ-որ բանի կամ որևէ մեկի հանդեպ հանդուրժողական վերաբերմունքի դրսևորման պրակտիկան է:

Մերժողական կամ ատելության խոսքը այն խոսքն է, որ հարձակում է իրականացնում անձի կամ խմբի նկատմամբ (ա) վերջիններիս որևէ հատկանիշի հիման վրա, ինչպես գենդերային պատկանելությունը, էթնիկ ծագումը, կրոնական պատկանելությունը, ռասան, ֆիզիկական կարողությունները կամ սեռական կողմնորոշումը, կամ (բ) վերջիններիս կողմից իրականացված գործողությունների, գործունեության ոլորտի կամ նպատակների հիման վրա:

Այսպիսով, մերժողական խոսքը կարող է դիտարկվել իբրև անհանդուրժողականության կամ չհանդուրժման պրակտիկա կոնկրետ անձի կամ խմբի նկատմամբ՝ վերջիններիս որևէ հատկանիշի հիման վրա, ինչպես գենդերային պատկանելությունը, էթնիկ ծագումը, կրոնական պատկանելությունը, ռասան, ֆիզիկական կարողությունները կամ սեռական կողմնորոշումը կամ վերջիններիս կողմից իրականացված գործողությունների, դրանց ոլորտի կամ նպատակների հիման վրա:

Այսպիսով, Հայաստանում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիա հանդուրժողականության ինդեքսի հաշվարկի նպատակը այս խմբերի նկատմամբ լրատվամիջոցների հանդուրժողականության աստիճանի չափումն է՝ մերժողական խոսքի չափման միջոցով:

Հարկ է նշել, որ մեր կողմից իրականացվել է ոլորտում առկա միջազգային և տեղական տարաբնույթ զեկույցների

և հետազոտությունների ուսումնասիրություն՝ հասկանալու համար այս խնդրի շուրջ առկա մոտեցումները և մեղիադաշտում հանդուրժողականության կամ անհանդուրժողականության չափման հնարավորությունները:

Ըստ այդմ, այդ զեկույցների ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ.

- Առկա չէ միջազգային կամ տեղական ամբողջությամբ նույն նպատակին ուղղված որևէ ինդեքս կամ չափողական այլ գործիք, որը հնարավոր կդարձներ ուսումնասիրել այն և կիրառել հայաստանյան իրականության նկատմամբ:
- Տեղական մակարդակում առկա ուսումնասիրություններն ուղղված են հիմնականում ատելության կամ մերժողական խոսքի ուսումնասիրությանը հակամարտության մեջ ներգրավված կողմերի տեսանկյունից, այսինքն՝ օրինակ, թե ինչքանով է մերժողական խոսք տարածվում Հայաստանում Ադրբեյջանի նկատմամբ և հակառակը:
- Ոլորտում առկա են նաև հետազոտություններ, որոնք ուղղված են այս կամ այն հատկանիշի հիման վրա առանձնացված խոցելի խմբերի լուսաբանման առանձնահատկությունների ուսումնասիրությանը, ինչպես օրինակ՝ էթնիկ փոքրամասնությունների, կրոնական փոքրամասնությունների և այլն: Այս հետազոտությունների տվյալները նույնպես չեն կարող օգտագործվել տվյալ ուսումնասիրության համար, քանի որ վերաբերում են կոնկրետ խմբերի լուսաբանմանը, ոչ թե այդ կամ նաև այլ խմբերի իրավունքների պաշտպանությամբ զբաղվողներին կամ նրանց պաշտպանության գաղափարին: Իհարկե, նման ուսումնասիրությունները լրացուցիչ տեղեկատվություն են տալիս տվյալ խմբերի խոցելիության մասին՝ ենթադրելով, որ եթե խմբի հանդեպ վերաբերմունքը ժխտողական է, ապա այն այդպիսին կլինի նաև վերջիններիս իրավունքների պաշտպանների կամ այդ գաղափարի նկատմամբ ընդհանրապես:
- Առկա են նաև հետազոտություններ, որոնք ուղղված են պարզաբանելու այս կամ այն կառույցի (ինչպես օրինակ ՄԻԴ-ի գրասենյակի կամ միջազգային իրավապաշտպան կառույցների) գործունեության լուսաբանման ինտենսիվությունը մեղիադաշտում: Դրանք նույնպես չեն կարող համարժեք համարվել տվյալ հետազոտության համար, քանի որ այդ ճանապարհով ձեռք բերված տեղեկատվության ճանաչողական պոտենցիալը խիստ սահմանափակ է՝ ելնելով դրված նեղ նպատակից:

Առկա ուսումնասիրությունների մեծ մասը ավելի վաղ շրջանի դիտարկումների ամփոփում է, որոնք թեմատիկ և մեթոդաբանական առումով համադրելի լինելու դեպքում նույնիսկ ժամկետային կոռելություն հարց առաջ կբաշխին:

Այնուամենայնիվ, առկա հետազոտություններից մեկը, որն է՝ 2015թ.-ի Երևանի մամուլի ակումբի հեղինակած «Հայաստանում քաղաքականության երկխոսության շրջանակներում քաղաքացիական հասարակության ներգրավվածությունը» զեկույցը², ներկայացնում է որոշ տվյալներ, որոնք հետաքրքրական են ընթացիկ ուսումնասիրության համար: Չեկույցը հիմնված է տարբեր ոլորտների ներկայացուցիչների հետ արված հարցազրույցների և ֆոկլուս խմբերի, ինչպես նաև ընտրված առցանց և ավանդական լրատվամիջոցների մոնիտորինգի արդյունքների վրա: Այս հետազոտության ուշագրավ արդյունքներից է այն ի հայտ բերված փոխադարձ անվստահությունը, որն առկա է իշխանական կառույցների, քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների և լրատվամիջոցների միջև: Ընդ որում, եթե իշխանություն-քաղաքացիական հասարակություն հարաբերություններում այդ անվստահության հիմքը իշխանությունների դիրքից քաղաքացիական հասարակության ոչ բավարար կոմպետենտությունն է, ապա քաղաքացիական հասարակությունն էլ հակված է չվստահել թե՛ վերջիններիս, թե՛ մեդիային՝ որպես իշխանական կամակատար: Անվստահության այս մթնոլորտն ավելի խորանում է այն պայմաններում, երբ քաղաքացիական հասարակությունում ի հայտ են գալիս տարբեր խմբեր, այդ խմբերի բարդ հարաբերություններ և փոխադարձ անվստահություն՝ արդեն իսկ դաշտի ներսում: Բնականաբար, անվստահության այս օրակարգը չի կարող իր ազդեցությունը չթողնել լրատվամիջոցների կողմից իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիա հանդուրժողականության չափի վրա՝ հաշվի առնելով սոցիալ-քաղաքական այն համատեքստը, որ քննարկված է այս զեկույցի առաջին բաժնում:

Եվ այսպես, վերադառնալով իրականացված ուսումնասիրությանը, հարկ է նշել, որ դրա շրջանակներում մշտադիտարկման միավորը հոդվածն է: Լրատվամիջոցում ցանկացած տեքստ դիտվել է իբրև հոդված: Մշտադիտարկման ենթարկվել է միայն տեքստը և ոչ թե պատկերը, աղյուսակը կամ վիզուալիզացիայի այլ միջոցը: Ըստ այդմ, չնայած լրատվամիջոցներում տեքստի և պատկերի առնչությունները կարիք ունեն պարզաբանման, սակայն հիմնավորված ենք համարել այն ենթադրությունը, որ լրատվամիջոցը միևնույն թեմայի տեքստն ու պատկերը ներկայացնում է միասնական տրամաբանության մեջ: Հետևաբար տեքստային մասի ինֆորմացիան քաղելով՝ հնարավոր է պատկերացում ձևավորել լրատվամիջոցի ընդհանրական մոտեցման վերաբերյալ:

² Տե՛ս http://ypc.am/wp-content/uploads/2015/09/Policy_Dialogue-Book_arm.pdf

Ինչևէ, մշտադիտարկման հաջորդ փուլում տեսաձայնային տեղեկատվությունը նույնպես կվերլուծվի, ինչը թույլ կտա առավել հստակեցնել վերոնշյալ ենթադրության հաստատման կամ մերժման հիմքերը: Միաժամանակ կան լրատվամիջոցներ, որտեղ տեսաձայնային տեղեկատվությունը գերակշռող է, այս դեպքում լրատվամիջոցի միայն տեքստային տեղեկատվության մշտադիտարկումը լրատվամիջոցի ընդհանրական դիրքորոշման ներկայացման հավակնություն չունի:

Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեղիա հանդուրժողականության ինդեքսն այսպիսով հիմնվում է նմանատիպ այլ ինդեքսների կազմման միջազգային փորձի և մեղիադաշտի նախնական վերլուծությունների, ինչպես նաև փորձագիտական իրականացված քննարկումների վրա: Այն ներառում է ցուցիչներ՝ իրենց ենթացուցիչներով (տես Աղյուսակ 1):

Ցուցիչների կշռումն իրականացվել է փորձագիտական գնահատականների միջոցով, ինչի արդյունքում փորձագիտական միջինացված գնահատականներով առաջին ցուցիչի կշիռը սահմանվել է իբրև 30%, երկրորդ ցուցիչինը՝ 30%, երրորդ ցուցիչինը՝ 10% և չորրորդ ցուցիչինը՝ 30%:

Առաջին ցուցիչը կոդավորվել է ընտրված լրատվամիջոցների բոլոր թեմատիկ հոդվածների համար, իսկ սկսած երկրորդ ցուցիչից կոդավորվել են այդ լրատվամիջոցների միայն այն հոդվածները, որոնք պարունակել են մերժողական խոսք: Ենթացուցիչներն իրենց հերթին դասակարգվել են անհանդուրժողականության տեսանկյունից ամենացածր նշանակություն ունեցողից մինչև ամենամեծ նշանակություն ունեցողը՝ յուրաքանչյուրին շնորհելով հերթական կարգային միավոր: Միևնույն ժամանակ, եթե որոշ ենթացուցիչներ հանդուրժողականության տեսանկյունից դիտվել են իբրև հավասար նշանակություն ունեցող, ապա դրանք խմբավորվել են մեկ կարգային խմբում: Ենթացուցիչի կոնկրետ դրսևորումը ստացել է 1 նիշը, եթե հանդիպել է տվյալ հոդվածում և 0, եթե տեղ չի գտել այդ հոդվածում: Այն դեպքում, եթե ենթացուցիչի դրսևորումները մի քանիսն են, ապա հաշվարկվել է դրանց տեղի ունենալու հաճախականությունը կոդավորված հոդվածների նկատմամբ: Այսպիսով, ընդհանուր ինդեքսը հաշվարկվել է յուրաքանչյուր ցուցիչի ենթացուցիչներին այս կարգային միավորներ շնորհելու և դրանց դրսևորման դեպքերի հաշվարկի միջոցով՝ դրանց գումարը ամեն ցուցիչի համար բազմապատկելով իր կշռով և գումարելով այլ ցուցիչներով համանման կերպով ստացված արդյունքների հետ: Արդյունքում ստացված պատկերն ըստ էության ցույց է տալիս ոչ թե լրատվամիջոցների դիրքը որոշակի առավելագույն

և նվազագույն անհանդուրժողականության շեմի նկատմամբ, այլ իրենից ներկայացնում է լրատվամիջոցների դասակարգում՝ հարաբերական անհանդուրժողականության տեսանկյունից, այսինքն՝ թե որքանով է ընտրված լրատվամիջոցը անհանդուրժող թիրախային խմբերի նկատմամբ:

Աղյուսակ 1

Ցուցիչ 1. Վիճակագրական տվյալներ և լրատվամիջոցի ընդհանուր բնութագիր

- 1.1 Մեդիա աղբյուրի վարկանիշը
- 1.2 Հաճախականությունը՝ օր/շաբաթ
- 1.3 Հայերեն, թե բազմալեզու
- 1.4 Առցանց, թե նաև տպագիր
- 1.5 Լրատվամիջոցի կողմից ներկայացված նյութում բազմակարծության ապահովումը
- 1.6 Լրատվամիջոցի կողմից ներկայացված նյութի բովանդակությունը

Ցուցիչ 2. Մեդիայում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների լուսաբանման բնութագրիչները

- 2.1 Մերժողական խոսք պարունակող հոդվածների թիվը
- 2.2 Աղբյուրը՝ ուղղակի՝ լրատվամիջոցը, անուղղակի՝ այլ հեղինակի/աղբյուրի մեջբերում, վերապատմում
- 2.3 Ոճը՝ հիմնավորված, պիտակավորված, հեզնական
- 2.4 Բնույթը՝ վերլուծական, գնահատող, հարցազրույց, նկարագրական
- 2.5 Թիրախը՝ ուղղված է անձին, ուղղված է իրավունքների պաշտպանության ընդհանուր հայեցակարգին, ուղղված է կոնկրետ գաղափարին, ուղղված է նախաձեռնությանը/գործողությանը
- 2.6 Աշխարհագրությունը՝ Հայաստան/հայկական և այլ
- 2.7 Մեղադրանքի բնույթը՝ անձնական, թե ավելի լայն (օրինակ, ազգային անվտանգությանը սպառնալիքի տեսանկյունից և այլն)
- 2.8 Հեղինակը՝ արդյոք դիտարկվող նյութը հեղինակ ունի, թե ոչ

Ցուցիչ 3. Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների ներկայացումը մեդիայում

- 3.1 Գեներացիային բնութագրիչի շեշտադրում
- 3.2 Տարիքային բնութագրիչի շեշտադրում
- 3.3 Զաղաքական հայացքների շեշտադրում
- 3.4 Սեռական կողմնորոշման շեշտադրում
- 3.5 Այլ բնութագրիչի շեշտադրում՝ ֆիզիկական խնդիրներ, կրոնական պատկանելություն և այլն

Ցուցիչ 4. Լսարանի դիտանկյունը/կողավորողի ընկալումը

Մշտադիտարկման ենթարկված լրատվամիջոցների ընտրանքն իրականացվել է հետևյալ սկզբունքներով.

- Ելնելով իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ հանդուրժողականության ինդեքսի հաշվարկի նպատակից՝ թեմատիկ չափանիշի առանձնացում, որն է՝ մարդու իրավունքների պաշտպանության լուսաբանման ինտենսիվությունը տվյալ լրատվամիջոցում:
- Ըստ այդմ, դիտարկվել են առցանց և տպագիր մամուլի հրապարակումները մշտադիտարկման մեկնարկին նախորդող մեկ ամսվա ընթացքում՝ 2015թ. մարտին: Չարկ է նշել, որ տարին Չայաստանում մեկնարկեց հանրային հուզումներ առաջ բերած մի շարք իրադարձություններով և գործընթացներով, ինչպես Գյումրիում բնակվող ընտանիքի սպանությունը ռուսական ռազմաքազայի զինվորի կողմից և դրան հաջորդած հուզումները, Յիմադիր հորհրդարանի ավտոերթի մասնակիցների նկատմամբ իրականացված բռնությունները և այլն: Այս ամենը ենթադրաբար մարդու իրավունքների պաշտպանության հետ կապված իրավիճակի լուսաբանման ինֆորմացիոն առիթ էր և կարող էր առաջ բերել առցանց և տպագիր մեդիայի կողմից նշված թեմայով առավել ինտենսիվ հրապարակումներ: Յետևաբար նշված մեկ ամսում թեմատիկ լուսաբանումների հաճախականության բացահայտումը տեղեկատվություն է տվել տվյալ լրատվամիջոցի՝ իրավապաշտպանության խնդիրների վերաբերյալ հետաքրքրվածության և որդեգրած դիրքորոշման վերաբերյալ:
- Նախնական դիտարկման արդյունքներով առանձնացվել են առցանց և տպագիր լրատվամիջոցների երեք հիմնական խումբ:
  - Մարդու իրավունքների պաշտպանության և ակտիվիզմի խնդիրները ինտենսիվ լուսաբանող լրատվամիջոցներ – առաջին խումբ
  - Մարդու իրավունքների պաշտպանության և ակտիվիզմի խնդիրները հատվածաբար լուսաբանող լրատվամիջոցներ – երկրորդ խումբ
  - Լրատվամիջոցներ, որոնց լուսաբանման լուսանցքում են գտնվում մարդու իրավունքների պաշտպանության և ակտիվիզմի խնդիրները – երրորդ խումբ

Չանդուրժողական/անհանդուրժողական վերաբերմունքի մասին մեթոդաբանական առումով նպատակահարմար ենք համարել խոսել առաջին խմբում ընդգրկված լրատվամիջոցների մասով, որոնք, հանդիսանալով դաշտում խնդրո առարկա թեմայի առավել հետևողական լուսաբանողները, առավել

հավանական է, որ ձևակերպված ու համակարգված դիրքորոշում ունենային վերոնշյալ խնդիրների վերաբերյալ: Հետևաբար մշտադիտարկման համար ընտրվել են առաջին խմբում ներառված լրատվամիջոցները՝ որպես թեմայի վերաբերյալ դիրքորոշման հիմնական կրողներ: Մինևույն ժամանակ կարևոր է հաշվի առնել, որ մարդու իրավունքների պաշտպանության և ակտիվիզմի թեմաները գլխավոր համախմբության մակարդակում այդքան էլ պոպուլյար չեն՝ ենթադրաբար ցուցանելով թեմայի մարգինալությունը նաև հանրային դիսկուրսիվ դաշտում:

Հետևելով վերոնշյալ չափանիշներին՝ մշտադիտարկման նպատակով ընտրված լրատվամիջոցներն են:

Աղյուսակ 2

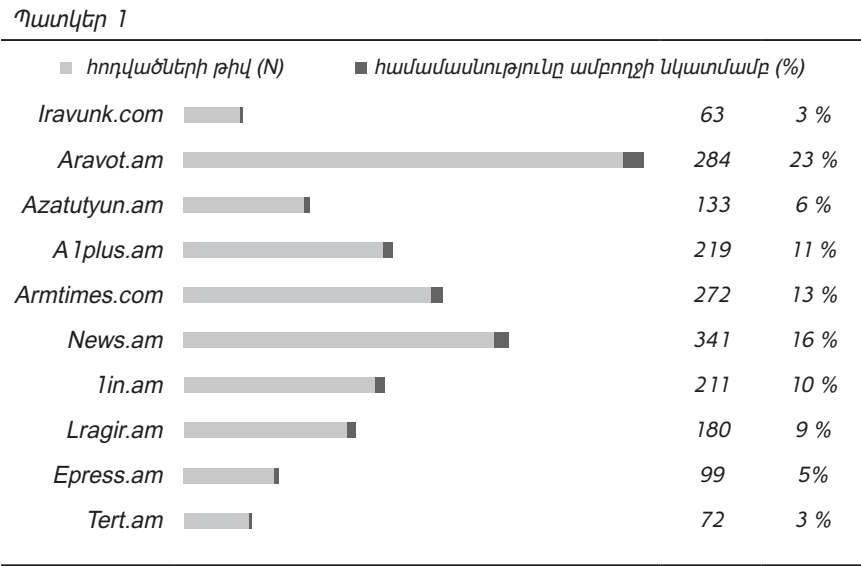
Տպագիր մամուլ	Խումբ
<i>Առավոտ (Aravot.am)</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Իրավունք (Iravunk.com)</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Հայկական ժամանակ (Armtimes.com)</i>	<i>Առաջին</i>
Առցանց մամուլ	Խումբ
<i>1in.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>A1plus.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Azatutyun.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Epress.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Lragir.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>News.am</i>	<i>Առաջին</i>
<i>Tert.am</i>	<i>Առաջին</i>

Այսպիսով, ընդհանուր առմամբ մշտադիտարկման են ենթարկվել 7 առցանց և 3 տպագիր լրատվամիջոցներ: Հաջորդ բաժիններում ներկայացվում են այս լրատվամիջոցներում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ հանդուրժողականության չափման արդյունքները 2015թ. ապրիլ-դեկտեմբեր ամիսների համար: Արված եզրակացությունները վերաբերում են ընտրված առցանց լրատվամիջոցների տեքստային թեմատիկ տեղեկատվությանը:

Գլուխ 4

Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիահանդուրժողականության ինդեքսի հիմնական արդյունքները

Ընդհանուր առմամբ լրատվամիջոցներում մշտադիտարկման ժամանակահատվածի համար կողավորվել է 2074 հոդված, որոնք ըստ լրատվամիջոցների բաշխվել են հետևյալ կերպ.

Ըստ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիա հանդուրժողականության աստիճանի՝ կառուցվում

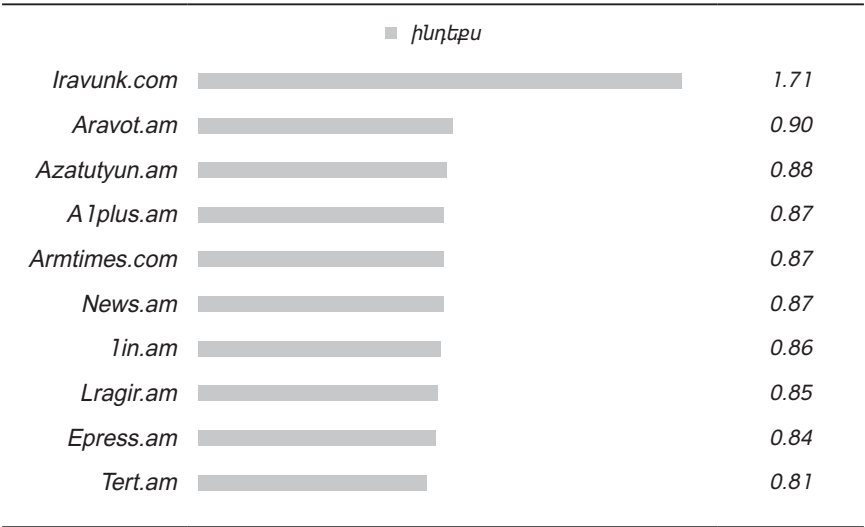
Է ուսումնասիրված լրատվամիջոցների հետևյալ աստիճանակարգումը՝ ըստ անհանդուրժողականության աստիճանի նվազման.

Աղյուսակ 3

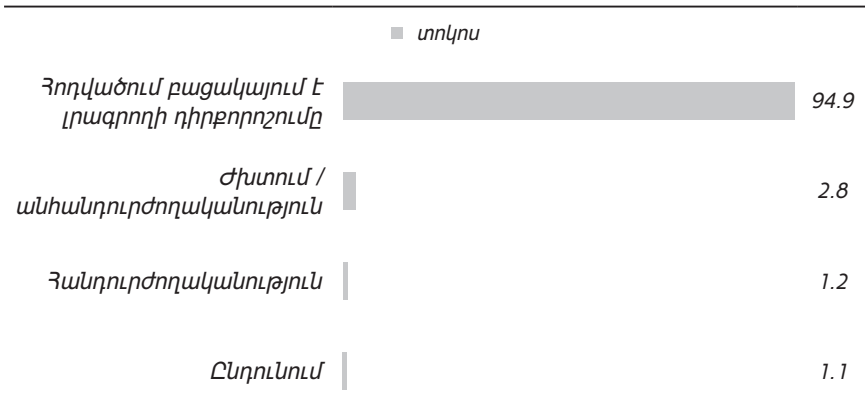
N	Լրատվամիջոց	Ցուցիչ 1	Ցուցիչ 2	Ցուցիչ 3	Ցուցիչ 4	Ընդամենը
1	Iravunk.com	0.71	0.21	0.10	0.70	1.71
2	Aravot.am	0.13	0.07	0.04	0.67	0.90
3	Azatutyun.am	0.12	0.02	0.04	0.69	0.88
4	A1plus.am	0.12	0.03	0.04	0.68	0.87
5	Armtimes.com	0.11	0.05	0.05	0.66	0.87
6	News.am	0.15	0.05	0.04	0.64	0.87
7	1in.am	0.13	0.04	0.05	0.65	0.86
8	Lragir.am	0.12	0.04	0.04	0.64	0.85
9	Epress.am	0.12	0.02	0.03	0.67	0.84
10	Tert.am	0.13	0.01	0.03	0.64	0.81

Ըստ այդմ, ստացվել է ինդեքսի հետևյալ պատկերը:

Պատկեր 2

Պատկեր 3

Ինչպես երևում է վերևում տրված պատկերից, թեմատիկ հոդվածների ճնշող մեծամասնությունում լրագրողի դիրքորոշումը բացակայում է:

- Ուշագրավ է, որ կողավորման ենթարկված թեմատիկ հոդվածների 91,9% դեպքում դրանք ներկայացնում են միայն 1 տեսակետ, ինչը հիմք է տալիս խոսելու լրատվամիջոցների՝ երկխոսությանը հակված չլինելու և կոնկրետ քաղաքականություն վարելու մասին:
- Բացառությամբ «Իրավունքի», մնացած բոլոր ուսումնասիրված լրատվամիջոցները խուսափում են բացահայտ դիրքորոշում արտահայտելուց, ինչով էլ բացատրվում է «Իրավունքի» ինդեքսի հաշվարկով ակնհայտորեն առավել բարձր ցուցանիշը:
- Հենց այս պատճառով լրատվամիջոցները առավել հակված են ներկայացնել այլ աղբյուրների միջոցով ստացված տեղեկատվություն, մեջբերումներ և վերապատմումներ՝ հնարավորինս բացառելով սեփական սուբյեկտության դրսևորումը: Այստեղ կրկին բացառություն է կազմում «Իրավունքը»:
- Ասվածի տրամաբանական շարունակությունն է նաև առանց հեղինակի նյութերի տարածումը, ինչը անհատական (ան)պատասխանատվության խնդիր է լուծում, ապահովում է դիրքորոշման անդիմությունն՝ նվազեցնելով լրատվամիջոցի խոցելիությունը զրպարտության կամ վիրավորանքի մեղադրանքի առաջադրման տեսանկյունից:

- Այսպիսով, լրատվամիջոցի դիրքորոշումը ներկայացվում է անուղղակի միջոցներով, որոնցից են՝ միայն մեկ տեսակետի վրա կառուցված տեղեկատվության/հոդվածների հրապարակումը, առանցքային մտքի/թիրախավորող արտահայտության ընդգծումը և դրա կրկնումը տարբեր թեմատիկ հրապարակումներում՝ մեջբերման, հղման և այլ ձևերով:
- Բացահայտ կանխակալ վերաբերմունքը սակավ տարածված է, սակայն դրսևորվելիս այն գերազանցապես ունեցել է քաղաքական հիմք ուսումնասիրված բոլոր լրատվամիջոցներում:

Գլուխ 5

Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիադաշտի դիրքորոշման շուրջ որակական դիտարկումներ

Ստորև ներկայացված են հետազոտության ընտրանքում ընդգրկված 10 լրատվամիջոցների աշխատանքի որակական բնութագրերը՝ ըստ այնպիսի գործոնների, ինչպիսիք են հետազոտության թեմայի շրջանակներում կոնկրետ իրադարձությունների շեշտադրումը, վերլուծական հոդվածների առկայությունը/բացակայությունը, հանդուրժող/անհանդուրժող տեսակետների, մեկնաբանությունների լուսաբանումը, լուրերի օպերատիվությունը և այլն:

Ըստ այդմ, ուսումնասիրված լրատվամիջոցները կարելի է դասակարգել երեք խոշոր խմբերի.

- 1 *Իրադարձային լուսաբանում իրականացնող լրատվամիջոցներ*
- 2 *Թեմատիկ հետաքրքրվածություն ցուցաբերող լրատվամիջոցներ*
- 3 *Խմբերի/անհատների թիրախավորում իրականացնող լրատվամիջոցներ*

Ամենամեծ խումբն իրադարձային լուսաբանում իրականացնող լրատվամիջոցների խումբն է, որոնց կայքէջերում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների գործունեությանը/ոլորտին/գաղափարներին վերաբերող նյութը հայտնվելու հնարավորություն ունի այն պարագայում, եթե այն դարձել է հանրային հնչեղություն ունեցող տեղեկատվական առիթ: Սակայն այս խմբում էլ առանձնանում են երկու ենթախմբեր՝

- *Քանակական լրատվության խումբ, որում ներառվում են News.am, 1in.am և Tert.am լրատվական կայքերը: Այս խմբի գլխավոր չափանիշը կարճ ժամանակահատվածում նյութերի մեծ թիվն է՝ առավելագույն օպերատիվության ապահովման ակնկալիքով:*

- *Խմբագրական քաղաքականության շրջանակներում իրադարձային լուսաբանում իրականացնող լրատվամիջոցներ, որոնց կազմում են Armtimes.com, Azatutyun.am և Lragir.am կայքերը: Այս պարագայում բացի տեղեկատվական առիթ հանդիսանալուց՝ տվյալ նյութը պետք է համադրվի նաև լրատվամիջոցի առավել լայն խմբագրական քաղաքականության հետ՝ լուսաբանման արժանանալու առավել մեծ հավանականություն ունենալու համար: Սա նշանակում է, որ լրատվամիջոցն օգտագործում է տվյալ նյութը՝ առավել լայն ուղերձներ հղելու համար:*

Թեմատիկ լուսաբանում իրականացնող լրատվամիջոցների շարքում են Aravot.am, Epress.am և A1plus.am կայքերը: Այս լրատվամիջոցներն անդրադառնում են ոչ միայն հանրային լայն հնչեղություն ցուցաբերած դեպքերին և իրադարձություններին, այլև լուսաբանման թեմա են դարձնում նաև այս տեսանկյունից աննկատ թեմաներ:

Նկարագրված երկու խմբերից հստակ առանձնանում է «Իրավունքը»՝ Iravunk.com, որը հստակ թիրախավորում է որոշ խմբերի/անհատների/գաղափարների՝ հանդես բերելով ամենաբարձր անհանդուրժողականություն և դրանով իսկ տարանջատվելով մնացյալ 9 լրատվամիջոցներից:

Լրատվամիջոցներից յուրաքանչյուրի առավել մանրամասն նկարագիրը տրված է ստորև:

1in.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Այս լրատվամիջոցն իրեն դիրքավորում է իբրև օպերատիվ լուսաբանում իրականացնող, ուստի աշխատում է ապահովել հանրային հնչեղություն ունեցող թեմայի անընդհատ ներկայացում: Պատկերն այսպիսին է ապրիլ և մայիս ամիսների ընթացքում, քանի որ նույն հաճախականությամբ լուսաբանվում են հանրային հնչեղություն ձեռք բերած ՀԽ անդամների ձերբակալությունն ու ազատ արձակումը, վերջիններիս կողմից կազմակերպված հանրահավաքներն ու հայտարարությունները, նաև հարցազրույցներ անմիջապես մասնակիցների կողմից:

Ինչպես բոլոր լրատվամիջոցների պարագայում, 1in.am-ի ուշադրության կենտրոնում էլ հունիս ամսվա առաջին կեսին գտնվում էին Շանթ Հարությունյանի հայտարարությունը, դրան հաջորդող Նրա և Վարդան Վարդանյանի հացադուլը, Գայանե Առուստամյանի գործը: Երկրորդ կեսին պատկերը կրկին կտրուկ փոխվեց և առաջնային դարձավ այնպիսի

հանրային կարևորություն և հնչեղություն ունեցող դեպք, ինչպիսին էր «Ոչ թալանին» նախաձեռնության կազմակերպած հանրահավաքները և դրան հաջորդող նստացույցը Բաղրամյան պողոտայում, որտեղ էլ հենց հունիսի 23-ին տեղի ունեցավ բախում ոստիկանների և ցուցարարների միջև, ինչի արդյունքում բերման ենթարկվեց շուրջ 237 քաղաքացի: Հունիս-հուլիս ամիսների հոդվածները այս ամենի շուրջ բացի օպերատիվ տեղեկատվություն տրամադրելուց, նաև լուսաբանում էին այս կամ այն քաղաքական ուժի ներկայացուցչի, քաղաքագետի, իրավապաշտպանի կամ ակտիվիստի մեկնաբանությունները իրադարձությունների վերաբերյալ: Նկատենք, որ հիմնականում ներկայացված են ոստիկանական գործողությունները քննադատող և շարժումը ողջունող դիրքորոշումներ:

Օգոստոս ամսին հոդվածների ճնշող մեծամասնությունը վերաբերում է «Ուտքի Հայաստան» նախաձեռնության հավաքի ժամանակ Հանրապետության հրապարակում տարեց տղամարդուն ոստիկանի կողմից հարվածելուն. օպերատիվորեն ներկայացվել են ոստիկանի, բռնության ենթարկված անձի վերաբերյալ տվյալներ, նաև կան հոդվածներ, որոնցում խոսող ակտորները (նախաձեռնության անդամներ, քաղաքական գործիչներ) քննադատական խոսք են հնչեցնում ոստիկանի պահվածքի վերաբերյալ:

Սեպտեմբեր ամսվա կտրվածքով այս մեդիայի ուշադրության կենտրոնում է եղել թեմայի շրջանակներում ազատամարտիկ Սմբատ Հակոբյանին ծեծի ենթարկելու դեպքը, սակայն բացակայում է մեդիայի դիրքորոշումը դրա շուրջ: Հիմնականում մեդիան լսելի է դարձրել դեպքի շուրջ բացասական/քննադատական արձագանքները (HRW, «Ոչ թալանին»):

Հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսների պատկերը այս մեդիայում ևս չի տարբերվում ընդհանուր մեդիա դաշտում տիրող իրավիճակից: Հիմնականում լուսաբանելով Սահմանադրական փոփոխությունների դիսկուրսը՝ անդրադարձ է արվել նաև, օրինակ, հոկտեմբերի 5-ի ակցիայի ժամանակ ոստիկանական ուժերի գործողություններին, որոնց արդյունքում բերման է ենթարկվել 21 անձ: Այս պարագայում ևս բացահայտ դիրքորոշում չի արտահայտվում, սակայն կարող ենք նկատել, որ դա արվում է միջնորդավորված կերպով, օրինակ, վերնագրերում այնպիսի խոսքերի հղմամբ, ինչպիսիք են. «Մեզ մայրերից գողացել են.

«Չեք անցկացնի»-ի անդամը խնդրում է գործով վարույթ սկսել», «Ոստիկանության գործողությունները քաղաքական հրահանգով են եղել. փաստաբանները կոչվեն վարչական դատարան»:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՈՓՈՒԹՅՈՒՆԸ

1in.am-ը օպերատիվության առումով հիշեցնում է News.am-ին, սակայն առանձնանում է մյուս լրատվական կայքերից աշխատանքային այն սկզբունքով, որ լուրերը ներկայացնում է մեծամասամբ որպես առաջին աղբյուր: Իրադարձությունների շուրջ մեկնաբանությունները, կանխատեսումները և այլն լրատվականը ներկայացնում է հիմնականում անմիջապես քաղաքական գործիչների, իրավապաշտպանների և այլ անձանց հետ սեփական հարցազրույցների միջոցով, իհարկե, նաև որոշ դեպքերում հղումներ տալով այս կամ այն լրատվական թերթերին: 1in.am-ի պարագայում հիմնական մոտեցումը լուրերի իրադարձայնությունն է: Չեն նկատվում հստակ թեմատիկ նախընտրություններ, որոնց հետևողականորեն անդրադարձ արվի՝ հանրության ուշադրությունը հրավիրելու նպատակով: Լուսաբանվում են հիմնական հանրային հնչեղությունն ստացող նորությունները, դեպքերը և դրանց շուրջ արվող մեկնաբանումները:

A1plus.am**ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ**

A1plus.am-ի հոդվածները ապրիլ ամսվա ընթացքում հնարավորինս բազմակողմանի են ներկայացնում պատկերը. առկա են և՛ տեղեկատվական բնույթի հոդվածներ իրադարձությունների զարգացման վերաբերյալ (այստեղ ևս շեշտադրումը Հիմնադիր Խորհրդարանի շուրջ կատարվող իրադարձությունների լուսաբանման վրա է), և՛ վերլուծական հոդվածներ տարբեր իրավապաշտպան ՀԿ-ների, քաղաքական կուսակցությունների ներկայացուցիչների կողմից, որոնց պարագայում ներկայացված են և՛ իշխանական թևի, և՛ ընդդիմադիր թևի ներկայացուցիչների մեկնաբանությունները իրադարձությունների շուրջ:

Պատկերը փոքր ինչ այլ է մայիս ամսվա կտրվածքով. հոդվածները կրում են առավել նկարագրողական բնույթ, կայքը շարունակում է օպերատիվ տեղեկատվություն տրամադրել Հիմնադիր Խորհրդարանի նախաձեռնած հանրահավաքների, հանրային կոչերի, նամակների վերաբերյալ, ինչպես նաև վերջիններիս կողմից կազմակերպված տարբեր ակցիաների ընթացքում մասնակիցների հանդեպ ոստիկանական գործողությունների, հետապնդումների մասին: Մայիս ամսում բացակայում են վերլուծական հոդվածները ու չկան նաև լրատվամիջոցի կողմից արված հարցազրույցներ:

Յունիսը սկսվում է Շանթ Հարությունյանի շուրջ վերոնշյալ իրադարձությունների լուսաբանմամբ, անդրադարձ է կատարվել նաև Գայանե Առուստամյանի դեպքին և մի քանի հոդված՝ Հիւ անդամների ազատ արձակումից հետո արված մեկնաբանումներին, սակայն այս պարագայում ևս ամսվա կտրվածքով ամենաշատ հոդվածները վերաբերվում են Բաղրամյանի դեպքերի լուսաբանմանը, ինչը գրեթե նույն ծավալով շարունակում է գերակա թեմա մնալ նաև հուլիս ամսին: Հոդվածները հիմնականում նկարագրողական բնույթի են և ներկայացնում են նախ օպերատիվ իրավիճակը Բաղրամյանում, բերման ենթարկված ակտիվիստների հանդեպ հարուցված քրեական գործի մասին մի քանի լուր, և հիմնական շեշտը դրված է տարբեր քաղաքական գործիչների, ցույցի մասնակիցների, մտավորականների, իրավապաշտպանների և այլ անձանց կողմից իրադարձությունների մեկնաբանման վրա: Չնայած նրան, որ այս լրատվամիջոցը բացահայտ դիրքորոշում չի արտահայտել Բաղրամյանի դեպքերի և հետագա զարգացումների վերաբերյալ, սակայն նկատվում է, որ լսարանին է փոխանցում իրադարձությունների վերաբերյալ միայն մի կողմի մեկնաբանումները. ցույցի մասնակիցներ, իրավապաշտպաններ, քաղաքական գործիչներ, ովքեր ողջունում են ելկտրաէներգիայի դեմ ուղղված շարժումը և ովքեր հաճախ դառնում են բռնության զոհ հենց քաղաքացիական ակտիվության համար:

Օգոստոս ամսին լրատվամիջոցը շարունակում է լուսաբանել ակցիաների, հավաքների մասնակիցների հանդեպ ճնշման, բռնության դեպքերը (Հիւ անդամին աշխատանքից ազատելը, ակտիվիստներին բերման ենթարկելը, բռնության դեպքերը): Այս ամենի համատեքստում հիմնական խոսող ակտորները ընդդիմադիր թևի ներկայացուցիչներն են, իրավապաշտպաններն ու քաղաքացիական ակտիվիստները, ովքեր ավելի շատ հանդես են գալիս ի պաշտպանություն անհանդուրժողականության թիրախ դարձած խմբերի, անհատների:

Հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին այստեղ ևս պատկերը չի տարբերվում նախորդ լրատվամիջոցներից այն իմաստով, որ հոդվածներում շեշտը դրված է հիմնականում Սահմանադրական փոփոխությունների դիսկուրսի վրա, բայց ի տարբերություն մի շարք այլ լրատվամիջոցների, այստեղ դրանից ընդհանուր առմամբ չի տուժում իրավապաշտպանների, ակտիվիստների վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրումը. հիմնականում լուսաբանվել են թեմայի շրջանակներում տեղի ունեցող կարևոր դեպքերը, իրադարձությունները (Հայկ Կյուրեդյանի դատական գործը, Շահեն Հարությունյանի բռնության դեպքը,

Հիս անդամների հանդեպ քաղաքական ճնշումները, մարդու իրավունքներին առնչվող հետազոտության լուսաբանում և այլն): Այլ խնդիր է, թե ինչքանով են դրանք պահպանում իրենց կշիռը լուսաբանվող այլ թեմաների հոսքի ֆոնին:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Alplus.am-ը այն լրատվամիջոցներից է, որ չնայած բացառապես հանրային հնչեղություն ունեցող իրադարձությունների լուսաբանում է իրականացնում, սակայն փորձում է դրանք իրականացնել առավել հետևողական: Այնուամենայնիվ, այս լրատվամիջոցն էլ հակված է լսելի դարձնել միայն մեկ կողմի տեսակետը՝ նախապատվությունը տալով իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ առավել հանդուրժողական տեսանկյունին: Դրանով իսկ դիմում են դիրքորոշման անուղղակի արտահայտչամիջոցի՝ գերծ մնալով սեփական դիրքորոշման բացահայտ արտահայտումից:

Aravot.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

«Առավոտ»-ում նույնպես թեմայի շրջանակներում (Մարդու իրավունքների պաշտպանությանն առնչվող գաղափարի, գործողության, անձի կամ կազմակերպության վերաբերյալ մեղիայի/մեղիայում հանդուրժողականություն) ապրիլ ամսի հոդվածները վերաբերում են Հիմնադիր Խորհրդարանի հանրահավաքների լուսաբանմանը, դրա ներկայացուցիչների կողմից արված մի շարք հայտարարություններին: Ամենամեծ թվով հոդվածները ապրիլի 7-ին Հիս անդամների ձերբակալության մասին են: Լուսաբանումն ընթանում է առավելապես Հիս անդամների, փաստաբանների կողմից մեկնաբանումների միջոցով: Առկա են նաև մի շարք իրավապաշտպան կազմակերպությունների, միավորումների, քաղաքական գործիչների կողմից արտահայտված կարծիքներ: Տարբերությունը մյուս լրատվամիջոցներից այն է, որ «Առավոտ» օրաթերթը իրադարձությունները փորձել է ներկայացնել առավել բազմակողմանի՝ լուսաբանելով նաև իշխանության ներկայացուցիչների կարծիքներն ու վերաբերմունքը տվյալ խնդրի շուրջ (օր. ՀՀԿ խորհրդի անդամ, ՀՀ ԱԺ Նախագահ Գալուստ Սահակյան, ՀՀԿ խմբակցության քարտուղար Գագիկ Մելիքյան, ՀՀԿ խմբակցության անդամ Արտակ Դավթյան և այլք), որոնք հիմնականում անհանդուրժող են շարժման անդամների

հանդեպ: Կան հոդվածներ, որոնց անհանդուրժողականությունը հստակ դրսևորվում է նաև վերնագրերում, օրինակ՝

«Արտակ Դավթյան. «Հիմնադիր խորհրդարան» կոչվող խումբը փորձում է իր հիվանդ, ճիզվիտային գաղափարները պարտադրել մեր հանրությանը»:

Փաստորեն, չնայած լրագրողի/լրատվամիջոցի դիրքորոշում հրապարակման մեջ չի դրսևորվում, սակայն մեջբերված այլ անհանդուրժող կարծիքի տիրաժավորմամբ լրատվամիջոցը, մտածված թե ոչ, նպաստում է մերժողական խոսքի տարածմանը: «Առավոտ»-ի լրահոսում քիչ չեն նաև այն հոդվածները, որոնք ամբողջությամբ հղում են անում այլ լրատվական կայքերին՝ սեփական դիրքորոշումների ու մեկնաբանությունների բացակայությամբ: «Առավոտ»-ը նաև ուշադրության կենտրոնում է պահում քաղբանտարկյանների ազատության համար պայքարողների ակցիաները, մամուլի ասուլիսները, նրանց հանդեպ ոստիկանական կամայականությունները և այլն, սակայն ոչ թե մեկնաբանելով, այլ ուղղակի արձանագրելով փաստերը:

Մայիս ամսվա պատկերը փոքր ինչ այլ է և ավելի բազմաբևեռ. «Առավոտ»-ը լուսաբանել է ոչ միայն ՀԽ-ի շուրջ ծավալվող իրադարձությունները, այլև մի շարք այլ ակցիաների, կոչերի, դատական գործերի ևս:

Հիմնական թեմաները, որոնք լուսաբանել է մամուլը ուսումնասիրվող թեմայի շրջանակներում, հետևյալն են. Արգիշտի Կիվիրյանի դեմ Կոմիտաս 5-ի գործով հարուցված քրեական գործը, ԲՀԿ անդամ Արտակ Խաչատրյանի ծեծի գործով հարուցված քրեական գործը, ակտիվիստ Գայանե Առուստամյանին ոստիկանների կողմից բռնության ենթարկվելու դեպքը, ԼԳԲՏ մարդկանց իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված կոչը Հյուսիսային պողոտայում: «Առավոտ»-ում վերոնշյալ թեմաներից որոշների դեպքում առկա են խմբագրական վերլուծական հոդվածներ, ինչպես նաև հղումներ այլ թերթերի վերլուծական հոդվածներին:

Հունիսի սկզբին հոդվածների շեշտադրումը ընկած է Շանթ Հարությունյանի վերոնշյալ հայտարարության և դրա մեկնաբանումների վրա, ինչպես նաև կան մի քանի հոդվածներ լրագրող, ակտիվիստ Գայանե Առուստամյանի և ՀԽ անդամների դատական գործերի վերաբերյալ: Պատկերը կտրուկ փոխվում է ամսվա վերջում տեղի ունեցող իրադարձությունների պատճառով, որոնք լինելով ամենախրաղարձային և հանրային հնչեղություն ստացածը, ողողեցին ամբողջ մամուլը մինչև օգոստոս: Խոսքը «Ոչ թալանին» նախաձեռնության կազմակերպած նստացույցի

Ժամանակ հունիսի 23-ի առավոտյան ոստիկանական ուժերի գործադրման մասին է, ինչին հաջորդեց մինչև հունիսի 6-ը տևած նստացույցը: «Առավոտ»-ի հոդվածներում կան և՛ օպերատիվ տեղեկատվություն հաղորդող, և՛ մի շարք ակտիվիստների, քաղաքական գործիչների, մտավորականների կողմից դեպքերի մեկնաբանողական հոդվածներ, որոնցում հիմնական շեշտը ոստիկանական բռնի գործողությունների քննադատության վրա է դրված: Այս դեպքերին հաջորդող ակցիաները, ցույցերը, հայտարարությունները ևս հետևողականորեն լուսաբանվել են:

Ինչպես «Յայկական ժամանակ»-ի դեպքում, այնպես էլ «Առավոտ»-ում հետազոտության թեմայի շուրջ հոդվածները օգոստոս ամսից սկսած կտրուկ նվազում են համեմատաբար ավելի քիչ աղմկահարույց դեպքերի արդյունքում և Սահմանադրական փոփոխությունների ծրագրի առաջնային պլան գալու արդյունքում: Հիմնական թեման օգոստոսի 4-ին ՀԻՄ աջակից Սյուզի Գևորգյանի վրա կատարած հարձակումն էր, որի մասին հոդվածներում խոսող ակտորները (ՀԻՄ անդամներ, տուժած) ներկայացնում էին այն որպես ոստիկանական գործողություն:

Այստեղ ակտիվ օգտագործվում է վերնագրի միջոցով հստակ ասելիք փոխանցելու ռազմավարությունը.

«Ռեժիմի շները՝ հաստավզերը, գիշերը հարձակվել էին աղջկա վրա». Գևորգ Սաֆարյան», «Ոստիկանները 18-20 տարեկան աղջնակի վրա ձեռք են բարձրացրել, փառք Աստծո, որ չեն բռնել»:

Այս ամենին հաջորդում են սեպտեմբեր ամսին տեղի ունեցած անհնազանդության երթի մասին հոդվածները, որի ժամանակ 5 ակտիվիստների բերման ենթարկեցին, քաղբանտարկյալ Շանթ Հարությունյանի որդի Շահեն Հարությունյանին, ազատամարտիկ Սմբատ Հակոբյանին բռնության ենթարկելու դեպքերը: Հիմնականում խոսող ակտորներն այս դեպքերում անհանդուրժողականության թիրախ դարձած անձիք են կամ նրանց համախոհները, ում քննադատական խոսքն ուղղվում է ոստիկանական գործողություններին և հնարավոր պատվիրատուներին (հիմնականում իշխանություններին): Հաջորդ աղմկահարույց դեպքը, որ մեղիադաշտում ուշադրության կենտրոնում էր հայտնվել, հոկտեմբերի 5-ին ԱԺ շենքի դիմաց ակցիայի մասնակիցներին բերման ենթարկելն էր. հիմնական խոսքը, որ փոխանցվում է հոդվածների միջոցով լսարանին, պարունակում է քննադատություն ոստիկանական գործողությունների և հավանական պատվիրատուների հանդեպ, որոնք են իշխանության թևի ներկայացուցիչները (այս մասին լրատվամիջոցում խոսող ակտորներ՝ ՄԻՊ, ՀԱԿ, «Չեք անցկացնի» և այլք): Այս ամենի համատեքստում

լրատվամիջոցի կարծիքը երևում է միջնորդավորված կերպով. խոսող/մեկնաբանող ակտորների ընտրություն, վերնագրերի ձևակերպումներ.

«ՀԱԿ-ը դատապարտում է ոստիկանության «խայտառակ գործողությունները», «Ցուցարարը դեմքի շրջանին ոստիկանի կողմից ծնկի հարված է ստանել», «Ոստիկանությունը գտել է Բաղրամյան պողոտայում իրականացված բռնությունների արդարացումը»:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այսպիսով, իրադարձային շղթան աշխատում է նաև այս թերթի պարագայում՝ ապահովելով թեմատիկ առավել լայն լուսաբանում հանրային հնչեղություն ստացող իրադարձությունների ժամանակ: Սակայն ուշագրավ է նաև այլ դեպքերի լուսաբանման միտումը, ինչպես նաև բազմակարծության առերևույթ ապահովումը, որը սակայն, ընտրողական մեջբերումների և մանավանդ վերնագրերում այդպիսի մեջբերումների օգտագործման դեպքում դառնում են անհանդուրժողականության կամ մերժողական խոսքի տարածման միջոց¹: Այլ կայքերի և աղբյուրների օգտագործումը թեմատիկ լուսաբանման ընթացքում նույնպես ընտրության չափանիշների հարց են առաջ քաշում՝ անուղղակիորեն ցուցադրելով լրատվամիջոցի դիրքորոշումը ուսումնասիրվող թեմայի շրջանակներում²: Այսպիսով, տեսնում ենք, թե ինչպես մի լրատվամիջոցի դեպքում խնդիր է հակառակ կողմի տեսակետները ներկայացնելը ընդհանրապես, իսկ մյուսի պարագայում՝ այդ տեսակետների ներկայացման ձևը:

Armtimes.com

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Ապրիլ-մայիս ամիսներին ուսումնասիրվող թեմայի շրջանակներում (Մարդու իրավունքների պաշտպանությանն առնչվող գաղափարի, գործողության անձի կամ կազ-

¹ *«Ամոթ է, վերջ տվեք խարդավանքներին». գյումրեցի ատամնաբույժը՝ Հիմնադիր խորհրդարանի անդամներին, *«Այնպես չի, որ դուքնկեթով ծեծել են, բերեք մրջյունից փիղ չսարքենք». Շարմազանով, * «Սերժը թաղի ծեզ». ՀՀԿ տատիկը՝ «Կարմիր քարտին»:

² *«Հենց դրա համար է պետք բոլորին ձերբակալել». «Իրատես de facto», «Բողոքի ակցիան մարում է, հալվում, ինչպես Եսկիմոն ամռան տապին». «Հայոց աշխարհ», *«Ամեն զնով Հանրապետության իրապարակում նստացույց անելու այդ մղումը մտասնեռման է նմանվում. «Հայոց աշխարհ»:

մակերպության վերաբերյալ մեդիայի/մեդիայում հանդուրժողականություն) «Յայկական ժամանակ» օրաթերթի հոդվածների ճնշող մեծամասնությունը ուղղված է եղել Հիմնադիր հորհրդարան կուսակցության «100-ամյակն առանց ռեժիմի» շարժման ընթացքում որոշակի իրադարձությունների լուսաբանմանը: Դրանց առանցքում Գյումրիում անցկացված երթի ժամանակ շարժման մասնակիցներից Հրաչիկ Միրզոյանի դանակահարումն էր և Հիմնադիր հորհրդարանի 6 անդամների ձերբակալությունն էր ապրիլի 24-ի հնարավոր զանգվածային անկարգությունները կանխելու պատճառաբանությամբ: Լրատվամիջոցը չունի արտահայտված դիրքորոշում և լուսաբանել է միայն ոստիկանության կողմից իրականացված գործողությունները և դրանց հանդեպ ՀԽ անդամների արձագանքները: Սակայն կարող ենք օրաթերթի վերաբերմունքը նկատել այնտեղ, թե ինչպես է այս կամ այն իրադարձության լուսաբանումից հետո ներկայացվում իրադարձության համատեքստը՝ կրկնվող հիշեցումների միջոցով: Հրաչիկ Միրզոյանի դանակահարության պարագայում, օրինակ, այն հետևյալն է՝

«Հիշեցնենք, որ մարտի 28-ին «100-ամյակն առանց ռեժիմի» շարժումը հանրահավաք էր անցկացրել Գյումրիում, որի ժամանակ դանակահարել էին հանրահավաքի մասնակիցներից Հրաչիկ Միրզոյանին»:

Ուշագրավ է, որ լրատվամիջոցում իրադարձությունները մեկնաբանում են առավելապես ընդդիմադիր քաղաքական գործիչները: Տեղի ունեցած գործողությունները հիմնականում մեկնաբանվում են որպես քաղաքական հայացքների համար իշխանության կողմից հետապնդում, հալածանք և այլն: Գրեթե ներկայացված չեն այլ արձագանքները:

Մայիս ամսին թերթը ներկայացրել է նաև մի շարք հրապարակումներ լրագրող, ակտիվիստ Գայանե Առուստամյանին ոստիկանների կողմից ձերբակալելու և բռնության ենթարկելու մասին, ով փողոցն անցնելիս իրեն սուլող ոստիկանին դիմել էր (ըստ ոստիկանների) վիրավորական արտահայտությամբ: Հոդվածներում հիմնականում արտահայտվում են ակտիվիստի համախոհների տեսակետները, և չկա բացի պաշտոնական հաղորդագրությունից այլ մեկնաբանումներ կամ հարցազրույցներ ոստիկանական մարմնի կամ դատախազության կողմից: Այստեղ լրատվամիջոցի/լրագրողի դիրքորոշումը արտահայտվում է աղբյուրների ընտրության միջոցով, այնինչ լրատվության որակը կարող էր շահել, եթե լինեին բոլոր կողմերի տեսանկյունները, ինչպես նաև լրագրողի պարզորոշ և հստակ առանձնացվող դիրքորոշումը:

Թեմատիկայի շրջանակներում լուսաբանման ինֆորմացիոն առիթները փոփոխություն են ապրում հունիսին: Մասնավորապես, հունիսի սկզբին լուսաբանվել են հողվածներ Շանթ Զարությունյանի այն հայտարարության վերաբերյալ, որ իր անվտանգության հետ կապված ԱՄՆ վերնախավից բխող սպառնալիքներ է տեսնում, ինչպես նաև հաղորդվել է հացադուլ հայտարարած Շանթ Զարությունյանի հետագա վիճակի մասին: Զողվածների մեծամասնությունը վերաբերում է «Ոչ թալանին» խմբի կողմից էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ ուղղված նստացույցի մասնակիցների հանդեպ ոստիկանական ուժերի օգտագործմանը և 237 քաղաքացու բերման ենթարկելու փաստին: Բաղրամյանի նստացույցի ցրելը, դրան հաջորդած Ազատության հրապարակի նստացույցը/հացադուլը հունիս ամսին ևս եղել են լրատվամիջոցի ուշադրության կենտրոնում (օպերատիվ իրավիճակ ցույցերի ժամանակ, արված հայտարարություններ/ելույթներ, բերման ենթարկվածների թիվ, մասնակիցների կողմից ստացված վնասվածքներ և այլն): Թերթում տեղ են գտել նաև այս իրադարձություններին առնչվող մեկնաբանող հոդվածներ մեծամասամբ ընդդիմադիր թևի քաղաքական ուժերի ներկայացուցիչների կողմից: Էլեկտրաէներգիայի սակագնի թանկացման դեմ շարժմանն առնչվող խմբագրական հոդվածներ ևս տեղ են գտել թերթում, որոնք քննադատական համատեքստում են ներկայացնում ոստիկանական ուժերի կիրառումը: Նկատվում է, որ ավելի շատ լուսաբանվել են այս կամ այն ակտորի կողմից ոստիկանական գործողությունները քննադատող հոդվածներ: Այսպիսով, թեմային անդրադարձը խիստ սահմանափակ է և ունի կոնկրետ ուղղվածություն:

Սկսած օգոստոս ամսից հետազոտության թեմային առնչվող հոդվածները գնալով նվազում են: Դա կարող է պայմանավորված լինել նրանով, որ այս շրջանում առաջնային հանրային ինչեղություն և նշանակություն ունեցող թեման Սահմանադրական փոփոխությունների նախագիծն էր: Սա ևս հաստատում է, որ լուսաբանման առիթ են հանդիսանում հիմնականում իրադարձային տրոհությունները, ոչ թե թեմաները: Օգոստոս ամսի նյութերի ճնշող մեծամասնությունը վերաբերում է օգոստոսի 21-ին Հանրապետության հրապարակում «Ութի Հայաստան» նախաձեռնության կազմակերպած հավաքի ժամանակ 67-ամյա Հակոբ Նազարյանի հանդեպ ոստիկանական բռնության դեպքին: Եվ՝ ընդդիմադիր թևի, և՛ ոստիկանության, դատախազության հայտարարությունների լուսաբանմանը զուգահեռ, լրատվամիջոցը նաև իր բացասական վերաբերմունքն է արտահայտել դեպքի վերաբերյալ:

Սեպտեմբեր ամսին թեմայի շրջանակներում լուսաբանվող հոդվածները ևս վերաբերվում են տեղի ունեցող հավաքներին, երթերին, որտեղ ներկայացվում են հավաքի մասնակիցների և ոստիկանների միջև եղած բախումները, հնարավոր պրովոկացիաները, ձերբակալությունները և այլն (Շահեն Հարությունյանին ֆուտբոլային խաղի ընթացքում իրականացրած ակցիայի ժամանակ բռնության ենթարկելը): Որպես առավել աղմկահարույց և, հետևաբար, հոդվածներում ավելի շատ արծարծվող թեմա՝ ազատամարտիկ Սմբատ Հակոբյանին ծեծի ենթարկելն էր. օպերատիվ տեղեկատվություն առողջական վիճակի մասին, քննադատական հայտարարություններ ընդդիմադիր թևի՝ հատկապես ՀՆ-ի կողմից, ոստիկանական գործողությունների/ հայտարարությունների լուսաբանում: Սեպտեմբեր ամսի հոդվածները աչքի են ընկնում մի կարևոր հանգամանքով ևս. համեմատաբար ավելի մեծ քանակ են կազմում խմբագրական հոդվածները, որոնցում առկա քննադատական խոսքը ուղղված է ոստիկանական համակարգին, նրանց առանձին գործողություններին սոցիալական ցանցերում, հավաքների ընթացքում և այլն:

Հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսներին ևս գրեթե բացակայում են հոդվածները հետազոտության թեմայի շուրջ: Սակավաթիվ հոդվածներն առնչվել են նախ հոկտեմբերի 5-ին Աժ շենքի մոտ անցկացված ակցիայի ժամանակ ոստիկանների գործողություններին (բերման են ենթարկել ակցիայի մասնակից թվով 21 քաղաքացու): Սա այն քիչ հանդիպող դեպքերից էր այս լրատվամիջոցում, որ թեև աննշան շեշտադրմամբ՝ լուսաբանվել է ակցիայի ընթացքում նախաձեռնության գործողությունների վերաբերյալ քննադատական խոսք ևս: Երկրորդ թեմատիկ անդրադարձը արվել էր քաղբանտարկյալների ազատության կոչով երթին, 2013թ. նոյեմբերի 5-ին Անոնիմուսների երթի ժամանակ ձերբակալություններին և երկու տարի անց՝ 05.10.2015-ին, 2 տարվա ազատազրկման դատապարտված Արմեն Հովհաննիսյանի ազատ արձակմանը:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՈՓՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կարելի է ասել, որ թերթը լուսաբանում է միայն այն իրադարձությունները, որոնք այս կամ այն տեսանկյունից հասարակական հնչեղություն են ստանում: Այլ կերպ ասած՝ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների գործունեությունը կամ նրանց առնչվող ցանկացած այլ թեմայի լուսաբանումը առօրեական չէ, այլ պահանջում է հստակ ինֆորմացիոն առիթ:

Միևնույն ժամանակ, չնայած թեմայի ներկայացումը տեղի է ունենում հիմնականում իշխանական գործողությունների քննադատության համատեքստում, սակայն լրատվամիջոցի կողմից որևէ իրադարձության, գործողության, գաղափարի վերաբերյալ դիրքորոշման արտահայտումը տեղի է ունենում սահմանափակ թվով դեպքերում: Լրատվամիջոցը նախընտրում է թեման ներկայացնել այլ անձանց/կազմակերպությունների դիրքորոշումների միջոցով՝ նախապատվությունը տալով ընդդիմադիր հայացքներ ունեցողներին և դրանով իսկ անուղղակիորեն արտահայտելով նաև սեփական դիրքորոշումը: Հակառակ կողմի կարծիքները, նույնիսկ քննադատական համատեքստում, գրեթե լսելի չեն թերթում:

Azatutyun.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Առանձնահատկությունն այն է, որ բացի տարբեր (ան)հանդուրժող տեսակետների, մեկնաբանությունների լուսաբանումից, ապրիլամսվա ընթացքում ներկայացված են նաև փորձագետների մեկնաբանումները իրադարձությունների շուրջ: Ներկայացված են հարցազրույցներ տարբեր իրավապաշտպանների, իրավագետների՝ այդ թվում նաև հենց Հիմնադիր Խորհրդարանի փաստաբանների հետ, ովքեր պատկերը ներկայացնում են իրավական հարթությունում՝ համարելով, որ Հայաստանի իշխանությունները քաղաքական հետապնդումներ են իրականացնում նրանց նկատմամբ: Ազատությունը լուսաբանել է ամսվա ընթացքում մարդու իրավունքների ոլորտին առնչվող հետազոտությունները, որ հրապարակվել են այդ ժամանակ, քաղբանտարկյանների պաշտպանությանն ուղղված բողոքի երթերի, հանրահավաքների ընթացքը և այլն:

Մայիս ամսին անդրադարձը նույնպես հիմնականում միևնույն իրադարձություններին է, ինչ և մյուս լրատվամիջոցների դեպքում (Հիս անդամների ազատ արձակում, բողոքի ակցիաներ՝ ուղղված քաղբանտարկյալների ազատությանը, Գայանե Առուստամյանի հանդեպ բռնություն): Բացակայում են թեմայի շրջանակներում վերլուծական հոդվածները:

Հունիս ամսին Azatutyun.am լրատվականում մեծ տեղ են զբաղեցնում Բաղրամյանի դեպքերին առնչվող հոդվածները. հատկապես շատ են միջազգային իրավապաշտպան և այլ կազմակերպությունների արձագանքները, տեղի իրավապաշտպան կազմակերպությունների, քաղաքական գործիչների, ցույցի մասնակիցների մեկնաբանումները

իրադարձությունների շուրջ: Այս պատկերը շարունակում է թեմատիկ առումով նույնը մնալ նաև հուլիս ամսին: Նկատվում է միտում, որ հոդվածների վերնագրերում հիմնականում արտահայտվում է քննադատական խոսք ոստիկանական գործողությունների հանդեպ տարբեր ակտորների կողմից (իրավապաշտպաններ, քաղաքական ընդդիմադիր գործիչներ, ակտիվիստներ):

Օգոստոսին, ի համեմատ այլ լրատվականների, մեզ հետաքրքրող թեմայի շրջանակներում գտնվող հոդվածները գրեթե անկում չեն ապրել քանակական և որակական առումով: Այս ընթացքում լրատվականը շարունակում է տեղեկատվություն տրամադրել՝ առանց անհանդուրժողականության այս կամ այն դեպքի վերաբերյալ բացահայտ դիրքորոշում արտահայտելու: Հիմնական անդրադարձը արվել է ՀԻ անդամների հանդեպ տարբեր անհանդուրժողական դրսևորումներին (Չուգասզյանի՝ երկրից չհեռանալու արգելանք, Գևորգ Սաֆարյանին աշխատանքից ազատելը): Այս համատեքստում խոսող ակտորները բացառապես ՀԻ անդամներն են և չի ներկայացվում մյուս կողմերի մեկնաբանումները, ինչը կարող ենք դիտարկել իբրև անհանդուրժողականության թիրախ դարձած անձանց/կառույցներին աջակցություն: Սեպտեմբեր ամսին անդրադարձ է արվել Հայկ Կյուրեղյանի դատական գործին՝ առանց մեկնաբանության լուսաբանելով միայն դատական գործընթացը: Հաջորդ թեմատիկ անդրադարձը վերաբերում է սեպտեմբերի 12-ին էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ ուղղված բողոքի ակցիայի ժամանակ տեղի ունեցող իրադարձություններին՝ ցույց ցրելը, ցուցարարներին ոստիկանություն տանելը և այլն:

Հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսներին հոդվածները հիմնականում վերաբերում են անհանդուրժողականության այն դեպքերին, որոնք տեղի են ունեցել Սահմանադրական փոփոխությունների դեմ ուղղված հավաքների, ակցիաների ժամանակ: Azatutyun.am-ի լրատվության գլխավոր միտումն այն է, որ համեմատաբար լրատվականների՝ առավել օպերատիվ ներկայացրել է «Չեք անցկացնի» նախաձեռնության անդամների հանդեպ նոյեմբերի 1-ի ոստիկանական բռնությունները, դրան հետևած քննադատական կոչերը և այլն, ինչը, նկատենք, ոչ բոլոր լրատվամիջոցներն են կարևորների շարքին դասել և լավագույն դեպքում մեկ կամ երկու տեղեկատվական հոդվածով են սահմանափակվել: Մյուս իրադարձությունը նոյեմբերի 5-ին Ազատության հրապարակում անցկացվող ակցիան էր՝ նվիրված քաղաքատարկյալների ազատության հարցին:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կարելի է եզրակացնել, որ մարդու իրավունքների պաշտպաններին և ակտիվիստներին առնչվող իրադարձություններն ու գործընթացները Azatutyun.am-ի քիչ թե շատ կայուն հետաքրքրություններից են, որոնց լուսաբանումը իրականացվում է տարբեր ակտորների ներգրավման միջոցով՝ խուսափելով սեփական մեկնաբանություններից և դիրքորոշման արտահայտումից: Սեփական դիրքորոշման անուղղակի դրսևորումը արտահայտվում է ակտորների ընտրությամբ, այսինքն, թե ում խոսքն է լսելի դարձվում լրատվամիջոցի հրապարակումների միջոցով: Այս տեսանկյունից հիմնական հնչող խոսքը թիրախային խմբերի հանդեպ հանդուրժողական խոսքն է: Միևնույն ժամանակ, ի տարբերություն Epress.am-ի, որը նույնպես կայուն հետաքրքրություն է ցուցաբերում թեմայի նկատմամբ, Azatutyun.am-ի լրատվությունն այնուամենայնիվ ոչ թե «աննշան» դեպքերի կամ ցանկացած դեպքի լուսաբանում է, այլ թրենդային դեպքերի առավել մանրամասն լուսաբանում: Կարող ենք խոսել Azatutyun.am-ի կողմից իրավախախտումների և ակտիվիստների հանդեպ հարձակումների շուրջ զգայունության մասին, քանի որ այստեղ ընդհանուր հոդվածների քանակական փոքր ծավալի պայմաններում 1-2 հոդվածն առավել մեծ կշիռ է ձեռք բերում, քան այն լրատվամիջոցներում, որտեղ տվյալ դեպքի վերաբերյալ կարող է քանակապես ավելի շատ նյութ գրվել, որոնք, սակայն, իրենց մեծաթիվ լրահոսի մեջ համամասնությամբ քիչ կշիռ ունեն: Իհարկե, հարկ է ևս մեկ անգամ շեշտել, որ խոսքը տեքստային տեղեկատվության մասին է:

Epress.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Ապրիլ ամսվա կտրվածքով Epress.am լրատվական կայքի լուսաբանումը նույնպես իրադարձային է՝ Հիմնադիր հորհրդարանի շուրջ կատարվող իրադարձությունների վրա կենտրոնացումով: Հոդվածները հիմնականում նկարագրում են իրավիճակը: Բացակայում է լրագրողի կարծիքը այս կամ այն դեպքի շուրջ: Սակայն ի տարբերություն մշտադիտարկման ենթարկված մի շարք այլ լրատվամիջոցների՝ այս դեպքում նկատվում է, որ լրատվամիջոցը ուշադրության կենտրոնում է պահում մարդու իրավունքներին առնչվող բոլոր իրադարձությունները՝ ներառյալ այս կամ այն տիպի հետազոտական տվյալների լուսաբանումը, որոնք

վերաբերվում են մարդու իրավունքների պաշտպանության ընդհանուր առմամբ: Epress.am-ի նորությունները տարբերվում են նաև նրանով, որ չի շեշտադրվում իրադարձությունների մեկնաբանությունը մի շարք հանրային ճանաչում ունեցող անձանց կողմից, ինչը նկատելի է մյուս լրատվամիջոցների մոտ:

Մայիս ամսվա ընթացքում Epress.am-ի հոդվածները մարդու իրավունքների պաշտպանության թեմայի շուրջ այդքան էլ շատ չեն և կրում են տեղեկատվական բնույթ, զերծ են մեկնաբանումներից: Հիմնականում լուսաբանվել է լրագրող, հանրային գործիչ Գայանե Առուստամյանի բռնության դեպքը ոստիկանների կողմից, քաղաքատարկյալների ազատությանն ուղղված ակցիաները և Վարդգես Գասպարիի դեմ հարուցված նոր վարչական վարույթը ոստիկանին վիրավորելու դեպքի առթիվ:

Հունիսին լրատվամիջոցը շարունակում է մարդու իրավունքներին առնչվող դեպքերի լուսաբանումը՝ մասնավորապես Շանթ Հարությունյանի հայտարարությունը ԱԼԾ վերնախափի կողմից իրեն ուղղված սպառնալիքների մասին³, նրա և Վարդան Վարդանյանի հացադուլը, Գայանե Առուստամյանի դատական գործը, և իհարկե, ամսվա երկրորդ կեսից արդեն նկատվում է ուշադրության կենտրոնացում Բաղրամյանի դեպքերի վրա, որը շարունակվում է հուլիս ամսին ևս: Epress.am-ը օպերատիվորեն լուսաբանում է բոլոր իրադարձությունները՝ կապված հանրահավաքի ժամանակ տեղի ունեցող միջադեպերի, ձերբակալությունների հետ, կան նաև վերլուծական հոդվածներ, որոնք փորձում են քիչ թե շատ հավասարակշռված ներկայացնել իրավիճակը:

Սեպտեմբեր ամսին Epress.am-ը շարունակել է տեղեկատվություն տրամադրել իրավապաշտպանների, քաղաքացիական ակտիվիստների, վերջիններիս նախաձեռնած ցույցերի, ակցիաների մասին: Հոդվածներում հիմնականում տեղեկատվական աղբյուր են հանդիսանում անհանդուրժողականության թիրախ դարձած անձիք: Լրատվությունը վերաբերվել է Սմբատ Հակոբյանին ծեծի ենթարկելու, Հայկ Կյուրեղյանի դատական գործի, Բաղրամյանի դեպքերի առթիվ հարուցված քրեական գործին, Շահեն Հարությունյանի հանդեպ բռնության դեպքին, «Ոչ թալանին»-ի ակցիային:

Հոկտեմբեր, նոյեմբեր ամիսներին լրատվականի ուշադրության

³ Շանթ Հարությունյան. «Դիմել եմ «Վարդաշեն» ԶԿՀ պետին, որպեսզի ինձ և ընկերներին տեղափոխեն բանտայնուց, քանի որ ռուսական ԿԳԲ-ն ՀՀ ԿԳԲ-ի իր գործակալների միջոցով ուզում է ինձ սպանել, մասնավորապես՝ գեներալ Արզուման Հարությունյանը, ով ոչ միայն ռուսական, այլև Ադրբեջանի ԿԳԲ-ի գործակալ է, և գիտի, որ ես տեղեկություն ունեմ այդ մասին»:

կենտրոնում են եղել Սահմանադրական փոփոխությունների շուրջ զարգացող իրադարձությունները: Epress.am-ի առանձնահատկությունն այս առումով այն է, որ տվյալ թեմայի շուրջ տեղեկատվական ինֆորմացիայի տրամադրմանը զուգահեռ ուշադրության կենտրոնում է շարունակել մնալ իրավապաշպան կառույցների, ակտիվիստների, առանձին ակցիաների ժամանակ միջադեպերի լուսաբանումը, ինչը չենք կարող ասել մյուս լրատվականների պարագայում, որոնք այդ ամիսների ընթացքում տեղի ունեցած ասիանդուրժողականության դեպքերին անդրադարձել են հիմնականում այնքանով, ինչքանով դա կապ է ունեցել Սահմանադրական փոփոխությունների դիսկուրսի հետ:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶԱՓՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այսպիսով, այս կայքը նույնպես կենտրոնացում ունի խնդրո առարկա թեմայի վրա, սակայն դա իրականացնում է առավելապես լուսաբանման, թեմայի շուրջ հանրային իրազեկվածության բարձրացման տեսանկյունից՝ խուսափելով սեփական հստակ դիրքորոշման ցուցադրումից: Երբ թեման ընդհանուր առմամբ լուսանցքային է մեդիադաշտի ուշադրության տեսանկյունից՝ այդ կենտրոնացումն արդեն իսկ կարող է դիտարկվել իբրև հանդուրժողական դիրքորոշում: Հանդուրժողական դիրքորոշման մասին է խոսում նաև վերնագրերում տեղ գտած մեջբերումները, որոնք քննադատական խոսք են պարունակում իրավապաշտպանների, ցույցի մասնակիցների հանդեպ բռնության դեպքերի, բերման ենթարկելու մասին: Ուսումնասիրված այլ լրատվամիջոցներից Epress.am կայքի կողմից թեմատիկ իրադարձային լուսաբանումը առանձնանում է նաև նրանով, որ լրատվական առիթ են հանդիսանում ոչ միայն հասարակական լայն հնչեղություն ձեռք բերած տեղեկատվական առիթները, այլև իրավունքներին վերաբերող դաշտում տեղի ունեցած «աննշան» իրադարձությունները:

Iravunk.com

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Պատկերը բացարձակ այլ է «Իրավունք» թերթի պարագայում: Այստեղ, իհարկե, ապրիլ ամսին կրկին նկատվում է թեմատիկ կենտրոնացում Հիմնադիր Խորհրդարանի «100-ամյակն առանց ռեժիմի» շուրջ կատարվող իրադարձությունների լուսաբանման վրա, սակայն ի տարբերություն այլ լրատվական կայքերի,

այստեղ գերակայում է հստակ ընդգծված բացասա-կան դիրքորոշում, անհանդուրժող վերաբերմունք Հիս անդամների հանդեպ, որը դրսևորվում է առատ պիտակավորումներով (ինչպես օրինակ՝ «Ժիրայրասեֆիյանականներ»): Պետք է նկատել մի կարևոր հանգամանք ևս. «Իրավունք» թերթում պակաս տեղ չեն գրավում թեմայի շուրջ մեկնաբանողական հոդվածները, սակայն այն տարբերությամբ, որ ներկայացված են միայն այն դիրքորոշումները, որոնցում կա հստակ արտահայտված անհանդուրժողականություն տվյալ շարժման հանդեպ: Մասնավորապես, լուսաբանվել են ՀՀԿ խմբակցության անդամների անհանդուրժող դիրքորոշումները, այդ թվում, օրինակ, Վահրամ Բաղդասարյանի, ով հետևյալ կերպ էր անվանել Հիս անդամներին՝ «բաղաբական գործիչ հորջորջող մի խումբ արկածախնդիրներ»:

Սակայն բացի իշխանական թևի ներկայացուցիչներից, «Իրավունք» թերթը նաև հարցազրույցներ է ներկայացրել այնպիսի կուսակցությունների ներկայացուցիչների հետ, որոնց անվանումը դժվար թե ծանոթ լինի հանրությանը (օրինակ՝ «Քրիստոնեա-ժողովրդական վերածնունդ» կուսակցություն) և որոնք ևս ունեն հստակ ընդգծված անհանդուրժող վերաբերմունք վերոնշյալ անձանց հանդեպ: Սա ևս թույլ է տալիս պնդել, որ մեկնաբանողների առերևույթ բազմազանության միջոցով թերթը փորձում է ամրագրել բացահայտ անհանդուրժողականությունը՝ որպես միակ տեսանկյուն: Բացի բաղաբական իրադարձությունների մեկնաբանումից, «Իրավունք»-ը նաև հետևողականորեն լուսաբանում է ԼԳԲՏ համայնքին առնչվող իրադարձությունները՝ դրանք ներկայացնելով միանգամայն բացա-սական երանգների ներքո՝ չխորշելով վերջիններիս և նրանց պաշտպանների հանդեպ բռնության բացահայտ արդարացումից: Այս պարագայում ևս կա և՛ մամուլի ընդգծված անհանդուրժող վերաբերմունք, և՛ ընտրողական վերաբերմունք թեմայի շուրջ արձագանքների լուսաբանման առումով: Փաստորեն, լուսաբանվում են բացառապես անհանդուրժողական խոսք արտահայտող դիրքորոշումները:

Ի տարբերություն ընտրանքում ընդգրկված մյուս լրատվա-միջոցների, «Իրավունք» թերթը մայիս ամսվա ընթացքում գրեթե չի անդրադարձել Հիս-ի «100-ամյակն առանց ռեժիմի» շարժմանը՝ սահմանափակվելով ընդամենը 2 անհանդուրժող, քննադատական բնույթի հոդվածներով: Փոխարենը հոդվածների մեծամասնության թիրախ դարձել են ԼԳԲՏ համայնքի ներկայացուցիչները ու նրանց իրավունքները պաշտպանող մի շարք անձինք և կազմակերպություններ: Մայիս ամսվա հոդվածներում այս տեսանկյունից առանձնանում են

մեջբերումները ԱԺ ԲՀԿ խմբակցության ղեկավար, ԵսեսԿում խորհրդարանական պատվիրակության անդամ Նաիրա Չոհրաբյանի խոսքից.

«ԼԳԲՏ համայնքին պատկանող անձիք բժշկությանը թերևս անձանոթ քաղցկեղային մի հիվանդության կրողներ են, ովքեր իրենց «մետաստազները կարող են տարածել» հանրության շրջանում»:

Թերթի հոդվածներում ընդհանուր պատկերը ավելի ցայտուն կերպով կարող ենք տեսնել «Իրավունք» թերթի խմբագրական հոդվածներում օգտագործված արտահայտությունների հետևյալ ծաղկաբաղով.

«կոնցիտայի վկաներ, չոլի կոնցիտա, գենդերային ակտիվիստներ, գույզգույններ, Արցախի տեղական սաքունց, գենդերային պղծություն, այլասերված երևույթներ»:

Այս իմաստով կարելի է եզրակացնել, որ թերթն առանձնացրել է թիրախներ կամ Նույնիսկ թշնամու կերպարներ, որոնք գտնվում են մշտական լուսաբանման ներքո: «Իրավունքի» ակնհայտ անհանդուրժողական վերաբերմունքն այս կամ այն իրավապաշտպանի կամ ակտիվիստի հանդեպ արտացոլվում է նաև վերնագրերում⁴:

Հունիս ամսին «Իրավունք»-ի հոդվածները մեծամասնությունը կրկին վերաբերում է ԼԳԲՏ համայնքի ներկայացուցիչներին և նրանց պաշտպաններին Նույն մոտեցումներով: Սա միակ լրատվամիջոցն է, որ ընդամենը մեկ-երկու հոդված է տպագրել Բաղրամյանի դեպքերի վերաբերյալ: Դրանք, սակայն, վերլուծական բնույթի են, ի տարբերություն շատ լրատվամիջոցների, որոնք առհասարակ դիրքորոշում չեն արտահայտում: «Իրավունք»-ը իրադարձությունների հիմքում տեսնում է արևմտյան ուժերի.

«Այդ ուժի (ոստիկանության կողմից) և վճռականության ցուցադրման հասցեատերերը միանգամայն դրսի մարդիկ են, ովքեր Մայրանի ախորժակ են պահել»:

Այս Նույն պատկերը նաև շարունակում է երևալ հուլիս ամսին՝ թիրախավորելով ՀԿ սեկտորի ներկայացուցիչներին, որոնք զբաղվում են ԼԳԲՏ անձանց իրավունքների պաշտպանությամբ, Բաղրամյանի նստացույցի մասնակիցներին, շարժումը աջակցող ընդդիմադիր քաղաքական գործիչներին: Հիմնականում վերոնշյալ խմբերի ներկայացուցիչների խոսքը ներկայացվում է բացահայտ ծաղրանքի, հեգնանքի և խոսքը, գործը, աշխատանքը արատավորող մի շարք այլ հնարքների միջոցով

⁴ *Ֆեմինիստներն ուզում են հարամել՝ ապրիլի 24-ը, *Լյուվիկ Չոհրաբյանի ողբը և ակտիվիստների «կայֆերը», *Ի՛նչ է իրենից ներկայացնում «Նոր Հայաստան» կոչված հակահայկական կառույցը, *«Բա Կոզևիչի՞ն», կամ «Ոչ»-ի ճամբարի անիմաստ տվյալանքները:

(«գենդերի ու ֆեմինիզմի գծով աշխուժակություն անող ԶԿ-ներ»):

Օգոստոս և սեպտեմբեր ամիսներին հետազոտության թեմայի շուրջ հոդվածները գրեթե բացակայում են: Հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսների հիմնական թեման այս լրատվականում ևս Սահմանադրական փոփոխությունների նախագիծն էր: Ինչպես միշտ, այս պարագայում ևս լրատվականի խմբագրականը գերծ չի մնացել «Ոչ»-ի ճակատի վերաբերյալ ծաղրանքով, հեգնանքով, քննադատական դատողություններով լի հոդվածներից, որոնցում հիմնական շեշտը դրվում է «Ոչ»-ի ճակատ կազմող մի շարք բաղաբական ուժերի/ներկայացուցիչների բաղաբական անցյալին անդրադառնալու և այս կամ այն «անհաջողությունները» վերհիշելու վրա՝ դրանով իսկ արժեզրկելով ընդհանուր առմամբ պայթարի գործընթացը:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՈՓՈՒԹՅՈՒՆ

«Իրավունք»-ը ուսումնասիրված լրատվամիջոցների շարքում իսկապես աչքի է ընկնում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ հստակ և բացահայտ դրսևորվող վերաբերմունքով, ինչը առիթ է դառնում նույնիսկ իրադարձային շղթայից շեղվելուն և կոնկրետ թեմայի լուսաբանմանը՝ ի տարբերություն մյուս լրատվամիջոցների, որոնք շատ ավելի հստակ իրադարձային լուսաբանում են իրականացնում: Մինևույն ժամանակ այս հստակ ուղղվածությունը խնդրո առարկա թեմայի լուսաբանմանը նաև հստակ բացասական ու անհանդուրժողական է, ինչը նաև հաշվետվության սկզբում քննարկված դատական նախադեպի արդյունքում ընդլայնման միտում ունի:

Lragir.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Մշտադիտարկման ենթարկված հաջորդ լրատվական կայքը Lragir.am-ն է, որը թեմայի շրջանակներում ապրիլին անդրադարձել է գրեթե միայն Հիմնադիր Խորհրդարանի անդամների շուրջ իրադարձությունների զարգացմանն ու որոշ չափով նաև դրանց մեկնաբանմանը այս կամ այն հանրային անձանց կողմից (բաղաբական գործիչներ, իրավապաշտպաններ, փաստաբաններ), ինչպես նաև միջազգային իրավապաշտպան կազմակերպությունների արձագանքին դրա

շուրջ, նաև հետևողականորեն ներկայացնում է իրավիճակը ընդհուպ մինչև ձերբակալված անձանց պահման վայրերի մասին տեղեկատվության տրամադրում:

Մայիս ամսին ևս թեմատիկ ուղղվածությունը պահպանվել է, և լրատվամիջոցը ներկայացնում է այն բոլոր իրադարձությունները (հանրահավաք, երթեր, հայտարարություններ, մամուլի ասուլիսներ), որոնք վերաբերում են Հիմնադիր Խորհրդարանին: Նաև ներկայացված է այս ամենի մեկնաբանությունը իրավապաշտպանների տեսանկյունից սեփական հարցազրույցների արդյունքում:

Հունիս և հուլիս ամիսներին լուսաբանված հոդվածները նույնպես մեծամասամբ ուղղված են Բաղրամյանի դեպքերին: Բացի օպերատիվ-տեղեկատվական հոդվածներից, առկա են նաև մի շարք իրավապաշտպան կազմակերպությունների արված հայտարարություններ, կոչեր և այլն: Սա այն քիչ հանդիպող դեպքերից է, երբ լրատվամիջոցը չի խուսափել սեփական դիրքորոշումն արտահայտել: Իհարկե դրանք հոդվածների համեմատաբար ավելի քիչ մասն են կազմում, այդուհանդերձ արտահայտված դիրքորոշումը դրական է թիրախային խմբերի նկատմամբ:

Օգոստոս ամսին հիմնական շեշտադրումը թեմայի շրջանակներում 21-ի ակցիայի ժամանակ տարեց մարդուն ոստիկանի կողմից հասցված ապտակի դեպքն է, ինչի շուրջ լրատվամիջոցում առկա են դիրքորոշում պարունակող հոդվածները: Հիմնականում նման բռնության դեպքերի հանդեպ վերաբերմունքը արտահայտվում է նաև վերնագրերի միջոցով (*«Ոստիկանի պահվածքն անընդունելի է և խայտառակություն»*): Նկատվում է քննադատական խոսք՝ ուղղված ոստիկանական բռնի գործողություններին, և չեզոք, որոշ դեպքերում նաև դրական վերաբերմունք հենց իրավապաշտպանների, ակտիվիստների հանդեպ:

Սեպտեմբեր ամսին պատկերը գրեթե նույնն է. լուսաբանվել են բոլոր իրադարձային դեպքերը՝ հավաքների, ակցիաների ընթացքում ոստիկանական բռնությունների, Շահեն Հարությունյանի հանդեպ բռնության, ազատամարտիկին ծեծի ենթարկելու դեպքերը:

Հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսներին պատկերը փոխվում է, ինչպես և ամբողջ մեդիադաշտում: Չգալի կրճատվել են ուսումնասիրվող թեմայի վերաբերյալ հոդվածները: Եղած հոդվածներն էլ հիմնականում Սահմանադրական փոփոխությունների դիսկուրսի մաս են կազմում և ունեն միայն ինֆորմատիվ բնույթ: Փոքր անդրադարձ կա նաև ընդհանուր առմամբ իրավապաշտպանների հանդեպ հետապնդումներին,

որի մասին խոսող ակտորները օմբուդսման Կարեն Անդրեասյանն է և առանձին դեպքում ՓԻՆԶ Արմենիայի ներկայացուցիչները, ում հանդիպել էր ԱՄՆ դեսպանը իրենց նկատմամբ սպառնալիքների, բռնության կոչերի հարցով:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՎՓՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այս լրատվամիջոցը, չնայած թեմատիկ տեսանկյունից նույնպես իրականացնում է գրեթե միայն հանրային հնչեղությունն ստացած իրադարձությունների լուսաբանում: Ի տարբերություն մյուս նմանատիպ լրատվամիջոցների, այդ իրադարձությունները նույնպես ընտրողաբար է լուսաբանում: Կարելի է ենթադրել, որ նշված իրադարձությունների ընտրությունը իրականացվում է առավել գլոբալ խմբագրական ուղեգծի համատեքստում, որտեղ նշված իրադարձությունը հանդիսանում է միջոց՝ առավել լայն դիրքորոշման կամ տեսակետի արտահայտման համար: Այս առումով հատկանշական է, որ լրատվամիջոցը իրեն չի դիրքավորում որպես անընդհատ թարմացվող և օպերատիվ լուսաբանող մեդիա, այլ փորձում է այդ լրատվամիջոցների համեմատ տարբերվող մի կերպար ստեղծել, ըստ որի կարևոր է ոչ թե քանակական բաղադրիչը՝ տրվող նյութերի քանակը, այլ դրանց բազմազանությունն ու այսպես կոչված բացառիկությունը, ինչը փորձ է արվում ապահովել վերլուծական-խմբագրական հոդվածների միջոցով: Սակայն այս տեսանկյունից էլ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների գործունեության լուսաբանումը կամ դրանց հանդեպ դիրքորոշումը լրատվամիջոցի համար, համաձայն մոնիտորինգի արդյունքների, նշանակալի թեմա չէ, այլ միայն միջոց՝ սեփական դիրքավորման առանցքային բաղադրիչների ամրապնդման համար:

News.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

News.am լրատվական կայքում ամենաշատ լուսաբանվող թեմաներից մեկը ապրիլ ամսին Հիմնադիր խորհրդարանի անդամների ձերբակալությունն էր. բազմակարծությունն ու վերլուծական հոդվածները գրեթե բացակայում են: Ապրիլ ամսվա ընթացքում ՀԽ անդամների ձերբակալման շուրջ լուսաբանվող հոդվածների մեծամասնության վերջում կնկատենք, որ որպես համատեքստ մեջբերվող տեքստը հիմնված է միայն ՀՀ քննչական կոմիտեի կողմից ներկայացված

մեկնաբանության վրա: Դրանում նշվում է, որ

«ՀՀ ազգային անվտանգության ծառայության և ՀՀ քննչական կոմիտեի համատեղ ձեռնարկած միջոցառումների արդյունքում կանխվել է 2015թ. ապրիլի 24-ին հրապարակային միջոցառումների անցկացման վայրերում զանգվածային անկարգությունների կազմակերպումը»:

Այնինչ, գրեթե բոլոր լրատվական կայքերը, որոնք անդրադարձել են տվյալ թեմային՝ որպես հրատապ, իրադարձային նյութի՝ ներկայացրել են մի շարք մեկնաբանություններ, այդ թվում այնպիսիք, որոնցում ձերբակալումները դիտարկում են որպես իշխանական մարմինների կողմից քաղաքական հայացքների համար հետապնդում: Մայիսին հիմնական շեշտադրումը թեմայի շրջանակներում Հիմնադիր հորհրդարանի անդամների ազատ արձակման, դրան ուղղված մի շարք երթերի լուսաբանման վրա է: Օպերատիվ կերպով ներկայացվել են ոչ միայն ելույթի խոսքերը, հայտարարությունները և այլն, այլև երթերի ընթացքում անհանդուրժողականության դրսևորումները Հիմնադիր հորհրդարանի երիտասարդ անդամների ոստիկանական բաժանմունք տանելուց մինչև Ազատության հրապարակում հանրահավաքի անցկացման համար Օպերայից հոսանքի տրամադրման հրաժարում: Կայքը նաև անդրադարձել է Գայանե Առուստամյանին բերման ենթարկելուն, Շանթ Հարությունյանի համախոհ Սևակ Մնացականյանի ազատ արձակմանը և այլն: Հունիս ամսին բոլոր լրատվական կայքերի հետ համեմատած՝ հոդվածների քանակով առաջին տեղում է News.am-ը: Լրատվամիջոցը հետևողականորեն լուսաբանել է բոլոր տեսակի իրադարձությունները՝ կապված Բաղդամյանի հետ: Զիչ չեն մեկնաբանողական հոդվածները այս կամ այն քաղաքական ուժի ներկայացուցիչների կողմից: Լուսաբանվել են նաև մի շարք տեղական և միջազգային կառույցների դիմումները, կոչերը, ընդհանուր առմամբ բոլոր տեսակի արձագանքները թեմայի շուրջ՝ և՛ հանդուրժողական, և՛ անհանդուրժող: News.am-ը հուլիսին ևս շարունակել է օպերատիվ լուսաբանել էլեկտրաէներգիայի թանկացման դեմ ուղղված ակցիաների, հավաքների ժամանակ տեղի ունեցած անհանդուրժողականության դեպքերը:

Սեպտեմբեր ամսին թեմայի շրջանակներում լուսաբանվել են «Ուոքի Հայաստան», «Ոչ թալանին» նախաձեռնությունների ակցիաների ընթացքում պատահած անհանդուրժողականության դեպքերը, սակայն հոդվածների ամենամեծ թիվը վերաբերում է սեպտեմբերի 21-ին «Հայազն» կուսակցության կազմակերպած «Ինքիշխանության երթից» հետո ազատամարտիկ Սմբատ Հակոբյանին ծեծի ենթարկելու դեպքի մասին լուրերին: Լրատվամիջոցը որևէ դիրքորոշում

չի արտահայտում բացահայտ անհանդուրժողականության վերաբերյալ: Լուրերը հիմնականում օպերատիվ բնույթ ունեն: Կան հոդվածներ, որտեղ ակտորները (իշխանական թևից) խոսում են բռնության դեպքի՝ քաղաքական համատեքստից դուրս լինելու մասին, ինչը պետք է նշել, որ գրեթե ոչ մի այլ մեդիա չի լուսաբանել:

Յոկտեմբեր, Նոյեմբեր ամիսներին ուսումնասիրվող թեմատիկայում հոդվածները զգալի նվազում են՝ պայմանավորված Սահմանադրական փոփոխությունների դիսկուրսի առաջին պլան գալով: Այստեղ բացարձակ գերակայություն ունի թեմայի քաղաքական ուղերձը, և չնայած հատուկենտ հոդվածներին, որտեղ խոսվում է «Ոչ»-ի ճակատի ակցիաների ժամանակ ոստիկանների և ցուցարարների միջև բախումների, Բաղրամյանի ցուցարարների դեմ քրեական գործի, Օմբուդսմենի հայտարարությունների մասին, դրանք չեն կարող նշանակալի համարվել, քանի որ քանակական ցուցանիշով նման հոդվածները կազմում են ամբողջ լրահոսի մոտ 1/100-րդ մասը:

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՈՓՈՒԹՅՈՒՆ

Այս լրատվամիջոցի պարագայում շեշտը հնարավորինս փոքր ժամանակային միջակայքերում հասարակական հնչեղություն ունեցող թեմայի վերաբերյալ Նյութերի հրապարակման վրա է, որտեղ կարևորվում է Նյութի առկայությունն ինքնին՝ երկրորդելով դրա որակը, ասելիքն ու բովանդակությունը: Ուստի լուրերը ներկայացվում են մաքսիմալ օպերատիվությամբ ու գրեթե մեկ կամ մի քանի նախադասությամբ: Լրատվամիջոցում Նյութը չի վերջանում օպերատիվ լուրի հաղորդմամբ. դրանց մեծամասնությունում վերջում տրամադրվում է թեմատիկ հիշեցում: Քանակական այդ մոտեցումը հանգեցնում է որոշակի մտքերի անընդհատ տիրաժավորմանը, ինչը նպատակադրված կամ չնպատակադրված ձևով արդեն իսկ ձևակերպում է դիրքորոշումը՝ հանրային ընկալման մակարդակում:

Tert.am

ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ԹԵՄԱՏԻԿԱՆ

Tert.am-ի ապրիլյան հոդվածներում մեզ հետաքրքրող թեմայի շրջանակներում ավելի շատ ուշադրություն է դարձվել այդ ամիս ՀԻ-ի շուրջ կատարված իրադարձություններին, (ան)հան-

դուրժողականության դրսևորումներին վերջինիս անդամների հանդեպ, մասնավորապես ՅԽ անդամների ձերբակալությունից հետո նրանց համար նստացույցեր, բողոքի ակցիաներ անցկացնողների ելույթներին: Կան նաև հողվածներ, որոնցում արտահայտվում է իշխանական թևի դիրքորոշումը վերջիններիս ձերբակալումների հանդեպ, օր.՝ նման վերնագրով՝

*«Ես դեմ չեմ, որ նման մարդկանց մեկուսացնեն հանրությունից.
Վ. Բաղդասարյանը՝ Սեֆիյանի և ընկերների ձերբակալության մասին»:*

Կարելի է եզրակացնել, որ անուղղակի կերպով լրատվամիջոցի դիրքորոշումը արտահայտվում է վերնագրերի ընտրողական մեջբերումներում: Այս պարագայում ևս բացակայում են խմբագրական հողվածները՝ ուղղված այս կամ այն իրադարձության մեկնաբանմանը տվյալ թեմայի շրջանակներում:

Նույն պատկերը չէ, սակայն, մայիս ամսին. լրատվամիջոցը սահմանափակվել է մի քանի նկարագրողական հողվածներով, որոնք խոսում են Ժիրայր Սեֆիյանի և Նրա համախոհների ազատ արձակման մասին:

Յուրիս ամսին թեմայի շրջանակներում հողվածներն այդքան էլ շատ չեն: Առավելապես լուսաբանվել են ամսվա երկրորդ կեսին Բաղդամյանի նստացույցի հետ կապված իրադարձությունները, որոնց մասին հողվածները քիչ չեն եղել նաև հուլիս ամսին: Յիմնականում մի քանի օպերատիվ նորությունն հաղորդող հողվածների կողքին կան նաև մեկնաբանողական բնույթի հողվածները: Ներկայացված են և՛ իշխանական թևի, և՛ ընդդիմադիրների, և՛ մի երրորդ խմբի մեկնաբանողական դիրքորոշումները պարունակող հողվածները, որոնց հիմնական կոչը բռնություններից զերծ մնալն է ոստիկանների և հավաքի մասնակիցների միջև: Լրատվամիջոցը ներկայացնում է նաև մի շարք այլ լրատվական կայքերի հողվածներ, որոնցում կա և՛ հանդուրժողական, և՛ անհանդուրժողական խոսքեր նստացույցի մասնակիցների մասին:

Օգոստոս ամսին մեզ հետաքրքրող թեմատիկայում հողվածները սահմանափակվել են կրկին իրադարձային, հնչեղությունն ստացած դեպքերի վերաբերյալ տեղեկատվություն տրամադրելով: Մասնավորապես հողվածները հիմնականում վերաբերվում են օգոստոսի 22-ին Յանրապետության իրապարակում տեղի ունեցած ցույցի ժամանակ ոստիկանության աշխատակցի կողմից տարեց տղամարդու հանդեպ բռնության դեպքին: Չկա ոչ մի քննադատական մեկնաբանություն՝ չնայած մեդիադաշտն այդ շրջանում ողողված էր քննադատական կարծիքներ պարունակող

հողվածներով, իսկ այստեղ կա միայն տեղեկություն, որ ոստիկանության աշխատակիցը ներողություն է խնդրում, ինչպես նաև այս դեպքի առնչությամբ հարուցված գործի ընթացքի մասին որոշ հողվածներ:

Սեպտեմբեր, հոկտեմբեր, նոյեմբեր ամիսներին՝ պայմանավորված Սահմանադրական դիսկուրսի զարգացումով, հետազոտության թեմային առնչվող հողվածները եղել են այնքանով, ինչքանով որ կապ են ունեցել Սահմանադրական փոփոխությունների հետ: Մասնավորապես լուսաբանվել են «Ոչ»-ի ճակատի կազմակերպած ակցիաների, հավաքների ժամանակ տեղի ունեցած անհանդուրժողականության դեպքերը ոստիկանության կողմից («Ոչ»-ի ճակատին դահլիճների չտրամադրում, ակցիայի ժամանակ 21 ակտիվիստի ձերբակալություն):

ԹԵՄԱՏԻԿ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԶՎՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այստեղ հարկ է նշել, որ թեմայի լուսաբանումը լրատվամիջոցի ընդհանուր ռազմավարության շրջանակներում է՝ գերծ մտալ սեփական մեկնաբանություններից ու հեղինակ ունեցող հողվածներից ընդհանրապես: Ընտրողական վերաբերմունքը վերնագրերի և մեջբերվող խոսքի ու դրա հեղինակների ներկայացման նկատմամբ այն անուղղակի միջոցներն են, որոնցով այդ դիրքորոշումը դրսևորվում և տարածվում է: Հատկապես ակտիվ է օգտագործվում հանրային դեմքերի հընչեցրած կարծիքների շրջանառումը՝ նրանց հեղինակությունն օգտագործելով սեփական մոտեցման տարածման և հանրային կարծիքի ուղղորդման նպատակով: Մինևույն ժամանակ թեմայի լուսաբանման կարևոր առանձնահատկություն է զգուշությունը, որը դրսևորվում է օպերատիվ ու անընդհատ թարմացվող տեղեկատվություն տվող լրատվամիջոցի դիրքավորման պարագայում թեմատիկ հողվածների անհամեմատ քիչ համամասնության՝ օպերատիվ լրատվության ընդհանուր ծավալի մեջ: Այլ կերպ ասած՝ լուսաբանվում է այն, ինչն ուղղակի չի կարող չլուսաբանվել տեղեկատվական հնչեղ առիթ լինելու պատճառով: Մնացած բոլոր այլ դեպքերում գերադասվում է պահպանել լռություն:

Գլուխ 6

Փորձագիտական դիտարկումներ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիադաշտի դիրքորոշման առնչությամբ

Ակտիվիստների և իրավապաշտպանների հանդեպ մեդիա հանդուրժողականության պատկերն ամբողջացնելու համար իրականացվել են նաև փորձագիտական հարցազրույցներ՝ մեդիափորձագետների և իրավապաշտպանի հետ՝ հասկանալու իրավիճակի մեկնաբանությունը վերջիններիս կողմից:

Ինչպես երևում է ինդեքսում, անհանդուրժողականության աստիճանով բացարձակ գերակա դիրք է զբաղեցրել «Իրավունք»-ը: Սա նաև հաստատվում է փորձագետների տեսանկյուններում՝ ներկայացնելով մեդիադաշտում լրատվամիջոցին որպես «անհանդուրժողականության չեմպիոն» (մեդիափորձագետ): Իրավապաշտպանի դիրքորոշմամբ այս լրատվամիջոցի զբաղեցրած դիրքը պայմանավորված է նաև վերջինիս անկեղծությամբ: Թերթն ունի հստակ խմբագրական անհանդուրժող դիրքորոշում, որն արտահայտվում է հոդվածներում: Ի համեմատ սրա՝ «Առավոտ»-ը փորձագետների կարծիքով աչքի չի ընկնում թեմայի շուրջ խմբագրական հսկողությամբ: Այսինքն՝ «Առավոտ»-ի դիրքն ինդեքսում մեդիափորձագետը չի բացատրում խմբագրական քաղաքականությամբ, այլ կապում է թեմայի հանդեպ վերահսկողության բացակայությամբ՝ համարելով, որ այն կրում է պատահական բնույթ: Մշտադիտարկման արդյունքները ցույց են տալիս, որ մյուս լրատվամիջոցները գրեթե միևնույն դիրքավորումն ունեն թեմայի շուրջ: Սա մեդիափորձագետի կողմից դիտարկվում է որպես դրական միտում, «ինչը խոսում է մեդիադաշտում այս խնդիրների նկատմամբ ընդունված ընդհանուր ստանդարտների, խաղի կանոնների ու կայացածության մասին» (մեդիափորձագետ):

Իրավապաշտպանը գտնում է, որ դատելով ինդեքսի արդյունքներից *«կարող ենք ասել՝ մեդիան իսկապես անկախ չէ, որովհետև իրենց զբաղեցրած տեղերը չեն համապատասխանում իրենց իրական էությանը»* (իրավապաշտպան):

Իրավապաշտպանի կողմից կարևորվում են խմբագիրների անձնական դիրքորոշումները, քաղաքական այս կամ այն թևի հետ կապերը, որոնք ուղղակիորեն ազդում են լրատվամիջոցի դիրքավորման վրա՝ չնայած դրանց հիմնականում լատենտ բնույթին: Լրատվամիջոցի պատկերը զգալի կարող է փոխվել խմբագրի փոփոխմամբ: Ոմանք ավելի ազատ են թողնում լրագրողներին և ոմանք՝ ոչ այդքան: Մեդիափորձագետը ևս նշում է.

«Իրավապաշտպանների և ակտիվիստների այս կամ այն գործողությունների հանդեպ մեդիայի ռեակցիան ուղիղ համեմատական է նրանց ակտիվությանը, և դրանից շեղումները կարող են պայմանավորվել խմբագրի կողմից երևույթի հանդեպ սուբյեկտիվ մոտեցմամբ»:

Խոսելով Հայաստանում մեդիայի գործունեության մասին՝ իրավապաշտպանի հավաստմամբ խմբագրական քաղաքականության մեջ որոշիչ գործոն է այս կամ այն քաղաքական ուժի հետ կապ ունենալը կամ որոշ դեպքերում անմիջապես պատկանելությունը: Սրանով պայմանավորված ձևավորվում է նաև իրավապաշտպանների, ակտիվիստների հանդեպ մեդիա անհանդուրժողականությունը: Այս մասին է նաև նշում մեդիափորձագետը.

Ցավոք սրտի, շատ է քաղաքական ազդեցությունը, քիչ՝ բիզնես գործոնը, ու սա վատ է, որովհետև մեր հասարակությունը հարուստ չէ, բիզնեսի հնարավորությունները գնալով նեղանում են, ու մեր հասարակությունը չի կարող պահել մեդիաձեռնարկություններին, ունենալ նման անկախ կառույցներ, դրա համար էլ հիմնական պատվիրատուն մնում է քաղաքականությունը, որն էլ ունենում է համարժեք հետևանքներ»:

Հատկանշական է իրավապաշտպանի այն դիրքորոշումը, որ չի կարելի լինել անհանդուրժող, օրինակ այս կամ այն քաղաքական ուժի հանդեպ, բայց՝ հանդուրժող իրավապաշտպանի հանդեպ: Իրավապաշտպանի կարծիքով խնդրահարույց է ներկայացնել մեդիաանդուրժողականությունը միայն իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ և խոսել տվյալ լրատվամիջոցի ընդհանուր հանդուրժողականության աստիճանի մասին, օրինակ, եթե Tert.am-ը ինդեքսում ունի հանդուրժողականության ամենաբարձր ցուցանիշը, մենք չենք կարող ասել, որ վերջինս հանդուրժող լրատվամիջոց է: Եթե

լրատվամիջոցն իրեն դիրքավորում է որպես հանդուրժող, պետք է հանդուրժող լինի բոլորի նկատմամբ՝ առանց բացառության: Բայց այստեղ բախվում ենք լրատվամիջոցի անազատության խնդրին ևս, որը կարող է խոչընդոտել լրագրողների (ան)հանդուրժող դիրքորոշումների արտահայտմանը:

«լրատվամիջոցին կարող են ասել՝ դու կլինես անկախ, ինքն էլ ասում է՝ լավ, ես կլինեմ անկախ»:

Իրավապաշտպանի կարծիքով անհրաժեշտ է դիտարկել իրավապաշտպաններին և ակտիվիստներին առանձին խմբերով, և նույնքան կարևոր է նաև ակտիվիստների տարանջատումը քաղաքականի և քաղաքացիականի:

«Եթե քաղաքացիական ակտիվիստը կարող է գնալ կանգնել Բաղրամյանում բողոքի ակցիա անող զոհված զինծառայողների մայրերի կողքին և միասալ այլ ակցիաների, ապա քաղաքական ակտիվիստների միակ թիրախն իշխանությունն է»:

Մեդիափորձագետի հավաստմամբ մեդիաընկերությունների կողմից թեմային քիչ կամ շատ անդադարձը, հետևողական կամ ոչ այնքան հետևողական լուսաբանումը հիմնականում պայմանավորված է մեդիա օրակարգի ունենալ/չունենալու և դրանում թեմայի դիրքավորման հետ: Ըստ այդմ.

«Tert.am-ը հատուկ խմբագրական քաղաքականություն չունի՝ իրավապաշտպանների հանդեպ, Epress.am-ը ամենահանդուրժողն է, հատուկ հանդուրժող լինելու ու հանդուրժողատարածման օրակարգ ունի, Lragir.am-ը երբեմն իրավապաշտպանների խոսափող է, Tin.am-ը հստակ օրակարգով կառավարելի մեդիա է, Նայած՝ այդ պահին ինչպես պետք կլինի ներկայացնել թեման (ցանկացած թեմա), A1plus.am-ը հատուկ խմբագրական օրակարգ չունի, News.am-ը ամենամեծ լսարանով ինտերնետային մեդիան է, իհարկե ունի պատվիրատուներ, սակայն իրավապաշտպանների հարցում հատուկ անհանդուրժող չէ, «Հայկական ժամանակ»-ն այս պահին գրեթե կուսակցական մեդիա է՝ հստակ դիրքորոշմամբ, Azatutyun.am-ն ունի հստակ խմբագրական քաղաքականություն, լսարանի տեսակետից լավագույնն է աշխատում ցանկացած հարցում՝ նաև իրավապաշտպանների, «Առավոտ»-ը հետևողական չէ, խմբագրական հսկողությունը թույլ է, անհեթեթե անհանդուրժող կարող է լինել, «Իրավունք»-ը հատուկ խմբագրականով անհանդուրժող մեդիա է» (մեդիափորձագետ):

Խոսելով իրավապաշտպանական թեմաների հանդեպ առցանց մեդիայի և հեռուստատեսային դաշտի ունեցած վերաբերմունքի ու լուսաբանման առանձնահատկություններից՝ փորձագետ-

ները փաստում են, որ դաշտն առավելապես լուսաբանվում է առցանց մեդիայի կողմից և գրեթե լսելի չէ հեռուստատեսային մեդիայում.

«Առցանց մեդիայի արագ արձագանքման ռեսուրսները շատ ավելի մեծ են ու ավելի արագ են լուսաբանում: Նրանք ավելի ազատ են, քան հեռուստադաշտը. եթե հեռուստաեթերը լրատվությունը 25 րոպեում սահմանափակում է, ապա նրանք 24 ժամ պիտի նյութ ապահովեն, ուստի շատ ավելի օպերատիվ ու արագ, բազմաբովանդակ լուսաբանեն» (մեդիափորձագետ):

Իրավապաշտպանի հաղորդմամբ հեռուստատեսային հաղորդումներից մեկի շրջանակներում մի հանրային գործիչ անդրադարձել էր իրավապաշտպաններին և անձնավորված սպառնալիք հնչեցրել, թե պատրաստ է սպանել իրեն (մեր կողմից հարցված իրավապաշտպանին): Վերջինս փորձել էր արձագանքել և նույն հաղորդաշարի շրջանակներում խոսել այդ մասին, սակայն իրեն պատասխանել էին, որ չեն կարող իրավիճակը ասելով. *«Մեզ արգելված է Ձեզ հյուր կանչել»:* Արդյունքում իրավապաշտպանը իր հանդեպ հեռուստատեսությամբ հնչած սպառնալիքներին պատասխանելու հնարավորություն չի ստացել, ուրեմն լսելի չեն անմիջապես իրավապաշտպանների կամ ակտիվիստների ձայները:

Հայաստանում իրավապաշտպանական և ակտիվիստական գործունեության առավել ակտիվ լուսաբանման համար, ըստ փորձագետների, անհրաժեշտ է առավել ակտիվ համագործակցության ստեղծում մեդիայի և վերոնշյալ խմբերի միջև, ինչպես նաև մեդիագրագիտության բարձրացում և՛ իրավապաշտպանական, և՛ ակտիվիստական թեմաներով, որպեսզի լրագրողների պատկերացումները վերոնշյալ խմբերի մասին լինեն ավելի պարզորոշ ու զրազետ:

Գլուխ 7

Եզրակացություններ և առաջարկություններ

Ամփոփելով 2015 թվականի ապրիլ-դեկտեմբեր ամիսների ընթացքում իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիահանդուրժողականության ուսումնասիրության արդյունքները՝ ակնհայտ են դառնում մեդիադաշտի մի քանի միտումներ.

- *Թեմայի լուսաբանումը մեդիադաշտում հիմնականում կրում է իրադարձային բնույթ՝ չհանդիսանալով ուշադրության կայուն թիրախ ուսումնասիրված լրատվամիջոցների մեծամասնության համար, բացառությամբ «Իրավունքի», որն իր հերթին ընդգծված անհանդուրժող կեցվածք ունի: Ասվածով է բացատրվում այն, որ ուսումնասիրվող թեմատիկ հոդվածները տարբեր լրատվամիջոցներում ընդգրկում են նույն տեղեկատվական առիթների լուսաբանումը և աչքի են ընկնում միօրինակությամբ: Ի տարբերություն սրա, «Իրավունքի» պարագայում կա կայուն անհանդուրժող քաղաքականություն թեմայի նկատմամբ, որի համեմատ տեղեկատվական առիթները կրում են երկրորդային բնույթ՝ լուսաբանման առիթ դառնալով շատ ավելի հատվածաբար, քան մյուս լրատվամիջոցներում:*
- *Լրատվամիջոցները խուսափում են որևէ կերպ դիրքորոշում հայտնել իրավապաշտպանական հարցերի վերաբերյալ՝ առաջնորդվելով հիմնականում այլ ակտորների խոսքերի վերապատմման, մեջբերումների, պաշտոնական հայտա-րարությունների գետեղումների և դրանով իսկ «ուրիշի» դիրքորոշման փոխանցմամբ:*
- *Միևնույն ժամանակ լրատվամիջոցի դիրքորոշումը դրսևորվում է մի շարք անուղղակի միջոցներով, ինչպես վեր-նագրերի դերում կոնկրետ դիրքորոշում պարունակող արտահայտությունների տեղադրումը, հրապարակվող նյութերում հիմնականում մեկ տեսակետի փոխանցումը, թեմայի համատեքստի կրկնումն ու դրանով իսկ տիրաժափորումը,*

որոնք, անկախ դրանց նպատակադրված կամ պատահական բնույթից, ստեղծում են կայուն տպավորություն և հասարակական ընկալում կոնկրետ լրատվամիջոցով խնդրո առարկա թեմայի վերաբերյալ լուսաբանում ստանալիս:

- Ուշագրավ է, որ այլ ցուցիչներով անհանդուրժողականության համեմատաբար ավելի փոքր մակարդակ արձանագրելով՝ անհանդուրժողականությունը շատ ավելի բարձր է գնահատվում «լսարանի դիտանկյուն» ցուցիչով: Սա ցույց է տալիս առերևույթ հանդուրժող նյութերի՝ լսարանի վրա իրապես անհանդուրժող կեցվածքի տպավորություն թողնելու և հետևաբար այդ անհանդուրժողականության տարածման հնարավորությունները, ինչն ակտիվորեն օգտագործվում է ուսումնասիրված որոշ լրատվամիջոցների կողմից:
- Ցուցիչներով արձանագրված տարբեր նիշերը ցուցանում են տարբեր լրատվամիջոցների կողմից որդեգրված տարբեր ռազմավարություններ: Օրինակ՝ Aravot.am-ը, News.am-ն ու 1in.am-ը շատ ավելի բարձր անհանդուրժողականություն են գրանցել առաջին ցուցիչով, ինչը հիմնականում արդյունք է վերջիններիս կողմից տարածվող նյութերի բնույթի և դրանցում կարծիքների միակողմանիության դրսևորման:

Ելնելով խնդրո առարկայի վերաբերյալ փորձագետների կողմից արված առաջարկներից, ինչպես նաև հաշվի առնելով մշտադիտարկման արդյունքներն ու ի հայտ բերված օրինաչափությունները՝ իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ մեդիադաշտի անդրադարձի որակը բարելավելու նկատառումով ընթացիկ հաշվետվությունում ներառում ենք հետևյալ առաջարկությունները.

- Անհրաժեշտ է բարձրացնել մեդիադաշտի և շահառու խմբերի իրազեկվածությունը իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ հանդուրժողականության դաշտում արձանագրված խնդիրների վերաբերյալ՝ կազմակերպելով քննարկումներ շահագրգիռ կողմերի մասնակցությամբ, որոնք հնարավոր կդարձնեն խնդրի թե՛ իրավական, թե՛ էթիկական, թե՛ պրոֆեսիոնալ կողմերի մանրամասն ներկայացումը՝ հետագա քայլերի ձևակերպմամբ:
- Անհրաժեշտ է խորացնել համագործակցությունը հասարակական կազմակերպությունների և մեդիադաշտի միջև մի բանի ուղղություններով.
  - հասարակական կազմակերպությունները կարող են վեր հանել մեդիադաշտում խնդրո առարկայի թեմայի առնչությամբ տեղ գտած ատելության կոչերը և իրավական գնահատականներ տալ բացահայտված դեպքերին՝ նախադեպի ինստիտուտ ստեղծելով,

- հասարակական կազմակերպությունները կարող են իրականացնել լրագրողների վերապատրաստումներ կամ իրազեկումներ՝ ատելության խոսքի, հանդուրժողականության և խտրականության հարցերի վերաբերյալ՝ բարձրացնելով վերջիններիս մասնագիտական պատրաստվածության մակարդակը:
- Մեդիադաշտում թեմայի լուսաբանման և հանդուրժողականության աստիճանի բարձրացման նպատակով անհրաժեշտ է այս խնդիրների արձարծումն ապահովել նաև լրագրողական մասնագիտության կրթության գործընթացում՝ համապատասխան թեմատիկ քննարկումներ ներառելով մասնագիտական դասընթացների շրջանակներում:
- Անհրաժեշտ է խուսափել պետական խրախուսանքի որևէ ձևի դրսևորումից իրավապաշտպանների և ակտիվիստների հանդեպ անհանդուրժող վերաբերմունք ցուցաբերող լրատվամիջոցների և լրագրողների հանդեպ, ինչը հակառակ դեպքում կարող է անուղղակի կերպով խրախուսել ատելության/մերժողական խոսքի տարածումը մեդիադաշտում:
- Անհրաժեշտ է զարգացնել լրագրողական էթիկայի և որակի վերահսկման ներքին մեխանիզմների գործառնությունը մեդիադաշտում, որոնք հնարավորինս կբացառեն մասնագիտական էթիկայի և որակի տեսանկյունից խնդրահարույց նյութերի տեղակայումը/իրապարակումն ու տարածումը մեդիադաշտում:

Հավելված

Սահմանադրական փոփոխությունների ներկայացումը առցանց մեդիայում

ՄԵԴԻԱ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Հանրային կարևորություն ունեցող թեմաների քննարկման դեպքում, ինչպիսին Սահմանադրական փոփոխությունների նախագիծն է, լրատվամիջոցների դերը հնարավոր չէ գերազնահատել: Կախված սրանից, թե ինչպես և ում միջոցով են ներկայացվում Սահմանադրական փոփոխությունների շուրջ զարգացող իրադարձությունները, ինչ խնդիրներ են բարձրաձայնվում կամ շեշտադրվում, ինչ համատեքստում է խոսվում նախագծի մասին մեդիայում, ընթերցողի մոտ կարող են ձևավորվել բոլորովին տարբեր կարծիքներ խնդրո առարկայի վերաբերյալ: Սահմանադրական փոփոխությունների գործընթացի համատեքստում էլ ավելի կարևոր է հասկանալ, թե ինչպես են ՉԼՄ-ները իրագործում իրենց աշխատանքի վերջնականատակը՝ հնարավորինս ընդգրկուն, բազմակողմանի տեղեկատվության տրամադրումը լայն հանրությանը:

Հեռուստատեսության՝ այս կամ այն քաղաքական ուժի, վերահսկողության կամ անմիջական հովանավորության տակ գտնվելու պայմաններում, իրականության օբյեկտիվ ներկայացումը խնդրահարույց է: Այս ֆոնին ավելի մեծ կշիռ է ստանում առցանց մամուլը, ինչը ենթադրում է նաև վերջինիս հանդեպ վստահության աստիճանի բարձրացում: Ոլորտում արված տարբեր հետազոտություններ վկայում են, որ մինչ հեռուստատեսության հանդեպ լսարանի վերաբերմունքը քիչ թե շատ հստակեցված է, առցանց մեդիայի դեպքում այդ վերաբերմունքը դեռևս ձևավորման փուլում է: Բացի դրանից, եթե հեռուստատեսությանը դիմելու մոտիվացիան շատ ավելի ընդգծված ժամանցային է, ապա առցանց մամուլի դեպքում շատ ավելի նշանակալի են դառնում հասարակական-քաղաքական կարևոր իրադարձությունների մասին

տեղեկատվության ստացման, այլընտրանքային կարծիքների և տեսակետների ծանոթանալու ակնկալիքները: Ուստի կարևոր է հասկանալ, թե արդյոք առցանց մամուլի ուղիղ կամ միջնորդավորված կապը այս կամ այն ուժի հետ ազդում է տվյալ մեդիայի՝ որպես խոսող ակտոր ներկայանալու վրա: Ցավոք, թեմայի ուսումնասիրությունը ևս հաստատում է այն վարկածը, որ առցանց հարթակում և՛ թեմաների, և՛ համատեքստի, և՛ ակտորների ընտրությունը¹ նույնպես ուղղորդվում է քաղաքական ուժերի հետ հնարավոր կապերից:

ՈՎԹԵՐ ԵՆ ԽՈՍՈՒՄ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ու՞մ խոսքն է լրատվամիջոցը դարձնում ավելի լսելի, ու՞մ դիրքորոշումներն են շրջանառվում, ինչի՞ վրա է ուղղորդվում հանրության ուշադրությունը, հատկապես ռի ասպեկտներն են քննարկվում և ի՞նչ համատեքստում: Այս միջոցներով է բացահայտ կամ լատենտ կերպով ստեղծվում որոշակի իրականություն, որը կարող է ուղղորդել մարդկանց դիրքորոշումների ձևավորման հարցում: Այս հարցերը դրդում են ուսումնասիրել լրատվությունը առաջին հերթին հենց ակտորների ընտրության տեսանկյունից:

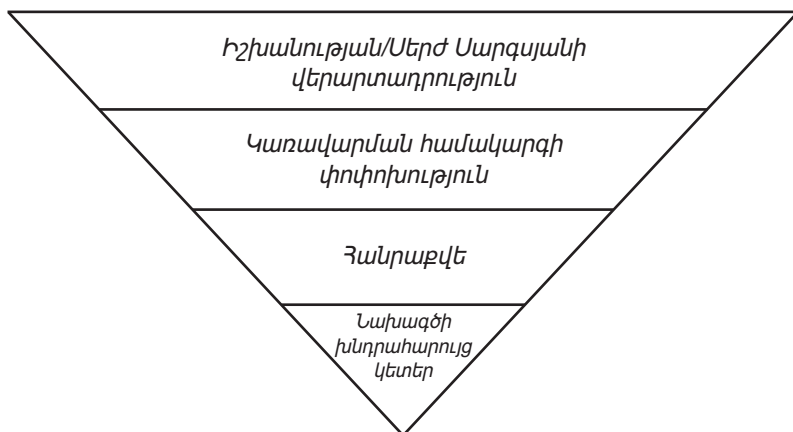
Սահմանադրական փոփոխությունների գործընթացի ներկայացման համատեքստում կարելի է առանձնացնել հիմնական ակտորների երեք խումբ՝ 1.«Ոչ»-ի ճակատ կազմող Նախաձեռնություններ, ՀԿ-ներ, քաղաքական կուսակցություններ, 2.«Այո»-ի ճակատ կազմող քաղաքական կուսակցություններ, և ցավոք, ոչ բոլոր լրատվամիջոցներում, բայց՝ 3.փորձագետներ՝ իրավաբաններ, փաստաբաններ, էկոլոգներ, սոցիոլոգներ, քաղաքագետներ և այլք:

Ըստ ակտորների բազմազանության առանձնանում է հատկապես «Առավոտ» օրաթերթը, որտեղ հստակ տեղեկատվություն են փոխանցում նշված երեք խմբի ներկայացուցիչներն էլ և թույլ են տալիս ընթերցողին հնարավորինս բազմակողմանի ինֆորմացիա ստանալ թեմայի մասին: Մյուս լրատվամիջոցը, որի մոտ ևս առկա են այս թեմայով փորձագիտական հոդվածներ, News.am-ն է: Այստեղ խնդիրն այն է, որ հոդվածների չափազանց մեծ թվաքանակում դրանք կազմում են շատ փոքր մաս, ուստի դժվար է խոսել

¹ Առցանց լրատվամիջոցների մշտադիտարկումն իրականացվել է սեպտեմբեր-հոկտեմբեր ամիսներին: Մշտադիտարկման են ենթարկվել Epress.am, Tert.am, Azatutyun.am, News.am, Lragir.am, 1in.am, A1plus.am և Հայկական ժամանակ, Առավոտ, Իրավունք թերթերի առցանց տարբերակները: Ընտրված 10 առցանց լրատվամիջոցներից առանձնացվել է 1889 հոդված, որոնք վերաբերում են Սահմանադրական փոփոխություններին: Հոդվածները վերլուծվել են որակական մեթոդաբանության շրջանակներում:

Նման ինֆորմացիոն հոդվածների ֆունկցիոնալության մասին: Նախագիծը դրական համատեքստում ներկայացնող ակտորների խոսքը բացարձակ գերակա դիրքում է «Իրավունք» թերթում և Tert.am-ում՝ համեմատաբար ավելի քիչ: Lragir.am-ի պարագայում առաջին հայացքից թվում է, թե այն առանց կողմնակալության հավասարապես ներկայացրել է երկու կողմերի տեսակետներն ու մեկնաբանությունները: Սակայն անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն համատեքստը, որում խոսում են «Ոչ»-ի ճակատի ներկայացուցիչները. ճակատում առկա խնդիրներ, հակասություններ, դժվարություններ: Այս համեմատության մեջ, իհարկե, առավել ցայտուն ընդգծվում է «Այո»-ի «հաջողակ» կերպարը:

Պատկեր 4

Մոնիթորինգի ընտրանքում ներառված լրատվամիջոցներում առկա ընդհանուր համատեքստից՝ կարելի է առանձնացնել մեդիաների երկու խումբ (տես Աղյուսակ 4): Առաջին խմբում այն մեդիամիավորներն են, որոնք թվում է, թե ներկայացրել են թեման՝ տեղեկատվություն տրամադրելով բոլոր հնարավոր կողմերի մեկնաբանությունների, դիրքորոշումների, կողմ-դեմ կարծիքների վերաբերյալ, սակայն բովանդակային առումով իրականում դժվար է ասել, որ ընթերցողը այս լրատվամիջոցների օգնությամբ ընդգրկուն ինֆորմացիա է ձեռք բերում, որ հիմք կարող է դառնալ սեփական հետևությունների համար: Մյուս խմբում այն ՉԼՄ-ներն են, որոնց մոտ թեև հնարավոր է այս

կամ այն ակտորների կամ թեմայի ընտրողական ներկայացում, սակայն վերջիններին տրամադրած տեղեկատվությունն ավելի հստակ է: Հստակ այն իմաստով, որ Սահմանադրության նախագիծը քննարկվում է կոնկրետ շեշտադրումներով, կա հանրային կարիքի և առաջարկվող նախագծի հնարավոր հետևանքների մասին դիսկուրս, լուսաբանվում են նաև ոստիկանների և «Ռ»-ի ակտիվիստների միջև բախումները: Lragir.am-ի դեպքում առաջին հայացքից թվում է, թե խոսող ակտորները հիմնականում «Ռ»-ի ճակատից են: Մինևույն ժամանակ լրատվամիջոցը իր հարցադրումներով վեր է հանում միայն վերջիններին ավելի բացասական լույսի ներքո ներկայացնող կողմերը. ճակատը ներկայացնող տարբեր ուժերի միջև առկա խնդիրներ, անհամաձայնություններ, կազմակերպական հարցեր և այլն: Եվ այս համատեքստում միասնականության, անհամաձայնությունների բացառման լատենտ պահանջը ներկայացվում է որպես ակնհայտ անհրաժեշտություն այն դեպքում, երբ ճիշտ հակառակը՝ կարող էր շեշտադրվել «Ռ»-ի բազմազանությունը, ցանցայինությունը և կենդանի պրոցես լինելը:

ՀԱՄԱՏԵՑՍ

Սահմանադրական փոփոխությունների նախագիծը բոլոր լրատվամիջոցներում ներկայացվել է Սերժ Սարգսյանի- իշխանությունների վերարտադրման տեսանկյունից: Դի- տարկված լրատվամիջոցների կողմից կարևորվում է Սահմանադրական փոփոխությունների քաղաքական (կառա- վարման համակարգի) հարցը՝ գրեթե չանդրադառնալով սոցիալական, տնտեսական, մշակութային, բնապահպանական և այլ խնդիրներին և իրավունքներին, որոնք առաջարկվող նախագիծում մեծապես վտանգված են և խնդրահարույց:

Աղյուսակ 4

Անորոշ համատեքստ	Առավել որոշակի համատեքստ
<i>1in.am</i>	<i>A1plus.am</i>
<i>News.am</i>	<i>Aravot.am</i>
<i>Tert.am</i>	<i>Armtimes.com</i>
	<i>Azatutyun.am</i>
	<i>Epress.am</i>
	<i>Iravunk.com</i>
	<i>Lragir.am</i>

«Հայկական ժամանակ»-ը և «Առավոտ»-ը կողմերի գործողությունները, հայտարարություններն ու մեկնաբանությունները ներկայացրել են գրեթե հավասարապես, սակայն առաջինի դեպքում լատենտ կերպով նկատվում է «Ոչ»-ի ճակատի հնարավոր կապի ցուցադրում ռուսական ուժերի հետ, ինչն ի դեպ, արվում է այլ լրատվականներին հղումների միջոցով:

Թեմայի բազմակողմանի լուսաբանման առումով կարևոր տեղ են գրավում «Առավոտ», Epress.am, A1plus.am լրատվականները, որոնք կառավարման համակարգի և իշխանությունների վերարտադրման դիսկուրսի ներկայացմանը զուգահեռ, ներկայացրել են այլ խնդիրներ, օրինակ՝ Նախագծում Մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների, Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքի, առողջ և բարենպաստ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքի Նախագծից դուրս մղման մասին, ինչպես նաև այն մասին, որ ներկայացված Սահմանադրության Նախագծում պաշտոնատար անձանց կողմից բնապահպանական տեղեկությունը թաքցնելու կամ դրա տրամադրումը մերժելու համար պատասխանատվությունը դուրս է թողնված:

Ընդհանուր առմամբ, կարող ենք եզրակացնել, որ առցանց մեդիայի աշխատանքը չի ապահովում լսարանի լիարժեք իրազեկվածություն Սահմանադրական փոփոխությունների առաջարկված Նախագծի մասին և առկա են բազմաթիվ մանիպուլյատիվ մեխանիզմներ, որոնց ազդեցությունը խնդիրներ է առաջացնում իրականության բազմակողմ և լիարժեք ներկայացման տեսանկյունից:

Index for Media Tolerance

towards Human Rights Defenders and Change Activists in Armenia

---

April through December, 2015

Yerevan 2016

This research was carried out by the Socioscope NGO with the financial support of Norwegian Helsinki Committee. It sought to examine and to index (in)tolerant media discourse targeting human rights defenders and change activists. The media monitoring is based on coding of media texts by the scale of (in)tolerance, and includes both objective and factual measures and subjective measures relying on the coder's perception. The present report summarizes the research findings for the period of April through December, 2015.

The research was made possible through cooperation with several partner organizations and individual experts working in the media and in the area of human rights protection. We express our sincere gratitude to them.

Content

Chapter 1	<i>The media system in Armenia: a snapshot</i>	75
Chapter 2	<i>Libel and offence in the media: Towards legal definitions and cases</i>	80
Chapter 3	<i>How to measure (in)tolerance? Brief description of the index</i>	84
Chapter 4	<i>Index for media tolerance towards HRDs and ChAs: main findings</i>	91
Chapter 5	<i>The media stance on human rights defenders and change activists: Qualitative observation</i>	94
Chapter 6	<i>Experts' perspectives on the media's position toward human rights defenders and activists</i>	114
Chapter 7	<i>Conclusion and recommendations</i>	117
Annex	<i>Representation of the constitutional reforms in online media</i>	119

Chapter 1

The media system in Armenia: a snapshot

The role of the media in contemporary world can hardly be overestimated. It has penetrated into virtually all domains of both public and private life indeed profoundly yet unnoticeably. French thinker Jan Baudrillard offered to think of this transformation of the media by analogy with genetic mutation that makes pointless the discussion on causes and effects.

“We must imagine TV on the DNA model, as an effect in which the opposing poles of determination vanish according to a nuclear contraction or retraction of the old polar schema which has always maintained a minimal distance between a cause and an effect, between the subject and an object: precisely, the meaning gap, the discrepancy, the difference (...) It is this gap which vanishes in the genetic coding process”¹.

Another well-known French theorist, Pierre Bordeaux argued that media (precisely television) has turned into an instrument of symbolic oppression².

It is thus not to wonder why occupying a position in the media space is becoming a public and political resource promising broad opportunities for more resources and extended power. The promotion from the fourth-estate position to a higher pedestal of authority, however, is accompanied by increasing criticism - media criticism - which seeks to uncover the manipulative media influences on the public domain and to find ways to disengage from them.

How can the Armenian media system be described under this lens? In structural terms, the media can be seen as consisting of traditional media (with television, radio and print press), and alternative media embracing online media and social networks.

---

¹ See http://lit.lib.ru/k/kachalow_a/simulacres_et_simulation.shtml.

² See <http://bourdieu.name/en/node/108>.

According to Yerevan Press Club³, traditional media in Armenia comprises around 60 national and regional TV companies, 19 radio companies and 72 print media outlets. Add to this the foreign TV channels aired locally. The alternative media is far more dynamic. With further expansion and increasingly more intensive use of internet, it shows exponential growing rate comparable to that of mushrooms after rain. The boundaries between the traditional and alternative media are no longer clear, which adds to the ambiguity of the situation. Many print media outlets have launched their online versions, which typically excel their printed originals by enhanced functionality to include also news feed, video streaming etc. Similarly, TV companies try to ensure their live streaming in the web to achieve more flexibility and reach the audience that is not reachable otherwise, that is, through traditional broadcasting infrastructures.

Arguably, despite the expanded activity of most traditional media through their online versions, they continue to be perceived as representatives of the traditional media space on the part of the audience. Thus, despite the blurring of operational differences between these two domains, this difference persists in the public representation, which makes it relevant to examine them separately. The perceived differences between these two media sections become apparent also from various studies in the field, such as the 2013 report on “Mapping Armenia’s digital media” by the Open Society Foundations – Armenia⁴, and the 2011 and 2013 Armenia Media Public Opinion and Preference surveys by CRRCArmenia⁵. Together, they allow describing the public perceptions of the media in Armenia in the following aspects:

- *Television continues to be the main source of information for most people in the country.*
- *The public perception of television is much more clear-cut: people watch, and they either trust or don’t trust.*
- *The perception of online media is far more unsteady. One visible evidence from the study results is the great number of respondents who had difficulty in answering question items asking for attitudes.*
- *Online media users are predominately in the age group of under 40; the number of those aged above 40 shows considerable decline in the audience.*

As for the more general context for the online media’s operation, there are not yet clearly shaped public attitudes, as noted above,

³ See <http://ypc.am/armenian-media/?lang=hy>.

⁴ See <http://www.osf.am/wp-content/uploads/2013/11/OSF-Media-Report-Armenia.pdf>.

⁵ See <http://www.crrc.am/research-and-surveys/completed-projects/326-Alternative-Resources-in-Media?lang=en>.

as to whether the media are impartial and trustworthy or controlled and directed. On the one hand, this can be a *carte blanche* for the media to gain the resource of public trust, while it can also be used to dress biased report into outward objectivity and to use manipulations under shaky public opinion.

It is therefore pertinent to consider expert opinions for better understanding of the general socio-political context in which the media operates. Expert opinions were collected and combined from two sources –relevant studies and reports in the field; and expert interviews conducted by our research team. Expert interviews are discussed in the last section of the report by combining their construal of the context with expert interpretations of the measured data.

Among field-relevant studies and reports included in the analysis, annual reports on Freedom House's Freedom of the Press and Freedom on the Net were reviewed. The overall index of freedom of the press is drawn on the basis of assessing three components–legal, political and economic⁶. According to these studies, Armenian press has been assessed as not free from 2003 onwards⁷. The level of press freedom by economic indicator has been at its worst during 2002-2004, and has been maintaining more or less the same rank over the last several years. There is a clear decline in the political component of the index, and a less visible but still negative shift also in the legal component over the last 5 years.

At the same time, interestingly, Armenia has been ranked as free according to the freedom on the net, showing no significant issues in terms of restrictions on internet content or users' rights⁸. The 2015 report does not indicate any cases of blocking social networks or content related to social and political issues, and no arrests of bloggers or users for digital expression.

This dual situation of non-free press and free internet points to another distinctive feature of the context in which the online media space operates.

According to the 2015 Freedom of the Press report, continuous harassments and prosecutions of journalists and the climate of impunity have made self-censorship a common practice among journalists in the country, especially so with regard to criticism of the authorities and governmental circles⁹. Self-censorship is particularly salient in television. The online media outlets, meanwhile,

⁶ See https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015#.Vu_y2dJ97cs.

⁷ See <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2003/armenia>.

⁸ See <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2015/armenia>.

⁹ See <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/armenia>.

serve as alternative platforms with a lot more freedom and less dependence upon politically connected owners with distinct attitudes and interests. Thus there is no distinct editorial line regarding coverage of theme-relevant issues online.

With regard to the economic environment, the reports highlight that most of the broadcast media are owned by either government officials or government-friendly individuals. With the rise of popularity and intensity of online news platforms, Armenia's print media undergoes a decline. Print press outlets show more willingness to follow the political lines of their owners, whereas there is a lot less clarity and regulation in questions of ownership and financing sources of online media outlets.

As for the legal environment, the next section of the report provides a more detailed account of the issue examining the regulatory framework and the specific legal norms. At the same time, the picture of the Armenian media would not be complete without discussing the oversight mechanisms, that is, the unwritten rules that operate within the professional community and serve as guidelines of professional conduct. Attempts have been made since 2000 to put the self-regulation mechanisms on institutional grounds. In 2007, Yerevan Press Club set for the initiative to elaborate the key norms for professional ethics.

An oversight body of mass media ethics was subsequently established with initial composition of 7 members, which expanded to 14 members in 2011¹⁰. In 2015, changes were made in the set of professional ethical norms at the initiative of this body. The document setting these norms is the code of ethics of Armenian media and journalists¹¹, which, according to the official data published on the Yerevan Press Club website, has so far been signed by 41 media outlets and is supported by 8 journalists' unions. The fifth section of the document defines respect for representatives of various groups, as well as universal values as professional ethical norms. Adhering to this principle implies, according to the document, that the editorial staff and the journalists commit themselves to:

"5.1. Avoid prejudice against people on the ground of their race, sex, age, religion, nationality, geographic origin, sexual orientation, physical handicap, external look or social status,

5.2. not promote in any way ethnic or religious hatred and intolerance, or any discrimination on political, social, sexual, and lan-

¹⁰ See <http://ypc.am/self-regulation/?lang=hy>

¹¹ *Code of Ethics of Armenian Media and Journalists. Adopted in revised edition on May 16, 2015 at the meeting of media representatives-members of the self-regulation initiative.*

guage grounds; exclude hate speech”¹².

It should be noted that 19 out of 41 media organizations joining the code are regional media, and from broadcast media, only Erkir Media TV and Armenian 2nd TV channels have joined the document. TV companies of republican significance (with nationwide coverage), as well as several top-rated online media outlets such as News.am, 1in.am and Azatutyun.am are not in this 41. Further to this, issues involving those media outlets that didn't join the code can be reviewed by the Observing body only upon the consent of these outlets. The voluntary basis of being part and subject to the code makes the latter a limited instrument of self-regulation.

---

¹² See http://ypc.am/wp-content/uploads/2014/06/Code-of-Ethics_arm.pdf.

Chapter 2

Libel and offence in the media: Towards legal definitions and cases

---

One necessary step in understanding media intolerance towards human rights advocates and activists is to clarify the definitions and interpretations of key concepts such as libel or defamation, offence and intolerant speech as defined in the civil code of Armenia. This will allow addressing and identifying those cases when media content does qualify as defamation or intolerance. The main purpose of this preliminary work before the main analysis is thus to clarify whether the law defines such cases with sufficient clarity, and whether the problems in definition have the potential to lead to manipulations both by the media and the law enforcement agencies interpreting the law.

Armenia eliminated criminal liability for libel to make it a civil offence in May 2010. The right for and the order of compensation for harms to honor, dignity and reputation are now ruled by the civil code, which defines the terms of defamation and offence and provides the conditions and size of compensation to the damage inflicted. A remaining question is how the provisions work in reality; how, for instance, they are reflected in court cases involving media.

Thus, libel, by the present law, is the public statement of such facts about a person which are untrue and which inflict damage to a person's honor, dignity or business reputation.

The law also provides for cases when public statement of facts cannot be considered a libel. One such reservation is for the cases when the public statement, in the given situation and in its substance, proceeds from **priority public interest**. Such interpretation of the distinction between offence and non-offence is quite problematic, since it rests on a highly subjective and individual perception of the notion of priority public interest. What itself constitutes public priority remains uninterpreted and thus arbitrary.

If the libel was published in the content communicated by a news organization, the person affected can claim a public disclaimer of the defamatory facts by the same medium, and/or publish her/his response regarding them.

If the offence or the defamation contains no reference to the news source (author) or the latter is unknown or if the news entity enjoys the right not to disclose their source of information, then the one making the public defamatory statement (such as the person quoted in the news) is subject to monetary liability. If the public statement was made by the very news communicator/entity, the latter is held liable for compensation.

A person has the right to judicially claim compensation for the property damage caused to her/him as a result of the offence or libel.

To be qualified as libel, a report has to meet four effectiveness conditions set by the Armenian Court of Cassation in its established precedents.

1. *The presented data about a person are factual, that is, the presented data should include concrete, clear information about some action or inaction; they are not abstract.*
2. *These factual data about a person are presented publicly.*
3. *The presented factual data falsify reality, that is, they are untrue, ungrounded and unreliable.*
4. *The presented factual data substantively damage a person's honor, dignity or business reputation.*

In court practice, however, problems arise when it comes to investigation and court decisions: the legislation doesn't provide for criteria to recognize the given information as damaging.

Courts consider the defamatory nature of the information based on public perceptions, representations and moral codes. This aspect can also be discussed in its relation to the vaguely-worded and under-defined notion of priority public interest, whereby judges are likely to be guided by own understanding of morality or commonplace stereotypes. On the one hand, the aforementioned effectiveness conditions have been intended for clearer definition of libel and offence. On the other hand, however, they are not specific enough to measure and objectively assess each individual case (as it will be shown in our overview of a manifest libel lawsuit against a media organization). In an attempt to term defamation through precise manifestations, the first condition, for instance, requires presence of concrete information about an action or inaction, while disregards abstract judgments as damaging. It follows that a number of sensitive topics for Armenian society (such as ho-

mosexuality or protecting homosexual persons' rights) may be discussed and easily criticized (mainly through clichéd and stereotypical expressions) in the media without a specific target or a named addressee. The problem is, people and organizations engaged in the protection of LGBT rights are not many, and can easily be identified. As a result, we are in a situation where defamation is present in effect even though no personal labeling or defamation seems to take place, yet the law is not sensitive enough to embrace these cases too. Thus, in a 'small country' like Armenia using seemingly abstract judgments can be seen as a means of targeting specific persons and organizations.

From 2010 on, many media outlets or representatives have been charged under defamation civic suits. Over the 2010-2014 period, the Committee to Protect Freedom of Expression monitored court proceedings under offence and libel involving media. Their data indicate as many as 98 defamation civil suits since the decriminalization of libel in 2010 throughout 2013. Out of these, 17 petitions were submitted in 2010, 37 in 2011, 18 in 2012, and 26 in 2013. There are no published statistical data for 2014-2015, yet three lawsuits during this period are remarkable as precedents. These are the three lawsuits¹ filed against Iravunk Media and its editor Hovhannes Galajyan for the damage inflicted to honor and dignity by their publication on May 17, 2014 titled 'They serve the interests of international homosexual lobbying: the blacklist of nation's enemies'.

The author of the article was making links to the Facebook pages of several people and urging the reader not to interact with them or employ them, as well as to fire them for any convenient excuse. On May 31, 2014 these persons sent a note to the editorial of Iravunk newspaper, informing that the article was offensive and requesting to publish a retraction of it. In response, however, the daily published another article with similar content some days later- on June 3- continuing offenses addressed to the persons demanding the retraction, such as 'the mentioned type', 'stained biography' etc. These two articles had a wide public reach and were disseminated in different social media. The publications contained a call for hatred and discrimination, and several offensive expressions damaging the plaintiffs' honor and dignity, such as 'these types', 'zombies who believe in the theses of gay-propaganda', 'internal enemies of the nation and the state'.

---

¹ In the first suit, a group of citizens were the concerned party, in the second suit- some members of "New Generation" NGO, and in the last one - "New Generation" NGO itself.

Importantly, the court² held that ‘journalistic freedom allows for a known degree of exaggeration’ and ‘even provocation by a journalist’, at the same time noting that no offensive words and ideas were used in the expressions at issue. The wording was evaluated to be by and large balanced despite some exaggerations. Furthermore, the court held that the wording met the admissible margins of the freedom of journalistic speech. The court ultimately evaluated the article to be *guided by priority public interest in the given situation and in its substance*, and the journalist’s critical words were considered an opinion in that particular case.

By virtue of the aforementioned, the court held that through the expressions at issue, the journalist made a provocation which was outrageous, shocking or disturbing for the plaintiff, yet the journalist’s action was in line with the principle of pluralism.

The appeal was thus rejected, and the plaintiffs were charged each 150.000 AMD in favor of Iravunk Media Ltd and Hovhannes Galajyan. The Court of Appeal overturned the lower court’s decision and did charge the respondents with a fine of 50.000 AMD each. And finally, the Court of Cassation dismissed the appeal, despite the presence of the two discrepant court decisions under the same case. Although the Cassation and the Constitutional courts of Armenia have established the four provisions mentioned above, which need to be accounted in a court ruling, they prove insufficient, and there is still space for arbitrariness by judges. This is confirmed by the consecutive court decisions just discussed, whereby one judge sees no offence and libel in a publication, while the other does.

Critical examination of both the law and the widely resonated case points to the gaps in the legal environment in addressing and, all the more so, preventing media intolerance. With this in mind, we will now turn to the specific measures that have been used to record the manifestations of intolerance towards human rights defenders (hereinafter HRDs) and change activists (hereinafter ChAs) in the media.

---

² The General Jurisdiction Court of Centre and Nork-Marash Districts presided by R.Nersisyan.

Chapter 3

How to measure (in)tolerance? Brief description of the index

As mentioned earlier in the report, the monitoring conducted as part of the research under report targeted two groups – human rights defenders and change activists¹.

Within this study, human rights defenders were defined based on their definition by the UN, which stands as follows:

‘Human rights defender’ is a term used to describe people who, individually or with others, act to promote or protect human rights. Human rights defenders are identified above all by what they do and it is through a description of their actions and of some of the contexts in which they work that the term can best be explained. The examples given of the activities of human rights defenders are not an exhaustive list. (United Nations High Commissioner for Human Rights²).

As for the activists, various terms are used to denote people who can be considered human rights activists, including change activists, environmental activists, community workers etc. Some argue that environmental activists cannot be regarded as human rights activists unless and until they have declared their commitment to protecting people’s environmental rights and changing their life for the better along with protection of the environment.

In view of the aforementioned, the monitoring targeted human rights defenders in their loose definition, who can be.

- 1. Activists acting on human rights protection/on positive change (or groups of them), who work in NGOs in the area of human rights protection;**
- 2. NGOs;**
- 3. The Human Rights Defender (the Ombudsman), representa-**

---

¹ Hereinafter referred to as HRDs and ChAs

² See <http://www.ohchr.org/EN/Issues/SRHRDefenders/Pages/Defender.aspx>.

tives of the ombudsman's office;

4. **Lawyers**, if the media presents them as human rights defenders/ change activists (or groups thereof);
5. **Journalists**, if the media presents them as human rights defenders or change activists (or a group thereof);
6. **Political party members**, if the media presents them as human rights defenders or activists (or a group thereof);
7. **Others (definite)**, if the media depicts them as human rights defenders or activists (or a group thereof);
8. **Others (uncertain)**. This category includes generalized references, such as the activists, the feminists etc;
9. **Unknown/uncertain**. For instances when the media does not denote who is a human rights defender;
10. **No actor**. Refers to those possible cases when an idea/ideology rather than a specific person/organization is the target.

Thus, for this study, human rights defenders are any individuals as well as formal and informal groups that are engaged in the protection of human rights or are presented as such by the media. This means that if a media outlet talked about a political actor but portrayed her/him as a rights advocate, this actor was considered as a relevant monitoring target, and the content was considered relevant for coding. Thus the key point considered is the positioning by the media outlet, which allows regarding a given material central for understanding the media outlet's position towards human rights defenders.

The following definitions of tolerance and intolerance- key terms for this study- were taken as a basis.

Tolerance is the capacity or the willingness to tolerate those with opinions, practices, religion, ethnicity or any other attribute differing from those of one's own self/organization/group, as well as the building of unbiased, receptive and balanced attitude towards them.

Toleration is the practice of showing tolerant attitude towards something or someone.

Hate (or denying) speech is any speech that attacks a person or a group on the bases of (a) attributes such as gender, ethnicity, religion, race, physical abilities or sexual orientation or (b) actions, activities and goals pursued by them.

Hate speech can therefore be viewed as a practice of intolerance of a person or a group on the grounds of any of their attributes such as gender, ethnic origin, religious belief, race, physical ability or sexual orientation; or, on the basis of their goals, actions and their area of activity.

With all of the above in mind, the goal of producing the index of media tolerance towards HRDs and activists in Armenia was to measure the degree of tolerance of media outlets towards these groups through measurement of hate speech targeting them.

Various international and local theme-relevant reports and studies were reviewed in the frames of this study for better understanding of the existing approaches to and possibilities of measuring (in) tolerance in the media.

Based on the review of existing research in the area, the following can be concluded:

- *There is no international or local index or any other measure designed for the same purpose that would be applicable to the Armenian reality.*
- *Most existing local research on questions of hate or denying speech focuses on the parties of the frozen war conflict, and looks at the extent to which hate speech towards Azerbaijan is disseminated in Armenia, and vice versa.*
- *There are studies in a related area that have looked into the specifics of coverage of vulnerable groups on the ground of attributes such as ethnic and religious minorities. Data from these studies, however, do not have much relevance to our research either, since inform about the coverage of specific groups rather than persons/groups or ideas associated with the protection of their rights. These studies, however, are useful in providing contextual information about the vulnerability of these groups, and firm the ground for proposing the assumption that exclusionist, negative attitudes towards a group entail similar attitudes towards those protecting their rights, as well as towards the idea of rights protection in general.*
- *Some of the existing research is aimed at identifying intensity of media coverage of the activity of a human rights related structure (such as of the Ombudsman office or international rights advocating structures). These studies are also of low relevance to the present research, for the data derive from a narrowly-defined goal and have limited informative potential.*

In addition, most related research, even if thematically and methodologically comparable, is not so in temporal terms: most studies cover a much earlier period and referring to them would be timewise inaccurate.

One recent study, namely the report “CSOs’ engagement in dialogue with the authorities for agreed policy-making” conducted by Yerevan Press Club in 2015³, does present some data of interest

³ See http://ypc.am/wp-content/uploads/2015/09/Policy_Dialogue-Book_arm.pdf.

to our inquiry. The report is based on combined results from media-monitoring of select online and traditional media outlets, interviews and focus groups with representatives of different spheres. One remarkable finding of this research is the revealed mutual mistrust between power structures, civil society representatives and the media. Further to this, authorities and the civic sector have differing perspectives on the roots of mutual mistrust: while for the authorities, it lies in the lack of competence of the civil society, the latter tends to have distrust of both the authorities and the media as the yes-man of the authorities. This climate of mistrust expands to embrace also the civil society as a whole, uncovering existing groupings, complicated relationships and mutual mistrust within the civil society. Arguably, this agenda of distrust affects the degree of media tolerance to HRDs and activists, especially so on account of the socio-political context described in the first part of this report.

In our study, an article was taken as unit of monitoring, and any text was regarded as an article. Only texts (and not accompanying images, tables or any other visualization) were included in the monitoring. Although the interplay between text and image in the media deserves separate examination, it is valid to assume that the media follow a general logic in both the text and the image of the same topic. Hence textual information can be indicative of the outlet's overall approach. Anyways, audiovisual information will also be analyzed in the next phases of the monitoring, thus providing a clearer ground for confirming or questioning the hypothesis proposed earlier in the text. Furthermore, in some outlets the audiovisual information is prevalent, thus making it impossible to draw the overall attitude from textual information only.

Based on the international experience in producing similar indices, as well as on the results of expert consultations, the index for media tolerance towards HRDs and activists was produced composed of the indicators and subindicators (see Table 1).

Indicators were scaled based on expert evaluations. As a result of averaged evaluations, the first, second, third, and fourth indicators were scaled 30%, 30%, 10% and 30% respectively.

Indicator 1 was coded across all theme-related articles in all selected media outlets. Indicators 2, 3 and 4 were coded only for those articles that contained hate/denying speech. The sub-indicators were rated from lowest to highest by intolerance, each receiving a numerical score. In cases when some sub-indicators were of equal significance for intolerance, they were included in the same ordinal group. Distinct manifestation of an indicator in an article

scored one point, absence of it received 0. If the sub-indicator had multiple manifestations, then frequency of occurrence in coded articles was calculated. The aggregate index was thus calculated by numerical scoring of each indicator's sub-indicators and calculation of cases of their expression; the sum for each indicator was then multiplied by its scale. The sum total was drawn by combining scores of all four indicators calculated in this way. The result is the ranking of media outlets from the point of view of relative intolerance, showing the degree to which a given media is intolerant towards the target groups in comparison with other media outlets included in the index (rather than its position in relation to the maximal and minimal thresholds of intolerance).

The sampling of media outlets for monitoring was based on the following criteria:

- *Setting the thematic criterion- the intensity of coverage of the theme of human rights protection in a given media.*
- *The main stage of monitoring was preceded by an overview of publications in online and print media during March, 2015. The year of 2015, it should be noted, started with a series of events and processes that aroused considerable public unrest, including the brutal killing of the whole family in Gyumri by a Russian military base soldier in January and the subsequent reactions, the act of violence against the participants of auto march protest action by the Founding Assembly, etc. All in all, they could be good newsmaking events for covering the situation with human rights, and could give rise to the number of articles on the issue. Against this background, examining the intensity of thematic coverage over the month did give an idea about the medias' interest in and position towards human rights protection.*
- *Three groups of online and print media were identified based on the results of preliminary desk research.*
  - *Group one: outlets intensively covering issues of human rights protection and activism*
  - *Second group: outlets with fragmentary coverage of issues pertaining to human rights protection and*
  - *Group three: outlets with no focus on human rights protection and activism in their coverage.*

Table 1

Indicator 1. Statistical data and the general description of the media outlet
1.1 <i>The media rating</i>
1.2 <i>Frequency (daily/weekly)</i>
1.3 <i>Armenian or multi-lingual (Armenian and at least one foreign language)</i>
1.4 <i>Online only/also print</i>
1.5 <i>Pluralism (whether or not ensured by the media in covering the theme)</i>
1.6 <i>The content of articles</i>
Indicator 2. Characteristics of media coverage of HRDs and ChAs
2.1 <i>Number of articles containing denial/hate speech</i>
2.2 <i>Source (whether direct – the outlet itself, or indirect – citing/retelling from another source/author)</i>
2.3 <i>Manner (well-reasoned, labeling, or ironical)</i>
2.4 <i>Article type (analytical, evaluative, interview, descriptive)</i>
2.5 <i>The media target (of offensive language) - a person/organization, the overall concept of human rights protection, a more specific idea, an initiative/activity</i>
2.6 <i>Geography (Armenia/Armenian or elsewhere)</i>
2.7 <i>Nature of blame- whether personal or broader (e.g. in for threatening national security)</i>
2.8 <i>Author (whether or not the article has an identifiable author)</i>
Indicator 3: Representation of HRDs and ChAs in the media
3.1 <i>Emphasizing gender attributes</i>
3.2 <i>Emphasizing age attributes</i>
3.3 <i>Emphasizing political views</i>
3.4 <i>Emphasizing sexual orientation</i>
3.5 <i>Emphasizing any other characteristics such as physical handicap, religious affiliation etc</i>
Indicator 4: Audience angle/coder's perception

The media in the first group were considered more relevant to the monitoring purposes: as more consistent reporters of the topic at issue, they were assumed to follow a well-defined position on the theme. As main carriers of the attitudes towards the theme at issue, they were thought to be methodologically more appropriate and thus comprised the sample. At the same time, it should be kept in mind that the topics of human rights protection and activism are not very popular at the level of the general totality, which

puts the theme on the margins of reporting in both print and online media, which may further point to the marginality of the topic in the larger public discourse.

Based on with the aforementioned criteria, the following media outlets were sampled in the monitoring.

Table 2

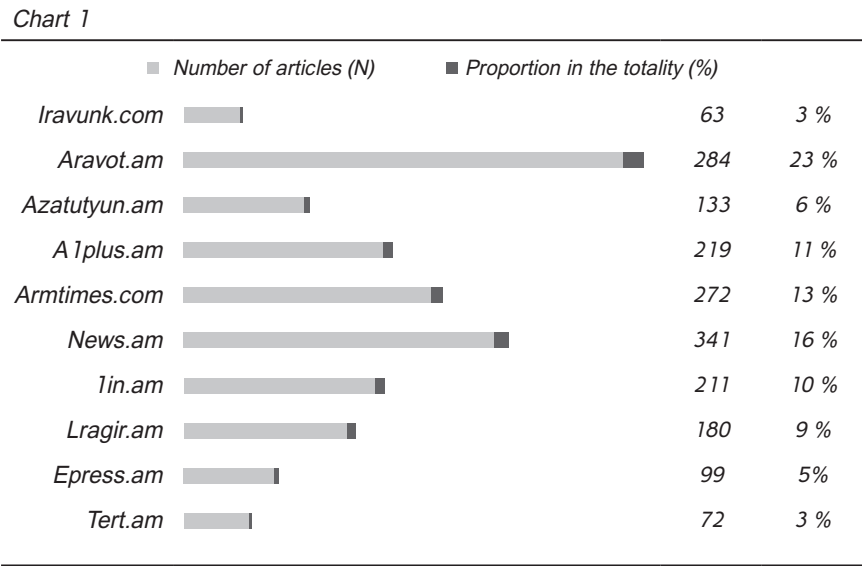
Print media/press	Group
<i>Aravot (Aravot.am)</i>	<i>One</i>
<i>Iravunk (Iravunk.com)</i>	<i>One</i>
<i>Haikakan Zhamanak (Armtimes.com)</i>	<i>One</i>
Online media	Group
<i>1in.am</i>	<i>One</i>
<i>A1plus.am</i>	<i>One</i>
<i>Azatutyun.am</i>	<i>One</i>
<i>Epress.am</i>	<i>One</i>
<i>Lragir.am</i>	<i>One</i>
<i>News.am</i>	<i>One</i>
<i>Tert.am</i>	<i>One</i>

Thus, a total of 7 online and 3 print news outlets were selected for monitoring. The next sections of the report present the resulting scores of tolerance towards HRDs and ChAs for the period April-December 2015. The conclusions are relevant to the textual, theme-related information in the selected online outlets.

Chapter 4

Index for media tolerance towards HRDs and ChAs: main findings

A total of 2074 articles were coded for the monitoring period, with the following breakdown by media outlets.

Below is the breakdown of calculated index components for media tolerance towards HRDs and ChAs in the analysed outlets (Table 3).

Table 3

N	Media outlet	Indicator 1	Indicator 2	Indicator 3	Indicator 4	Total
1	<i>Iravunk.com</i>	0.71	0.21	0.10	0.70	1.71
2	<i>Aravot.am</i>	0.13	0.07	0.04	0.67	0.90
3	<i>Azatutyun.am</i>	0.12	0.02	0.04	0.69	0.88
4	<i>A1plus.am</i>	0.12	0.03	0.04	0.68	0.87
5	<i>Armtimes.com</i>	0.11	0.05	0.05	0.66	0.87
6	<i>News.am</i>	0.15	0.05	0.04	0.64	0.87
7	<i>1in.am</i>	0.13	0.04	0.05	0.65	0.86
8	<i>Lragir.am</i>	0.12	0.04	0.04	0.64	0.85
9	<i>Epress.am</i>	0.12	0.02	0.03	0.67	0.84
10	<i>Tert.am</i>	0.13	0.01	0.03	0.64	0.81

The media outlets have received the following rankings (from most to least intolerant toward HRDs and ChAs):

Chart2

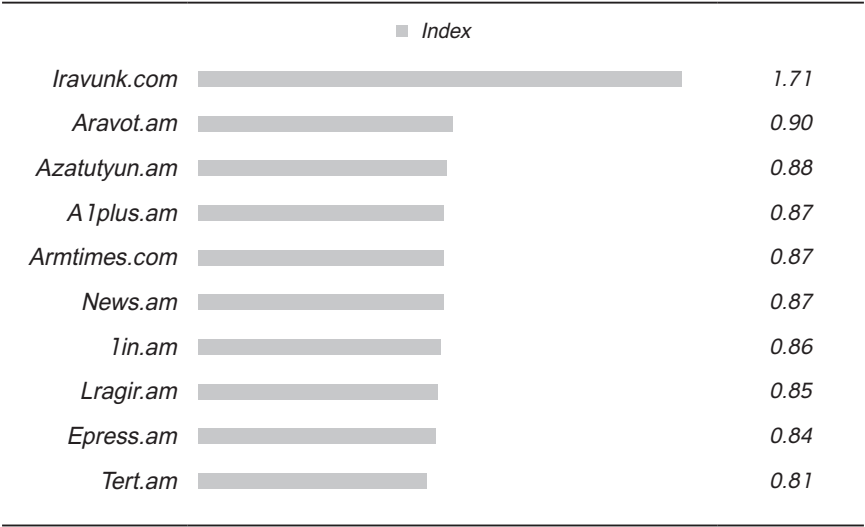
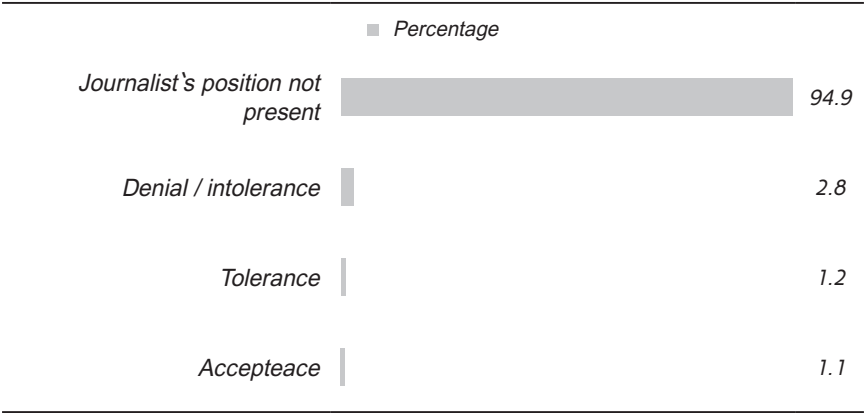

Chart 3

As the above chart plots, the journalist's position is absent in most theme-related articles.

- It is worth attention that in 91.9% of coded thematic articles only 1 point of view is presented, thus likely to indicate the medias' disinclination for a dialogue and their pursuit of a distinct policy.
- With the exception of "Iravunk", all examined media avoid overt expression of a position, which additionally explains the fairly high relative score of "Iravunk".
- The media tend to present news acquired from sources other than their own, and to use linking, citing and retelling and thus obscure own agency as much as possible. Again, "Iravunk" is an exception here.
- Further to this, dissemination of unauthored articles is common. This disposes of the problem of personal (ir)responsibility, and ensures the impersonality of the suggested attitude, thus making the media less vulnerable to being charged with libel or offence.
- Thus, most medias' stance is presented by indirect means, such as publication of news reports/articles relying on a single point of view, highlighting a key idea and its replication in various theme-related stories through quoting, linking or other means.
- Despite the rare occurrence of explicit bias, the latter, when manifested, mostly has a political rationale, a regularity observed in all the media under study.

Chapter 5

The media stance on human rights defenders and change activists: Qualitative observation

---

This section examines the qualitative characteristics of the performance of sampled 10 media outlets. Aspects considered in the qualitative enquiry include but are not limited to: emphases in the theme-relevant events, presence/absence of analytical articles, coverage of tolerant/intolerant views and comments, delivery of developing news (live updates). Accordingly, three major groups can be discerned in media outlets:

1. *Media that are focused on event coverage,*
2. *Media focused on the theme coverage,*
3. *Media targeting specific groups/individuals.*

The largest group make the media providing event-based or event-driven reporting. This is to say, to appear on the webpages of these outlets, stories related to the work/ideas of HRDs and activists have to become a media event of public resonance. The group further splits into two subgroups:

- *'Quantitative' news outlets, which include News.am, 1in.am & Tert.am. The guiding principle for these news websites is the maximum number of materials in a short period with the expectation to keep the news feed as up-to-date as possible.*
- *Media outlets doing event-based coverage in the frames of their editorial policy. In this list are Armtimes.com, Azatutyun.am¹ and Lragir.am. To be more likely to be covered, a given material, apart from being a news event, needs to be in good match with the broader editorial policy. This means that the media makes use of a given news occasion to deliver its wider messages.*

Aravot.am, Epress.am and A1plus.am are among the news websites offering theme-focused coverage. These outlets do not con-

---

¹ Note that this characterisation is based on the websites' textual information only.

fine to events with wide publicity but make a theme out of ‘minor’ topics.

One news outlet that is at clear variance with the described two groups is Iravunk (iravunk.com), which distinctly targets specific groups/individuals/concepts, thus demonstrating highest intolerance among all the outlets.

A detailed description of each of these news outlets follows this section.

1in.am

THE THEMATIC COVERAGE

This media positions itself as one providing developing news, therefore it tries to ensure intensive and continuous reporting of a publicly resonated topic. This is true for April and May period, during which FP members’ arrests and release, their rallies and statements, as well as interviews with immediate participants were reported with regular frequency.

Just as in the other media outlets, the focus of 1in.am during the early June was on Shant Harutyunan’s statement, the following hunger strike by him and Vardan Vardanyan, and Gayane Aroustamyan’s case. Here again, the picture changed radically in late June: the news stream was dominated by publicly significant events such as the rallies held by the “No to Robbery” initiative, the further sit-in on Baghramyan followed by the clash between the police and the protesters on June 23 crowned with detainment of estimated 237 detained citizens. In addition to live coverage of these events over June and July, the media also reported the commentaries by various political party representatives, political analysts, HRDs or activists. Standpoints criticizing the police actions and welcoming the movement were mostly presented.

Most August theme-relevant articles centered on the police officer’s slap in the face of an elderly man during the rally of “Rise up, Armenia” in Republic Square: developing news about both the policeman and the offended was reported; some articles had initiative members and political figures as speaking actors who were criticizing the police officer’s conduct.

September theme-featuring articles focused on the beating of Smbat Hakobyan, yet without the medium’s standpoint on the matter. The outlet mainly voiced negative reactions (by HRW, “No to Rob-

bery" initiative).

The news stream during October-November did not differ much from the overall picture in the mass media. With main focus of coverage on the debate around the constitutional changes, the media also had few reports on the coercive actions of the police during October 5 protest action ending up with 21 detained citizens. In this case as well, the media's standpoint is shown indirectly through quoted speeches in titles, among them-

"We were snatched just from sidewalk: 'No Pasaran' member calls for legal proceedings on the case", "The police acted under political instruction: lawyers to appeal to administrative court".

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

1in.am resembles news.am in terms of developing news coverage, yet stands out among all monitored news websites for its standard to be the primary source of most news stories publishes. Commentaries, forecasts and other reflections on the topics were largely presented through direct interviews with political actors, human rights defenders and others, only occasionally referring to other news outlets. 1in.am has an event-based approach to news reporting. No any distinct thematic preferences with consistent coverage were traced. Breaking news with high public response, cases and their interpretations were mainly covered.

A1plus.am

THE THEMATIC COVERAGE

April articles in A1plus.am offered as versatile picture as possible. There are both descriptive news stories on the developments of events (with focus on those involving the Founding Parliament) and analytical articles by different HR NGOs and both oppositional and pro-governmental political party figures, reflecting the perspectives and commentaries of both wings.

The picture is slightly different over the May period. Theme-relevant articles were largely descriptive, and the websites kept providing developing news on FP's rallies, public statements and letters, as well as police actions and prosecutions thereof. Meanwhile, neither analytical articles nor interviews by the outlets were present during the month.

June publications started with events around Shant Haroutiunyan, as well as the case of Gayane Aroustamyan. There are a couple of articles about interpretations following the release of FP members. This being said, the greatest number of articles falling on June were reports on Baghramyan events, which continued to dominate the July news stream with a similar extent. The articles were mainly descriptive, mostly reporting on the ongoing situation in Baghramyan. Several news stories were offered on criminal proceedings instituted against the detained activists; the main focus was on the interpretations of the events by political actors, protest participants, intellectuals, HRDs and others. Despite the absence of the outlet's explicit position regarding the Baghramyan events and further developments, it is visible that it communicated the interpretations of one party – the protest participants, HRDs and those politicians who are supportive of the movement against electricity price rise and who were often attacked for the very civic activity they had.

Throughout August, the media continued to report on protest actions and pressures and use of force on protest participants (discharge of a FP member from his workplace, activists' arrests and cases of violence). Against this background, the main speaking actors were the oppositional figures, the HRDs and civic activists who were speaking in defense of affected groups and individuals. The news feed during October-November is similar to that of the other news outlets in the sense that the theme-relevant articles mainly focused on the discourse of constitutional changes. In contrast with many other media, however, this was not done at the expense of the news reports on HRDs and activists. The main theme-related events covered were Haik Kyureghyan's legal case, violence against Shahen Harutyunyan, political pressures of FP members, as well as study results related to human rights. A remaining question is whether they are weighty enough amidst other topics in the overall news flow.

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

A1plus.am is among the outlets that reported on the theme almost exclusively based on events with wide publicity. However, it tried to provide more consistent coverage through continuous news reports and involvement of actors to present the topic. Like others, however, this outlet also tends to voice only one standpoint, giving preference to those with a more tolerant position towards HRDs and ChAs. Thus they also opt for an indirect form of expression,

meanwhile refraining from clear expression of their own standpoint.

Aravot.am

THE THEMATIC COVERAGE

In Aravot, April articles related to the theme under monitoring (media tolerance towards an idea, activity, person or organization connected with human rights) concerned reported on the topics of rallies by the Founding Parliament, a number of statements made by its representatives. Most theme-relevant articles during this month reported on the arrests of FP members on April 7. The reports are mostly based on commentaries by FP members and lawyers. Some reports presented opinions expressed by HR protection organizations, unions, and political actors. The main difference from the other outlets is Aravot's attempt to provide all-round reporting of events, covering also the opinions and attitudes of authorities on the issue (e.g. of board member of the Republican Party, The National Assembly president Galoust Sahakyan, secretary of the Republican faction Gagik Melikyan, and a faction member Artak Davtyan). Most of them are intolerant towards the members of the movement, which is clearly seen the very titles of some articles, such as: 'Artak Davtyan: 'the group so called 'Founding Parliament' is trying to impose their unhealthy, Jesuitic ideas on our society'. Thus, although the report does not contain the media's/journalist's position, the media, whether intended or not, does contribute to the dissemination of hate speech. There are quite some stories in Aravot's news feed that in extenso refer to other news sites without own position or commentary. Aravot also keeps in its focus the protest actions by freedom fighters for the political prisoners, their press releases and the arbitrary police actions towards them. Yet they do so by just stating and not interpreting the facts.

The picture in May is slightly different and more diverse. Apart from covering events unfolding around the Founding Parliament, Aravot also reported on a number of other protest actions, calls and lawsuits as well. The main topics relevant to our study that the outlet covered were the criminal proceeding against Argishti Kiviryan related to Komitas 5 protests (named by the street address where neighborhood dwellers and activists were protesting against a construction of a block of flats), the criminal proceeding under the case of beating of Prosperous Armenian party member Artak Khachatryan, the case of the police violence against Gayane Arustamyan, and the call for protecting LGBT people's rights articulate in Northern Avenue. Under some of the mentioned topics,

there were analytical editorials, as well as links to analytical stories in other newspapers.

June articles spotlight Shant Harutyunyan's statement (see earlier in the text) and interpretations of it, as well as a few articles about proceedings of journalist and activist Gayaneh Aroustamyan's and Founding Parliament members' cases. This picture, however, soon changed due to the publicly resonated events unfolding in late June, which engulfed the entire media up until August. The police exercised force against the sit-in participants of the 'No to Robbery' initiative on Baghramyan avenue, followed by the renewed sit-in until June 6. Aravot's news feed on this topic included both operative news reports and stories featuring interpretations of the events by activists, political actors and intellectuals. The main emphasis in these articles was on criticism of the use of force by the police. The actions, demonstrations and statements following the events were also consistently reported.

As with Armtimes.com, the number of theme-related articles in Aravot started to shrink considerably in August as the number of breaking events involving human rights issues became less, and the topic of proposed constitutional changes came to the forefront. The theme-related reports were mainly about the attack on FP supporter Suzie Gevorgyan, of which the articles' speaking actors (FP members, the aggrieved herself) talked in terms of police actions. Here, the strategy of communicating a clear message through the title was actively used. Consider some of them: *'The hounds of the regime- the broad-necked types ("hastavzer") - attacked the girl in the night: Gevorg Safaryan'*, *'The police raised their hands on a 18-20 year old girl: thank God did not box her'*.

This period is followed by stories about the disobedience march in September, which ended up in 5 detained activists, as well as the arrests of Shahan Harutyunyan (political prisoner Shant Harutyunyan's son) and NKR war veteran Smbat Hakobyan. The speaking actors of these stories were mostly those who were subjected to intolerant acts or their alike-thinkers, and their criticism addressed the police actions and their alleged 'clients' (mainly the authorities). Another noisy case that appeared in the spotlight of the media was the detainment of participants of the protest act in front of the National Assembly premises. The main message communicated to the audience through the news stories was the criticism towards the police acts and their alleged patrons, that is, authority figures (actors whose voices in the outlet were the Ombudsman, the Armenian National Congress party, the 'No Pasaran' civic initiative and others). The outlet's standpoint is expressed here mediately – through the choice of speaking/interpreting actors, and through

wording of the titles (*'Armenian National Congress condemns the shameful acts of the police'*, *"Police find justification for their brutalities on Baghramyan Avenue"*, *'protester receives a kick in his face by a police officer'*).

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

Event chain thus proves to work also with this news outlet, providing a relatively broad theme-related coverage during events gaining high publicity. The manner of reporting of other events, as well as the seeming diversity interestingly interplay with selective citations (especially their use in titles) to become a means of disseminating intolerance and denial². The use of other websites and sources during theme-related reporting point to some selection criteria by which the outlet's position regarding the theme can be traced³: We can thus see two varying cases – one in which the media's issue is presenting at all the other side's viewpoints, and the other in which the problem is the form of presenting these views.

Armtimes.com

THE THEMATIC COVERAGE

During April-May period, the overwhelming majority of the theme-relevant (related to media (in)tolerance towards an idea, actor or organization related to human rights protection) articles in Armenian Times was aimed at covering events that were taking place during the 'The Centennial without this regime' movement initiated by the Founding Parliament⁴ party. At the center of covered events was the stabbing of Hrachik Mirzoyan and the arrests of six members of the party on the pretext of preventing potential mass unrest during April 24 commemoration events. The outlet did not demonstrate a distinct position, covering only the police actions and FP members' reactions to their actions. The daily's position can nevertheless be traced in the manner it presents the

² "Be ashamed, stop your dodges", a stomatologist from Gyumri says to members of the FP" *Shar-mazanov, "It's not that they beat with truncheons, let's not make a mountain out of a molehill", *"You be buried by Serzh", the Republican granny (HHK tatik') to the Red Card.

³ "Irates de facto, 'That's exactly why everybody should be arrested'; "Hayots Ashkharh, 'the protest wave is fading away and melting like an ice cream in the summer heat'; "Hayots Ashkharh, 'This desire to stage a sit-in in Republic square at any cost resembles an obsession'.

⁴ Hereinafter FP.

event background at the end of the news report through repeated reminders of previous events. In case of Hrachik Mirzoyan's stabbing, for instance, the reminder stands as follows: "As a reminder, 'The centennial without this regime' had held a rally in the town of Gyumri on March 28, during which one of the participants, Hrachik Mirzoyan, had been stabbed".

Another point worth attention is that events presented in the outlet are predominately commented on by oppositional political actors. The events such as those described above are mainly interpreted as prosecution for political views by the authorities, while other reactions are not presented.

During May, the daily also had several publications on the detainment and police violence against reporter, activist Gayane Arustamyan who had insulted a police officer (in the policemen's version) as he whistled to her in the street. The articles on this case mainly reflect the opinions of the activist's alike-thinkers/supporters, and there are no interviews or comments from the police or prosecutor's side but their official statements. Here, the media's/journalist's position is expressed by selection of sources. The quality of the news would benefit, however, if opinions of all involved parties, as well as the distinct position of the journalist were presented.

The theme-relevant news events changed in June. In particular, some articles covered Shant Harutyunyan's statement about seeing potential threats to his personal security coming from the high officials of National Security Service, as well as reported about his condition during his hunger strike. Most articles of this month, however, centered on the use of the police force against the participants of the sit-in against the electricity price rise organized by the "No to Robbery", and on detaining 237 citizens upon the sit-in dispersal. The dispersing of Baghramyan sit-in, the following sit-in/hunger strike in Freedom Square have been in the media's spotlight throughout June, and most articles were aimed at covering the events around these developments (the developing news on the situation during the demonstrations, the speeches/statements made). Developing news also included the number of the detained, participants' injuries etc. Some articles during this period also contained commentaries on these events, mainly by the oppositional political actors. The outlet also had some editorials on the Electric Yerevan movement, which critically reflect on the use of police force. On the whole, mostly critical views of various actors on the police actions were covered. Thus, the theme coverage remains rather limited in terms of keeping a specific focus.

The number of theme-relevant articles starts to shrink starting from August. This can be due to Constitutional changes becoming a central topic of high public relevance during this period. This is confirmed by the fact that during the period, news events and not the topics are the outlet's principle of selection of materials to be covered. The overwhelming majority of news stories published in August are related to the case of police violence against an elderly person Hakob Nazaryan during the rally held by "Rise up, Armenia" initiative in Republic Square on August 21. Parallel to covering the statements from both the oppositional wing and the police, as well from the prosecutor, the outlet also expressed its critical position on the incident.

Theme-specific articles of September are also about rallies, demonstrations and marches, presenting clashes between demonstration participants and the police, the provocations likely to have taken place, arrests and the like (e.g. using violence against Shant Harutyunyan in response to his act of protest during the football match). Beating of NKR veteran Smbat Hakobyan, however, was a louder and thus a lot more intensively covered topic in the media's stories, including developing news reports on his health condition, critical statements by the opposition and in particular by the Founding Parliament, and actions/statements by the police. September articles stand out by one more aspect – by the relatively greater number of editorials where criticism targets the police system, and their specific actions in the social media or during protests.

There are few if any articles in October and November on the topic. Those few articles concerned two events. The first was the police actions during the protest acts near the National Assembly building on October 5 (21 participants of the protest were detained). This is one of the rare cases for this news outlet when criticism of the actions of the protest initiative (by RPA, by a political analyst), though with minor emphasis, was also published. The second thematic reporting was on the march calling for freedom to political prisoners, the arrests during the march of the anonymous on November 5 of 2013, and the release of Armen Hovhannisyan- sentenced to two-year imprisonment- two years after, on 05.10.2015.

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

All in all, the newspaper covers only those events that receive public resonance in one way or other. In other words, coverage of activists' and HRDs' activities or any other topic connected with them is not on their agenda, and is contingent on a distinct information

occasion to emerge. At the same time, although the theme representation is mainly contextualized in the criticism towards authorities' actions, the outlet rarely expresses its own position regarding an event, an action or an idea. The media chooses to communicate the theme through voices of other persons'/entities' positions and giving preference to those with oppositional views. This allows an indirect expression of their perspective on the theme. Opinions from the other side are barely audible, even in a critical context.

Azatutyun.am

THE THEMATIC COVERAGE

In Azatutyun.am too, the main topic dominating the news was the discourse unfolding around the arrests of FP members. The distinguishing feature is that, in addition to reporting various (in) tolerant views and interpretations, the April content also included experts' interpretations of the developments. The news website offered interviews with different HRDs and legal specialists, including lawyers of the FA; they presented the picture from the legal perspective, evaluating Armenian authorities' actions as political prosecutions of the detained. During the same month, Azatutyun.am also covered newly published studies relevant to human rights, as well as the progress of protest marches and rallies supporting the political prisoners.

The news stories of May were largely on the same events as with the other media (release of FP members, protest actions for freedom to political prisoners, the violence against Gayane Aroustamyan). There are no theme-relevant analytical articles.

Articles concerning the Baghramyan events occupied quite some space in Azarutyun.am's June news stream. Among them many were the reactions of international human rights and other organizations, the perspectives of local HR organizations, political figures and protest participants on the events.

This picture holds through July. One visible trend is that most article titles contained various actors' (rights advocates, oppositional figures, activists) criticism towards the police actions.

In August, unlike the other monitored news outlets, theme-relevant stories did not decline substantially in number or quality. The media continued to report news without positioning itself regarding the cases of intolerance. The main reporting included various

manifestations of intolerance towards FP members (Chukaszryan banned on leaving the country, Gevorg Safaryan fired out from workplace). Against this backdrop, the talking actors are exclusively FP members, and perspectives of the other parties are not presented, which we can view as expression of support to persons/organizations who are made targets of intolerance.

September news stories were reporting on the process of Hayk Kyureghyan's court proceeding, refraining from commentaries. The other thematic coverage was concerned with the events during the recurring protest on Baghramyan on September 12 against the rise in electricity tariffs (dispersal of the protest by the police, taking protesters to police stations).

Articles in October and November mainly cover those cases of intolerance which took place during the protest actions against proposed constitutional changes. The main trend in Azatutyun's news stream is the comparative objectivity in presenting the excess force used by the police against members of "No Pasaran" initiative on November 1, as well as their subsequent critical statements and other reactions. This event, it should be noted, was not among the important topics for the other outlets, and was covered, if at all, by one or at most two descriptive news reports. The other event was the November 5 protest action in Freedom Square demanding freedom for the political prisoners.

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

It may be inferred that events and processes involving human rights defenders and activists are among Azatutyun.am's lasting interests, which the media covers through involving various actors, while avoiding own interpretations and expression of own attitude. The latter, however, is manifested through the choice of actors whose voices will be heard in the stories. From this perspective, the main utterance is the tolerant speech about the target groups. At the same time, unlike Epress.am- another outlet with steady interest in the theme- Azatutyun's reports are not concerned with 'minor' theme-related events, but rather with detailed coverage of 'trending' events. All in all, it is safe to talk about Azatutyun's sensitivity to rights violations and attacks on activists: a couple of theme-relevant articles gain more relative weight in the relatively small number of stories on the website, than the bigger number of stories on other outlets, which have a much smaller proportion against the massive news stream. Once again, it should be noted that such conclusion pertains to the textual content only.

Epress.am

THE THEMATIC COVERAGE

Throughout April, Epress.am news website also had event-based coverage, with focus on events around the Founding Parliament. The articles mainly describe the situation. The journalist's stand-point on events is not in place. Unlike many other monitored news outlets, this media kept all human-rights related events in the spot-light, including reporting on various research findings concerning human right protection in general. Epress.am's news stories differ from those in the other monitored outlets also in that they didn't focus on event commentaries by public figures.

Theme relevant articles falling on May are not as many. They are mostly informative and uncommented. The reports were mainly on the police violence against the journalist and activist Gayane Arustamyan, protest actions for freedom to political prisoners, and the new administrative proceeding against Vardges Gaspari charging him with offending a policeman.

In June, the website continues to cover human rights-related topics, including Shant Harutyunyan's statement about the threats addressed to him from National Security Service high officials⁵), Shant's and Vardan Vardanyan's hunger strike, the court proceeding under Gayane Aroustamyan's case.

Baghramyan developments appear in the media's focus in the second half of the month and remain so throughout July. Epress.am provided developing news reports on all the events associated with incidents and arrests during the rallies, combining this with analytical reports in an attempt to provide a relatively balanced picture.

In September, Epress continued to provide information about HRDs and change activists and the protest actions held by them. The main information source in these stories were the persons subjected to intolerant acts. The news reports concerned the beating of Smbat Hakobyan, the court proceeding of Haik Kiureghian, the criminal proceeding initiated under Baghramyan events, the use of force against Shahen Harutyunyan, and the protest action held by the "No to Robbery" initiative.

Events developing ahead of constitutional changes were in the focus of this media during October and November. Unlike other

⁵ Shant Harutyunyan, "I appealed to the head of "Vardashen" Penitentiary with the request to move me and my friends to a cell, since the Russian KGB wants to get rid of me through its agents in the Armenian KGB. In particular, it's Arzumanyan Harutyunyan, who is an agent of not only the Russian, but also the Azerbaijani KGB and he is aware that I am aware of it."

media outlets which reported on cases of intolerance during this period insofar as they were associated with the discourse on constitutional changes, Epress.am maintained its focus on human rights organizations, activists and incidents during protest actions distinctly from and in parallel to its news reports on constitutional changes.

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

Epress.am thus also focuses on the theme of our interest, but does so mostly from the standpoint of raising awareness and reporting on the issue, under-voicing own distinct position. At the backdrop of commonly marginal position of the theme in the media, even such type and motive for a focus is indicative of a generally tolerant position. Another evidence for tolerant position is the use of citations in the titles containing criticism of arrests and violence affecting HRDs and protest participants. The website's event-based reporting of the theme differs from that in other outlets also for making news events out of not only newsmakers with wide publicity, but also "invisible" occurrences involving human rights.

Iravunk.com

THE THEMATIC COVERAGE

With Iravunk newspaper, the picture is entirely different. Here as well, April's thematic focus is on the events around the Founding Parliament's 'The centennial without this regime' initiative. Unlike other news websites, however, a clearly marked negative, intolerant attitude towards the members of FP is prevalent, manifested through profuse labeling (such as 'Zhirayrasefilyanakanner'⁶). One more circumstance that needs to be mentioned is that Iravunk allots quite some space for commentary articles on the theme, but only those that contain clearly marked intolerance towards the movement. In particular, the paper covered the intolerant positions of the members of the Republican faction in the Parliament, including that of Vahram Baghdasaryan naming the FP members "*a group of adventurers calling themselves political actors*". Apart from opinions of the authorities, Iravunk also published interviews

---

⁶ The merged name and surname of a known FP member used to denote his confederates in a mocking manner.

with representatives of parties with names hardly known to the society (such as “Christian-People’s renaissance” party) and it is safe to state on these grounds that through seeming pluralism of commenting actors, the newspaper is keen to reinforce overt intolerance as one and only truly existing opinion. In addition to interpreting political events, Iravunk is also consistent in covering events concerning the LGBT community, presenting them in quite unfavorable light, not even distaining to overtly justify violence against them and their defenders. In this case as well, both pronounced intolerant attitude of the media and its selectivity in the reactions to the topic that will be covered. In effect, none but exclusively intolerant positions are covered.

Unlike the other sampled media, Iravunk had hardly any reports on the “The centiennal without this regime” movement during May, limiting itself to just 2 articles of intolerant and critical nature. Instead, targets of most stories were representatives of the LGBT community and several persons and organizations engaged in the protection of their rights. One of the most intolerant articles featured Naira Zohrabyan (leader of the PAP faction in National Assembly and national member of the delegation to CoE Parliamentary Assembly) saying that, *“People belonging to LGBT community are bearers of some type of cancer probably unknown to medicine, who can ‘spread their metastases’ in the society”*. The other thematic emphasis fell on the Eurovision event and spotlighted 2014 contest winner Konchita, resulting also in a number of analytical articles. The following pick of expressions used in the newspaper’s editorial articles can give a better idea of the general pattern: *“Konchita’s witnesses, those gender activists, the varicolored, local Saqunts of Artsakh, gender obscenity, perverted types”*. It follows from these portrayals that the newspaper shapes certain enemy images and keeps them under regular reporting. “Iravunk’s” explicit intolerant attitude towards an HRD or a change activist is tangible in the very titles⁷.

Most news stories of June again target LGBT community representatives and their defenders in the same reporting style described above. It is the only media among the monitored that published but one or two articles about the Baghramyan events. These few are, however, analytical and attitude-driven unlike reports in the other outlets that do not express any position. Iravunk first and foremost sees western forces in the events. One article suggests, *“The targets of the demonstrated force and determination (by the police)*

⁷ **Feminists want to spoil the April 24?; “Lyovik Zurabyan’s mourning and activists’ ‘pleasures’; “What is in reality the so-called “New Armenia” anti-Armenian organization; “*And what about Kozlevich? The pointless misery of the “No” camp.”*

are definitely from the outside, who have an appetite for another Maidan.”

This pattern persists also in July, making targets out of civic sector representatives engaged in the protection of LGBT rights, participants of the Baghramyan sit-in, and the political actors supportive of the movement. The speeches of the mentioned persons are presented through overt irony, mockery and additional techniques undermining and defaming the speeches, activities and occupations thereof (*“NGOs employed for doing activism on gender and feminism”*).

There are less than a handful of theme-relevant stories (4 articles) during August and September months. The main focus of reporting during October and November was the new constitutiona draft. As usual, the editorial felt free to offer articles spiced with mockery, irony and judgemental criticism towards the “No” front. Reminders of the political biography and the past “failures” of the political actors/units joining the camp were used instrumentally to devalue the entire process of struggle as such.

MAIN FEATURE OF THEMATIC COVERAGE

Iravunk indeed stands out among other monitored outlets by its explicit attitude towards HRDs and ChAs. This even leads the outlet to frequent distractions from the event chain to covering the topic itself, very much unlike the other media who keep strictly to the events. Such clearly negative line in covering the theme may even escalate as a result of the aforesdiscussed court case involving the newspaper.

Lragir.am

THE THEMATIC COVERAGE

April theme-relevant news reports on Lragir.am mainly focused on the developments around FP members, including some commentaries on the events by public figures (political actors, HRDs, lawyers), as well as the reactions of international HR organizations. It consistently reported on the situation, providing information even about the places where the detained persons were being kept. This thematic focus persisted through May, and the website was reporting all events (rallies, marches, statements and press releas-

es) associated with the FA. The outlet also offers the perspectives and interpretations of HRDs through its own interviews with them. As with other outlets, the news reports of June and July were predominately concerned with the Baghramyan events. In addition to developing news reports, there were several statements and appeals made by a number of HR organizations. This is one of the rare cases when the media did not avoid expressing its position. Of course, such articles have a relatively small share in all stories, yet the position expressed in them is favorable to the target groups.

August's dominating story in theme-relevant news was the police officer's slap in the face of the 67-year-old Hakob Nazaryan during the August 21 rally. The media had some attitude-expressing articles on the incident. Positions towards this and similar cases of violence was articulated also through titles ("*The policeman's conduct is a shame and is unacceptable*"). Critical speech addressing the use of excess police force, as well as neutral, at times also favorable stances on the HRDs and activists could be traced.

September news had a similar picture; all such events were covered, including the police's coercive acts during rallies and protest actions, the use of force against Shahen Harutyunyan and the beating of the NKR war veteran.

The picture changed in October-November period, as it did in the entire media space. The number of theme-relevant stories shrank noticeably. Those few articles that still appeared were part of the discourse on the constitutional changes and were merely informational. There is also very limited reporting on prosecutions of HRDs in general, with Ombudsman Karen Andreasyan and- in a few cases – members of PINK Armenia NGO as speaking actors (with the latter, the US ambassador had held a meeting on the matter of threats and calls for violence in their address).

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

This medium provided, almost exclusively, coverage of events gaining wide public response. Unlike other outlets with similar pattern, however, here the coverage of these cases was also selective. It can be assumed that choosing among events is part of the media's larger, global editorial policy, whereby select events are a means to communicate their broader position or view. It is interesting in this sense that the outlet does not position itself as one offering developing and continuously updated news, but attempts to build an image distinct from other outlets, whereby importance is attached to diversity and the so-called exclusiveness of the news

rather than their number. They try to achieve this by offering analytical editorials. Even from this perspective, however, covering HRDs' and ChAs' activities and taking a stance on their issues is not among the media's priorities and not an end, as the monitoring results suggest, but just a means of reinforcing key aspects of the media's overall positioning.

News.am

THE THEMATIC COVERAGE

In quantitative terms, one of the most News.am's frequently covered topics in April was the arrest of FP members. In terms of substance and content, however, pluralism and analysis were almost absent in the articles. At the end of most reports on this arrest there is a standard background text based only on the interpretation by the RA investigative committee, which stated, "*Organization of mass disturbances at places of public events on April 24, 2015 was prevented as a result of joint efforts by the National Security Service and RA Investigative Committee*". This is in contrast with almost all other news websites, which, while covering the topic as urgent, were presenting more than one interpretations, including such that viewed the arrests as prosecutions for political views by the authorities. The main focus of May's theme-related reporting is the release of the FP members and the marches demanding their release. Continuous coverage included not only the speeches and statements but also manifestations of intolerance- from taking the young FP members to the police station all the way through rejecting supply of electricity from the Opera House for holding a rally in Freedom Square. The website also covered detainment of Gayane Aroustamyan, the release of Shant Haroutyunyan's alike-thinker, Sevak Mnatsakanyan and other episodes.

In June, News.am topped among all the news websites by the number of articles. The media was consistently covering all types of events related to Baghramyan. There are quite some interpretive articles by a representative of one political party or the other. Covered were also the appeals and statements of several local and international organizations, in fact all types of reactions to the topic, whether tolerant or intolerant. News.am continued providing developing news on cases involving intolerance during the June protest actions against the electricity price rise.

Theme coverage in September involves the acts of intolerance

during actions held by “Rise up, Armenia” and “No to Robbery” initiatives. The largest number of articles covered the news on the beating of NKR war veteran Smbat Hakobyan after the “Sovereignty march” held by Hayazn party on September 21. The media expressed no position with regard to this explicit intolerance, and offers mainly developing news. In some articles, actors (authority figures) talked about the case of violence as being out of any political context - something that was hardly reported by the other outlets.

During October and November, theme-relevant articles declined considerably as the discourse on constitutional changes came to the forefront. An absolute priority at that point was the political context of the topic. There are few articles on clashes between the police and the demonstrators during the actions of the “No” front, the criminal proceeding against Baghramyan protesters and the Ombudsman’s statement, but altogether they make about the 1/100 of the overall news flow and are thus statistically insignificant.

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

The focus of this media is to reach a maximum in the number of articles on publicly resonated topics within short time periods, whereby the quality, content and message are secondary to the presence of the stories as such. Thus developing news reports are posted at a maximum rate, often in just one or two sentences. An article, however, is not confined to reporting the developing news; a background (thematic reminder) is placed in the end of most of them. Such quantitative approach entails continuous replication of one idea or other, which, coupled with selective coverage and avoidance of both own and alternative positions, do influence public perception to form certain attitudes, whether intended or not.

Tert.am

THE THEMATIC COVERAGE

April theme-relevant articles in Tert.am mostly focused on events around the Founding Parliament’s activities, the manifestations of (in)tolerance towards its members, and statements by those holding sit-ins and protest actions in solidarity with the Assembly’s

jailed members. Some of the articles reflected the authorities' position regarding these arrests (one such titled "*I don't mind if such people are isolated from the society*": V. Baghdasaryan on Sefilyan's and his friends' arrests"). It may be concluded that the news outlet's position is reflected, indirectly, through selective quotes appearing in the titles. Here as well, there are no editorials that would comment on any event within the theme.

The picture somewhat changed in May, though. The website limited itself to a couple of descriptive stories about the release of Zhirayr Sefilyan and his team-mates.

June doesn't offer many theme-related articles. Mostly events associated with the Baghramyan sit-in were covered in the second half of the month, with some more articles on the topic in July. Next to a few articles providing developing news, there were some commentary articles. The positions of both the authorities and the opposition, as well as some third parties were presented in the articles, with the key message to abstain from violence between the police and rally participants. The website also published articles from a number of other news websites containing both tolerant and intolerant utterances about sit-in participants.

Theme-relevant articles of August were limited again to event-based reporting of news about incidents receiving public attention. In particular, most of the stories report on the case of violence by a police officer against an elderly man amidst the August 22 demonstration in Republic Square. No any article contains a critical commentary, despite the overwhelming criticism in the entire media space on the incident during the period. What we find here is just information about the police officer's apology, as well as a handful of articles about the progress of the case.

In September through November, as the discourse on constitutional changes unfolded, theme-related articles appeared only insofar as they had linkage to the processes leading up to constitutional changes. In particular, police acts involving intolerance during the rotest actions and rallies organized by "No" camp were reported (such as refusing to provide the team of "No" with halls for their meetings; detaining 21 activists during an action).

MAIN PATTERN OF THEMATIC COVERAGE

It should be noted here that the reporting on the theme is bounded by the frames of the outlet's overall strategy, which is precisely abstaining from own interpretations and authored articles in general.

Selective approach to titles and authors of evaluative commentaries picked for quoting are the indirect means of expressing and disseminating their position. One such way extensively utilized by the media is dissemination of attitudes through the cited voices of public figures, whereby their authority is used instrumentally to communicate own approach and to influence public opinion. At the same time, one important feature of covering the theme is caution; which is clear from the very tiny proportion of theme-related articles in the overall flow of continuously updated developing news. In other words, only those topics are reported that simply cannot be passed over due to too resonant newsmaking events. In all other cases, silence is preferred.

Chapter 6

Experts' perspectives on the media's position toward human rights defenders and activists

---

For a complete picture of media tolerance towards change activists and human rights defenders, the study included expert interviews with both media specialists and rights advocates with the view to consider their interpretations of the situation.

As the index shows, Iravunk.com has taken an absolute top position by the level of intolerance. This is also confirmed in experts' evaluations, who talk of this outlet as a "champion of intolerance" in the local media system (*media expert*). The rights specialist seconds the outlet's truly top position in the ranking, explaining it, among other things, by straightforwardness. That is to say, the newspaper has a clearly intolerant editorial standpoint, which is manifest also in articles. To compare, experts hold that Aravot.am does not have editorial control over the theme. Thus, the media expert explains Aravot's modest position in the index by lack of control over the theme rather than by editorial policy, thus making its tolerance a random outcome. The index also shows the other media having very similar standpoints regarding the theme. This is evaluated by the media expert as *a positive trend indicative of accepted common standards, rules of game regarding the theme, and about certain degree of establishment of the sphere (media expert)*.

The human rights defender holds that judging from the resulting index, the media is indeed not independent, since the ranks they received do not reflect their true nature (human rights defender). The HRD attaches importance to editors' personal attitudes and political connections, which directly influence the media's stance, remaining latent though. The media profile can change considerably with the editor's changer: some give more freedom to reporters, while others give less. The media expert thinks along similar

lines, arguing that *the media's reaction to HRDs' and activists' actions is proportional to the latter's activity, and if there are deviations from this scope, then they owe to the editor's subjective attitude to the matter.*

With respect to the operation of the mass media in Armenia, the HRD holds that a deciding factor for the editorial policy is the connections or, sometimes, affiliation with one political party or another. This entails media intolerance towards HRDs and activists. This observation is seconded by the media expert: *"Unfortunately, there is too much political influence and little business factor. And this is bad because our society is not rich, the business opportunities are increasingly scarce, and our society can't afford maintaining media enterprises or establishing independent agencies. Thus the Establishment remains the main patron/client, which has its respective consequences (media expert).*

The HRD is making an interesting point that one can't be tolerant towards a HRD while being intolerant, say, toward a political entity. To him, it is problematic to talk about a media's overall level of tolerance by presenting the media tolerance only for HRDs and ChAs. Precisely, it doesn't follow from tert.am's top rank in the tolerance index that it is a tolerant media. If a media positions itself as tolerant, it should be so towards everyone without exception. Another thing we face here is the problem of the unfree media, which can impede reporters' expression of (in)tolerant attitudes (*"They can tell a media outlet, 'now you'll be independent', and it will say, 'All right, I will be independent.'").*

In HRD's opinion, it's pertinent to look at HRDs and change activists as separate groups; further, discerned examination of political and civic activists is equally important: *While a civic activist would go to Baghramyan and stand beside the mothers of deceased soldiers or join other protests, the only true target for a political activist is power.*

For the media expert, having or not having an agenda at the media is critical to where/how the theme will be positioned, whether it will have extensive or little coverage, and whether or not that coverage will be consistent. From this angle, *Tert.am has no editorial policy regarding human rights defenders; Epress.am is the most tolerant and has a specific agenda for tolerance and its dissemination; Lragir.am sometimes acts as microphone for rights defenders; 1in.am is a controlled medium with distinct agenda, and the way the topic (any one) will be covered depends on the moment; A1plus.am doesn't have a special editorial policy; News.am is the online medium with the largest audience and of course with clients, yet*

without particular intolerance to human rights defenders; Haikakan Zhamanak (Armtimes.com) is at the moment almost exclusively a party-owned medium with a distinct position; Azatutyun.am has a clear editorial policy, does the best work with the audience with respect to any topic, including human rights defenders; Aravot.am is not consistent, has a weak editorial control, and can at times be absurdly intolerant; Iravunk is an intolerant news outlet with a clear editorial line (media expert).

With respect to television and online media differences in approaches to and coverage of the theme, the experts state that the theme is mainly covered in online media and is hardly audible in television. *Online media has a lot more resources for rapid response to emergent topics, they report faster, and they have more freedom than television. A TV news broadcast is limited to 25 minutes, while online media have to provide stories round-the-clock, and have to provide diverse and much faster reporting (media expert).*

As the human rights defender reports, during a TV programme, a public figure had targeted HRDs in his speech and had threatened to be ready to kill him (the interviewed HRD himself). The latter had tried to respond to the incident and to talk about it within another show of the same programme, but he was rejected because, as the TV representative explained to him, they were “forbidden to invite him”. In effect, the rights defender was deprived of the opportunity to respond to threats to his address, which shows that voices of the HRDs and activists remain unheard.

For a more extensive coverage of rights advocacy and activism in Armenia, the experts suggest, a stronger cooperation is needed between the media and the HRDs/change activists. In addition, raising media literacy among journalists in both human rights protection and activism issues is necessary for increased competence in and understanding of these groups.

Chapter 7

Conclusion and recommendations

In summary of the results of the present study, the following trends in the media-system can be distinguished:

- *The theme (tolerance towards HRDs and ChAs) coverage is mainly event-based and does not become a lasting focus for most studied media outlets, with the exception of Iravunk newspaper, which, in turn, stands out for its intolerant stance on the theme. This explains why the analysed thematic articles across different outlets cover the same news events and do it with a striking uniformity. In contrast, a consistent intolerant policy towards the theme can be traced in Iravunk, where news events are a secondary factor; they become coverage events with a lot less regularity than in other outlets.*
- *Media outlets avoid expressing any position towards topics related to human rights protection, and mostly confine to communicating the positions of “others” through retelling and citing other actors, placing official statements and other techniques.*
- *At the same time, the media’s position is manifested in a number of indirect ways, such as placing attitude-containing expressions in article titles, communicating mainly one opinion about the matter, repeating and thus replicating the background of a covered theme. Together, these techniques, whether intended or unintended, create a lasting impression and form public perception of the theme.*
- *It is thus worth attention that despite the comparatively low level of intolerance by other indicators, intolerance by the indicator of audience angle has scored much higher. This shows how the seemingly tolerant publications have the potential of communicating essentially intolerant positions and attitudes to the audience – a convenience that has been actively used by some of the studied outlets.*

- *Differing scores of the indicators of media intolerance point to differences in medias' strategies. Thus, Aravot.am, News.am and Tin.am display a much higher level of intolerance by the first indicator, which is mainly explained by the nature of the disseminated material and by partiality/one-sidedness of opinions communicated in them.*

Based on the experts' recommendations, as well as the monitoring results and regularities identified through the qualitative inquiry, we are making the following recommendations for the improvement of the quality of media coverage on human rights defenders and change activists.

- *Awareness-raising of the representatives of the media system and beneficiaries/concerned parties on the issues of intolerance towards HRDs and ChAs. This can be done through discussions with involved parties that will unfold in detail the legal, ethical and professional aspects of the problem and will at the same time outline the further steps to take.*
- *It is necessary to deepen the cooperation between the SCOs and the media system in several directions, including:*
  - *Non for profit organizations can be watchdogs to identify hate speech in the media related to HRD, give legal evaluations to the identified cases and thus work towards establishing the institute of cases;*
  - *NGOs can provide trainings or awareness raising for journalists on matters of hate speech, intolerance and discrimination, thus fostering their professionalism on the issue.*
- *To achieve greater coverage of and more tolerance towards the theme (of human rights and their defenders), it is necessary to build the discussion of these issues into the process of journalists' professional education through inclusion of thematic discussions in relevant courses.*
- *To avoid any form of state encouragement or incentive to those media outlets and journalists who show intolerant attitude towards HRDs and activists. Such motivating can indirectly foster dissemination of hate speechpartidenial in the media.*
- *Better functioning of internal mechanisms of journalist's ethics and quality control in the media system should be achieved, which will minimize and, ideally, exclude publication and circulation of ethically and substantively questionable content in the media.*

Annex

Representation of the constitutional reforms in online media

DESCRIPTION OF THE MEDIA

It is hard to overestimate the role of mass media in the debates on topics of public relevance such as the draft of constitutional changes. Depending on how and through whose voices the developments around constitutional changes are presented, what issues are outspoken or emphasized, and how the changes are contextualized in the media, the audience can develop quite differing perspectives on the issue. The context of constitutional reforms can thus be the right moment to understand how well the media works towards its goal, precisely, providing the public with as comprehensive and diverse information as possible.

Unbiased representation of the reality is hardly compatible with television that is under control or direct patronage of a political power. Against this background, there are expectations from the online media to gain growing public trust as it expands and attains increasing significance. Studies in the area suggest that while the audience has a more or less clear attitude towards television, attitudes towards online media are yet to shape. In addition, the main motivation to watch TV is mostly entertainment/leisure, whereas information on important socio-political events and alternative views is what people expect from online media. Thus it is pertinent to clarify whether being politically-connected in any way, directly or indirectly, affects the ability of the given medium to be a speaking actor. Unfortunately, this study confirms the assumption that in online media as well, choice of both topics and their context and the

speaking actors¹ is also guided by their possible ties to political forces.

WHO ARE TALKING ABOUT THE CONSTITUTION?

Whose voices does the media make more audible? Whose attitudes are circulated, and what is the public attention directed to? What particular aspects of the constitution are discussed, and in what context? These and several other characteristics, overtly or covertly, make up a reality that can guide people's views. These and other similar questions at the same time make it relevant to examine the news stream first and foremost from the point of view of the choice of actors to voice.

Three groups of actors can be distinguished in terms of media representation of the constitutional changes: 1. initiatives joining the "No" front, NGOs, political parties, 2. political parties in the "Yes" front, 3. experts- lawyers, attorneys, environmental specialists, political analysts, sociologists and others (sadly enough, not present in all media).

Aravot daily stands out for the diversity of actors, where actors from all mentioned three groups communicate their information to the audience, providing the reader with as many perspectives on the theme as possible. Another news outlet which has expert articles on the theme is News.am. The problem here, however, is the small proportion of such publications in the overwhelming number of articles on the website. Thus it is hard to talk about the productivity of these informational articles.

Iravunk and, somewhat less, Tert.am newspapers give absolute leading positions to actors presenting the draft in positive light. At first sight, Lragir.am seems to present the views and interpretations of both sides equally and impartially. However, one important thing to consider is the context in which the actors from the "No" front are talking: issues, discord and difficulties. Against this backdrop, the successful image of the "Yes" front is sure to get salience.

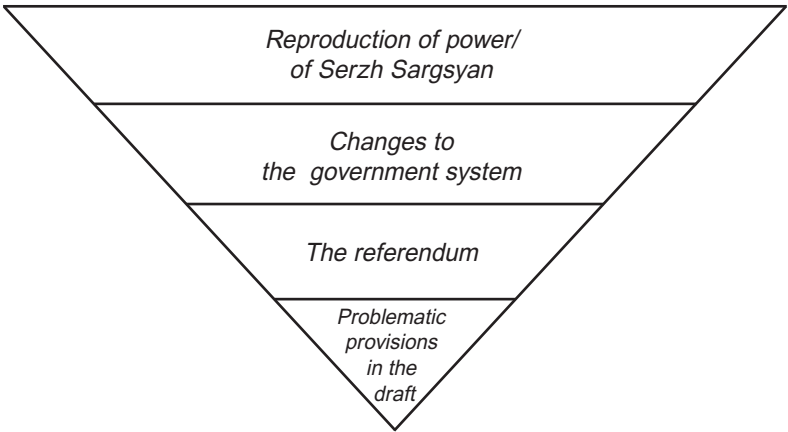
BACKGROUND

In all monitored media without exclusion, the draft of constitutional changes was presented from standpoint of reproduction of the

¹ Monitoring of the online media was conducted for the September-October period. The monitored news websites included Epress.am, Tert.am, Azatutyun.am, News.am, Lragir.am, 1in.am, A1plus.am, and the online versions of Haykakan Zhamanak (armtimes.com), Aravot (aravot.am), and Iravunk (iravunk.am) newspapers. From the content of these 10 online media, 1889 articles concerning Constitutional changes were selected and qualitatively analysed.

power/Serzh Sargsyan’s regime. The examined media XXX thus make account of the political aspect (governing system) in the reform, very much overlooking the social, economic, cultural, ecological issues and rights, which are actually quite threatened and problematic in the draft.

Chart 4

Two types of media can be distinguished based on the context of the monitored media outlets (see table 4 below). The first group comprises the media outlets which seem to have covered the theme sufficiently by providing information about the interpretations, positions, pro and con opinions of all possible parties. In substantive terms, however a reader can hardly get comprehensive information through these media that would allow for own conclusions. In contrast, the media in the second group may show selectivity in representing an actor or a topic, yet they provide clearer information. Clarity is in that the constitutional reforms are discussed with specific emphases; the discourse on public need and potential consequences of the draft is present, and the clashes between the policemen and the activists of the “No” front are reported. From first impression, Lragir.am seems to have representatives of the “No” team as voiced actors. Yet at closer look, it proves that through the questions it poses, the outlet gives salience to mostly negative aspects of the “No” front, including relationship problems, disagreements, organizational issues etc. This implicit

requirement for unity and no dissent undermines the possibility of emphasizing the very diversity, networking and live process present in the “No” front.

Table 4

Uncertain context	Clearer context
<i>1in.am</i>	<i>A1plus.am</i>
<i>News.am</i>	<i>Aravot.am</i>
<i>Tert.am</i>	<i>Armtimes.com</i>
	<i>Azatutyun.am</i>
	<i>Epress.am</i>
	<i>Iravunk.com</i>
	<i>Lragir.am</i>

Aravot.am and Armtimes.com have presented the actions, statements and comments of the sides in almost equal scope. However, the latter seems to latently suggest some connection between the “No” front and Russian forces, doing so by linking to other news sources.

Aravot, Epress and A1plus news outlets stand out among the media outlets in terms of all-round coverage of the theme. In parallel with the discourse on the reproduction of the political system and the power, they have also covered issues such as the situation of human rights and fundamental freedoms in the draft constitution, the withdrawal of the right for appeal to the constitutional court and the right to a healthy environment therein, as well as the repeal of the provision charging state officials for concealing or refusing ecological information.

It can be concluded that on the whole, the operation of the online media has not been efficient in adequately inform the audience of the proposed constitutional changes, and that a number of manipulative techniques are present in the field that limit the opportunities for a multifaceted and comprehensive presentation of the state of affairs.

ISBN 978-9939-1-0357-0

9 789939 103570